

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่องเพลงเรือมกะโน้บติงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2559 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551
2. หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเมืองสุรินทร์
3. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
4. การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนาฏศิลป์
 - 5.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับนาฏศิลป์
 - 5.2 การแสดงพื้นเมือง
 - 5.3 การแสดงพื้นเมืองอีสานใต้
 - 5.4 เพลงเรือมกะโน้บติงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว)
6. เอกสารประกอบการเรียนการสอน
7. แผนการจัดการเรียนรู้
8. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
9. ประสิทธิภาพ
10. ดัชนีประสิทธิผล
11. ความพึงพอใจ
12. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 12.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ
 - 12.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 1-10) กล่าวถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้ปรับปรุงและพัฒนาขึ้น เพื่อให้มีความชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้นในการนำไปสู่การปฏิบัติ ทั้งกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของนักเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐาน การเรียนรู้และตัวชี้วัดเป็นต้น

เป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีขีดความสามารถ ในการแข่งขันในเวทีระดับโลก พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษา ให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น นอกจากนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคน ในสังคมไทยให้มีคุณธรรมและมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวทางการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชน ให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต อันจะส่งผลต่อการพัฒนา ประเทศแบบยั่งยืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนา เยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมนักเรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยีสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนและกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญ ของนักเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นทิศทาง ในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนในแต่ละระดับ นอกจากนั้นได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำ ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปีไว้ในหลักสูตรแกนกลาง และเปิดโอกาสให้สถานศึกษา เพิ่มเติมเวลาเรียนได้ตามความพร้อมและจุดเน้น อีกทั้งได้ปรับกระบวนการวัดและประเมินผลนักเรียน เกณฑ์การจบการศึกษาแต่ละระดับและเอกสารแสดงหลักฐานทางการศึกษาให้มีความสอดคล้อง กับมาตรฐานการเรียนรู้และมีความชัดเจนต่อการนำไปปฏิบัติ

1. วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้คุณธรรม มีจิตสำนึก ในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาด ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

2. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

2.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ

2.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

2.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

2.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

3. จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

3.1 มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีมีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

3.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลโลกยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างมีความสุข

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

4.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสารมีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคมรวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสาร ที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

4.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

4.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

4.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องและมีคุณธรรม

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีความรู้ อยู่อย่างพอเพียงและมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการเรียนรู้จึงกำหนดจุดหมายซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรแกนกลาง ได้แก่

1. รักษาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ชื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนเมืองสุรินทร์

วิสัยทัศน์โรงเรียนเมืองสุรินทร์

โรงเรียนเมืองสุรินทร์ จัดการศึกษาสู่มาตรฐานสากล ผู้เรียนมีความเป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้บริหารจัดการศึกษาเชิงคุณภาพตามหลักธรรมาภิบาล เน้นการมีส่วนร่วม

วิสัยทัศน์กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็น มนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็น พลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ช่วยพัฒนา ให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐาน ความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง

จุดหมาย

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร ที่ใช้ถ่ายทอด ความคิดความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัด และลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อ ตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรค ต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมแสวงหาความรู้ ประยุกต์ ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบ ที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้และดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหา และความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและ สภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยี ด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็น พลเมืองไทยและพลเมืองโลก 8 ข้อ

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

โรงเรียนเมืองสุรินทร์ กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนดังนี้

ตารางที่ 2 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

รายวิชา/กิจกรรม		เวลาเรียน(ชม./ปี)	(ชม./สัปดาห์)
รายวิชาพื้นฐาน		840 ชม./ปี	
ท 14101	ภาษาไทย	160	4
ค 14101	คณิตศาสตร์	160	4
ว 14101	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	60	1.50
	- วิทยาการคำนวณ	20	0.50
ส 14101	สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม		
	- ศาสนาศิลปะ จริยธรรม	80	2
	- ภูมิศาสตร์		
	- เศรษฐศาสตร์		
ส 14101	ประวัติศาสตร์	40	1
พ 14101	สุขศึกษาและพลศึกษา	80	2
ศ 14101	ศิลปะ		
	- ทักษะศิลป์	80	2
	- ดนตรี-นาฏศิลป์		

ตารางที่ 2

รายวิชา/กิจกรรม		เวลาเรียน(ชม./ปี)	(ชม./สัปดาห์)
ง 14101	การงานอาชีพ	80	2
	- งานบ้าน/งานประดิษฐ์/งานช่าง/งานเกษตร		
อ 14101	ภาษาอังกฤษ	80	2
รวมรายวิชาพื้นฐาน		840	21
ส 14101	40	1	
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน		120 ชม./ปี	
กิจกรรมแนะแนว		40	1
กิจกรรมนักเรียน		(80)	(2)
- ลูกเสือ-เนตรนารี/ยุวกาชาด/ผู้บำเพ็ญ		40	1
- ชมรม/ชุมนุม		30	1
กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์/IS 3		10	0.25
กิจกรรมเพิ่มเวลาผู้/จุดเน้น		บูรณาการ 8 กลุ่มสาระ	บูรณาการ 8 กลุ่มสาระ
รวมเวลาเรียนทั้งสิ้นตามโครงสร้างหลักสูตร		1,000 ชม./ปี	25.25

หมายเหตุ : กิจกรรมเสริมหลักสูตร IS บูรณาการในหน่วยการเรียนรู้รายวิชาพื้นฐาน

หมายเหตุ * ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ในกิจกรรมลูกเสือ/เนตรนารี/ยุวกาชาด/ผู้บำเพ็ญประโยชน์

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ความนำ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้

ทำไมต้องเรียนศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้

เรียนรู้อะไรในศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะ เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในศิลปะแขนงต่าง ๆ ประกอบด้วยสาระสำคัญ คือ

ทัศนศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลป์ ทัศนธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยสามารถใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิค วิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ชื่นชม ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ดนตรี มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบดนตรีแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ทางดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าดนตรี ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล ร้องเพลง และเล่นดนตรี ในรูปแบบต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเสียงดนตรี แสดงความรู้สึกที่มีต่อดนตรีในเชิงสุนทรีย์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีวัฒนธรรม และเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์

นาฏศิลป์ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ใช้ศัพท์เบื้องต้นทางนาฏศิลป์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ทัศนศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้

มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

สาระที่ 3 นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่านาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับรูปร่าง รูปทรง และจำแนกทัศนธาตุของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์ มีทักษะพื้นฐานการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างงานวาดภาพระบายสี โดยใช้เส้น รูปร่าง รูปทรง สี และพื้นผิว ภาพปะติด และงานปั้น งานโครงสร้างเคลื่อนไหวอย่างง่าย ๆ ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกจากเรื่องราว เหตุการณ์ ชีวิตจริง สร้างงานทัศนศิลป์ตามที่ตนชื่นชอบ สามารถแสดงเหตุผลและวิธีการในการปรับปรุงงานของตนเอง

รู้และเข้าใจความสำคัญของงานทัศนศิลป์ในชีวิตประจำวัน ที่มาของงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น ตลอดจนการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการสร้างงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น

รู้และเข้าใจแหล่งกำเนิดเสียง คุณสมบัติของเสียง บทบาทหน้าที่ ความหมาย ความสำคัญของบทเพลงใกล้ตัวที่ได้ยิน สามารถท่องบทกลอน ร้องเพลง เคาะจังหวะ เคลื่อนไหวร่างกายให้สอดคล้องกับบทเพลง อ่าน เขียน และใช้สัญลักษณ์แทนเสียงและเคาะจังหวะ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับดนตรี เสียงขับร้องของตนเอง มีส่วนร่วมกับกิจกรรมดนตรีในชีวิตประจำวัน

รู้และเข้าใจเอกลักษณ์ของดนตรีในท้องถิ่น มีความชื่นชอบ เห็นความสำคัญและประโยชน์ของดนตรีต่อการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น

สร้างสรรค์การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ สามารถแสดงท่าทางประกอบจังหวะเพลงตามรูปแบบนาฏศิลป์ มีมารยาทในการชมการแสดง รู้หน้าที่ของผู้แสดงและผู้ชม รู้ประโยชน์ของการแสดงนาฏศิลป์ในชีวิตประจำวัน เข้าร่วมกิจกรรมการแสดงที่เหมาะสมกับวัย

รู้และเข้าใจการเล่นของเด็กไทยและนาฏศิลป์ท้องถิ่น ชื่นชอบและภาคภูมิใจ ในการเล่นพื้นบ้าน สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่พบเห็นในการเล่นพื้นบ้านกับการดำรงชีวิตของคนไทย บอกลักษณะเด่นและเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทยตลอดจนความสำคัญของการแสดงนาฏศิลป์ไทยได้

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

รู้และเข้าใจการใช้ทัศนธาตุ รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว สี แสงเงา มีทักษะพื้นฐาน ในการใช้วัสดุอุปกรณ์ ถ่ายทอดความคิด อารมณ์ ความรู้สึก สามารถใช้หลักการจัดขนาด สัดส่วน ความสมดุล น้ำหนัก แสงเงา ตลอดจนการใช้สีคู่ตรงข้ามที่เหมาะสมในการสร้างงาน ทัศนศิลป์ 2 มิติ 3 มิติ เช่น งานสื่อผสม งานวาดภาพพระบายสี งานปั้น งานพิมพ์ภาพ รวมทั้งสามารถ สร้างแผนภาพ แผนผัง และภาพประกอบเพื่อถ่ายทอดความคิดจินตนาการ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างงานทัศนศิลป์ ที่สร้างสรรค์ด้วยวัสดุอุปกรณ์และวิธีการ ที่แตกต่างกัน เข้าใจปัญหาในการจัดองค์ประกอบศิลป์ หลักการลดและเพิ่มในงานปั้น การสื่อความหมายในงานทัศนศิลป์ของตน รู้วิธีการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ตลอดจน รู้และเข้าใจคุณค่าของงานทัศนศิลป์ที่มีผลต่อชีวิตของคนในสังคม

รู้และเข้าใจบทบาทของงานทัศนศิลป์ที่สะท้อนชีวิตและสังคม อิทธิพลของความเชื่อ ความศรัทธา ในศาสนา และวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับเสียงดนตรี เสียงร้อง เครื่องดนตรี และบทบาทหน้าที่ รู้ถึงการเคลื่อนที่ขึ้นลงของทำนองเพลง องค์ประกอบของดนตรี ศัพท์สังคีตในบทเพลง ประโยคและอารมณ์ของบทเพลงที่ฟัง ร้องและบรรเลงเครื่องดนตรี ด้นสดอย่างง่าย ใช้และเก็บรักษา เครื่องดนตรีอย่างถูกวิธี อ่าน เขียนโน้ตไทยและสากลในรูปแบบต่าง ๆ รู้ลักษณะของผู้ที่จะเล่นดนตรี ได้ดี แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึกของบทเพลงที่ฟัง สามารถใช้ดนตรีประกอบกิจกรรมทางนาฏศิลป์และ การเล่าเรื่อง

รู้และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมไทยและ วัฒนธรรมต่าง ๆ เรื่องราวดนตรีในประวัติศาสตร์ อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อดนตรี รู้คุณค่าดนตรี ที่มาจากวัฒนธรรมต่างกัน เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์

รู้และเข้าใจองค์ประกอบนาฏศิลป์ สามารถแสดงภาษาท่า นาฏยศัพท์พื้นฐาน สร้างสรรค์ การเคลื่อนไหวและการแสดงนาฏศิลป์ และการละครง่าย ๆ ถ่ายทอดลีลาหรืออารมณ์ และสามารถออกแบบเครื่องแต่งกายหรืออุปกรณ์ประกอบการแสดงง่าย ๆ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง นาฏศิลป์และการละครกับสิ่งที่ประสบในชีวิตประจำวัน แสดงความคิดเห็นในการชมการแสดง และบรรยายความรู้สึกของตนเองที่มีต่องานนาฏศิลป์

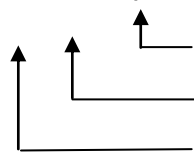
รู้และเข้าใจความสัมพันธ์และประโยชน์ของนาฏศิลป์และการละคร สามารถเปรียบเทียบ การแสดงประเภทต่าง ๆ ของไทยในแต่ละท้องถิ่น และสิ่งที่การแสดงสะท้อน วัฒนธรรมประเพณี เห็นคุณค่าการรักษาและสืบทอดการแสดงนาฏศิลป์ไทย

ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้การสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัด ประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ หลักสูตรได้มีการกำหนดรหัสกำกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด เพื่อความเข้าใจและให้สื่อสารตรงกัน ดังนี้

ศ 1.1 ป. 1/2

ป.1/2

1.1

ศ

ตัวชี้วัดชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ข้อที่ 2

สาระที่ 1 มาตรฐานข้อที่ 1

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์

การสอนนาฏศิลป์ในระดับประถมศึกษาจะต้องมีความรู้ความเข้าใจ องค์ประกอบนาฏศิลป์ แสดงออกทาง ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ สร้างสรรค์ การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ประยุกต์ใช้นาฏศิลป์ ในชีวิตประจำวัน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ แล้วนำมาวิเคราะห์ มีรายเอียด ดังนี้

1. วิสัยทัศน์
2. การจัดการเรียนรู้
3. กระบวนการเรียนรู้นาฏศิลป์
4. การวัดผลและประเมินผล
5. แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนนาฏศิลป์
6. โครงสร้างสาระนาฏศิลป์ ในระดับชั้นประถมศึกษา

1. วิสัยทัศน์

กรมวิชาการ (2551 : 54-56) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้สาระนาฏศิลป์ อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะซึ่งกลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มนี้ มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชม ความงามสุนทรีย์ภาพ ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจสติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองและแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาระบบการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัยสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

2. การจัดการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยให้รู้จักแสวงหาความรู้และประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้อย่างเพียงพอและเกิดการเรียนรู้ ให้ได้การเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในและนอกเวลาเรียน รวมทั้งนอกสถานศึกษาด้วย การมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้และสามารถคิดสร้างสรรค์และวิเคราะห์วิจารณ์ แก้ปัญหาและทำสิ่งที่แตกต่างกันให้ดีขึ้น (กรมวิชาการ. 2551 : 123-126)

3. กระบวนการเรียนรู้นาฏศิลป์

การจัดการเรียนรู้ต้องมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ผู้เรียน ครูผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วน ทั้งสมอง กาย ใจและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยการจัดการให้ผู้เรียนชวนขวดยหาความรู้ กล้าแสดงออกและเน้นการปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดสร้างสรรค์ แบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในการจัดการเรียนรู้จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพัฒนาความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ให้เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้จริง เพิ่มโครงงานตามศักยภาพเพื่อให้ผู้เรียนมีความสุข

ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้สาระนาฏศิลป์ มีมาตรฐาน ศ.3.1 ต้องเข้าใจและแสดงออกทางนาฏศิลป์ อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจารณ์ คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและมาตรฐาน ศ.3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาไทยและสากล (กรมวิชาการ. 2551 : 16-20) หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการติดตามประเมินผลมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระ

การเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ของตนได้และใช้วิธีการประเมินจากสภาพจริงด้วยวิธีการประเมินที่หลากหลาย มีการบันทึกผลการประเมินอย่างเป็นระบบเพื่อให้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องในการวัดและประเมินผล การเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องวัดผลและประเมินผลให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้านคือ ด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม

กรมวิชาการ (2545 : 129-131) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ การวัดประเมินผล และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ สารานุกรมศิลป์ ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สารานุกรมศิลป์

มุ่งส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยให้รู้จักแสวงหาความรู้และประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้และห้องสมุด เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ อย่างเพียงพอ หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน รวมทั้งนอกสถานศึกษาด้วย เช่น ในชุมชนใกล้ ๆ บริเวณสถานศึกษา ตลาด วัด หรือสถานที่สำคัญ ๆ ในแต่ละชุมชน มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน ทุกคนได้เรียนรู้ และสามารถคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิจารณ์ และแก้ปัญหาได้

2. กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ ต้องการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตั้งแต่ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วนด้วยสมอง กาย ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วยการจัดการให้ผู้เรียนชวนขวดยหาความรู้ เพิ่มความรับผิดชอบ กล้าแสดงออก และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดสร้างแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น กลุ่มศิลปะสารานุกรมศิลป์จึงเพิ่มประสบการณ์การทำงานจริงตามสถานการณ์ให้มากยิ่งขึ้นไปตามช่วงชั้น

ในการจัดการเรียนรู้ควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาความฉลาดทางสติปัญญา และอารมณ์ ให้เห็นคุณค่าของตนเองเพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ เพิ่มการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติได้จริง เพิ่มโครงการตามศักยภาพเพื่อให้ผู้เรียน มีความสุข มีเสรีภาพในการเรียน และแสวงหาความรู้ ได้ตามความต้องการ

3. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สารานุกรมศิลป์

3.1 การเรียนรู้แบบพัฒนาความสามารถในกระบวนการคิดของผู้เรียน

เป็นยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องมีการใช้ข้อมูลทางนาฏศิลป์กับกระบวนการคิดของตนเอง และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการตัดสินใจ การค้นคว้าการประเมินตนเองการวางแผนปฏิบัติงาน ลงมือปฏิบัติงาน ตรวจสอบและปรับปรุงผลงานอยู่เสมอ

คิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ด้วยการสร้างแนวคิดใหม่ แสวงหาความรู้ เพื่อพิจารณาทางเลือกอย่างหลากหลาย ประยุกต์ปรับเข้าหาแนวทางสำรวจทางเลือกที่เหมาะสม ตั้งข้อตกลงร่วมกัน

คิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ด้วยกระบวนการตรวจสอบ อย่างชัดเจน มีเหตุผล ตั้งสมมติฐานในการวิเคราะห์ ประเมิน สังเคราะห์

คิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) รู้จักคิดด้วยการตั้งคำถาม ตนเอง หรือเชื่อมโยงความคิดก่อนหน้า ความคาดหวัง และประสบการณ์ปัจจุบันเข้าด้วยกัน เพื่อพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสม

3.2 การเรียนรู้แบบการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

เป็นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติตนเป็นวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยการปฏิบัติทดลองสัมผัสจริงด้วยตนเอง สรุปด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรง เช่น การได้แสดงออกทางด้านนาฏศิลป์ และการละคร ด้วยตนเองหรืออื่น ๆ ที่เป็นผลจากการปฏิบัติจริง

3.3 การเรียนรู้แบบการประเมินตนเอง (Self Assessment) เป็นการเรียนรู้ที่มีการลำดับขั้นตอนไว้ชัดเจน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองหรือประเมินเพื่อนในชั้นเรียน อย่างมีเหตุมีผล ได้แก่การแสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ ในชั้นเรียน ฯลฯ

3.4 การเรียนรู้แบบเรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหา (Problem- Based Learning)

เป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ศึกษาเอง หาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตั้งแต่การกำหนดปัญหา และค้นหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยวิธี และขั้นตอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การแสดงละครสร้างสรรค์ การเขียนบท การกำกับ ฯลฯ

3.5 การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงบูรณาการความรู้สหสาขา (Multidisciplinary Approach) เป็นการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการการเชื่อมโยงความรู้และกระบวนการทั้งในกลุ่มสาระ และระหว่างกลุ่มสาระ เช่น บูรณาการกับกลุ่มวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคม ฯลฯ

4. การวัดและประเมินผลกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ หลักการของ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือ ปฏิบัติจริง มีการติดตามประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ผู้เรียน ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมโดย ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ของตนได้ และใช้วิธีการประเมินจากสภาพจริง

ด้วยวิธีการประเมินผลที่หลากหลาย เพื่อให้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนทางด้านนาฏศิลป์อย่างต่อเนื่อง

5. แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถใช้สื่อต้นแบบ เช่น ครู อาจารย์ ศิลปิน ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้อำนวยการทางด้านนาฏศิลป์ การละคร และการแสดงเพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสื่ออุปกรณ์การแสดง สื่อเอกสาร ตำรา สื่อโสตทัศนวัสดุ สื่อจากสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเป็นสื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ และมีทักษะกระบวนการในการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง สามารถเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเองได้เต็มตามศักยภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ 3 นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตารางที่ 3 มาตรฐาน ศ 3.1

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.4	1. ระบุทักษะพื้นฐานทางนาฏศิลป์และการละครที่ใช้สื่อความหมายและอารมณ์	<ul style="list-style-type: none"> ● หลักและวิธีการปฏิบัตินาฏศิลป์ - การฝึกภาษาท่า - การฝึกนาฏยศัพท์
	2. ใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์หรือศัพท์ทางการละครง่าย ๆ ในการถ่ายทอดเรื่องราว	<ul style="list-style-type: none"> ● การใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ประกอบเพลงปลุกใจและเพลงพระราชนิพนธ์ ● การใช้ศัพท์ทางการละครในการถ่ายทอดเรื่องราว
	3. แสดงการเคลื่อนไหวในจังหวะต่าง ๆ ตามความคิดของตน	<ul style="list-style-type: none"> ● การประดิษฐ์ท่าทางหรือท่ารำประกอบจังหวะพื้นเมือง
	4. แสดงนาฏศิลป์เป็นคู่ และหมู่	<ul style="list-style-type: none"> ● การแสดงนาฏศิลป์ ประเภทคู่และหมู่ - รำวงมาตรฐาน - ระบำ
	5. เล่าสิ่งที่ชื่นชอบในการแสดงโดยเน้นจุดสำคัญของเรื่องและลักษณะเด่นของตัวละคร	<ul style="list-style-type: none"> ● การเล่าเรื่อง 1. จุดสำคัญ 2. ลักษณะเด่นของตัวละคร

สาระที่ 3 นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาไทย และสากล

ตารางที่ 4 มาตรฐาน ศ 3.2

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป. 4	1. อธิบายประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์ไทยหรือชุดการแสดงอย่างง่าย ๆ	<ul style="list-style-type: none"> • ความเป็นมาของนาฏศิลป์ • ที่มาของชุดการแสดง
	2. เปรียบเทียบการแสดงนาฏศิลป์กับการแสดงที่มาจากวัฒนธรรมอื่น	<ul style="list-style-type: none"> • การชมการแสดง <ul style="list-style-type: none"> - นาฏศิลป์ - การแสดงของท้องถิ่น
	3. อธิบายความสำคัญของการแสดง ความเคารพในการเรียนและการแสดงนาฏศิลป์	<ul style="list-style-type: none"> • ความเป็นมาของนาฏศิลป์ <ul style="list-style-type: none"> - การทำความเคารพก่อนเรียนและก่อนแสดง
	4. ระบุเหตุผลที่ควรรักษาและสืบทอดการแสดงนาฏศิลป์	<ul style="list-style-type: none"> • ความเป็นมาของนาฏศิลป์ <ul style="list-style-type: none"> - คุณค่า

คำอธิบายรายวิชาวิชา

ทัศนศิลป์/ดนตรี/นาฏศิลป์ รหัส ศ 14101 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เวลาเรียน 80 ชั่วโมง / ปี

ทัศนศิลป์

เปรียบเทียบ รูปร่าง รูปทรง ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์ อิทธิพลของสีวรรณะอุ่น และวรรณะเย็น ความเหมือนและความแตกต่างในงานทัศนศิลป์

จำแนกทัศนธาตุของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์โดยเน้นเรื่องเส้น สี รูปร่าง รูปทรงพื้นผิว และพื้นที่ว่าง อภิปรายเกี่ยวกับอิทธิพลของสีวรรณะอุ่น และสีวรรณะเย็นที่มีต่ออารมณ์ของมนุษย์

ระบุเหตุการณ์ และงานเฉลิมฉลองของวัฒนธรรมในท้องถิ่น บรรยาย งานทัศนศิลป์จากวัฒนธรรมต่าง ๆ และวัฒนธรรมท้องถิ่น มีทักษะพื้นฐานในการใช้วัสดุ อุปกรณ์สร้างสรรค์งานพิมพ์ภาพ วาดภาพระบายสี โดยใช้สีวรรณะอุ่นและสีวรรณะเย็น ถ่ายทอดความรู้สึก และจินตนาการ

ดนตรี

บอกประโยคเพลงอย่างง่าย แหล่งที่มาและความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตไทยที่สะท้อน
ในคนและบทเพลงท้องถิ่น จำแนกประเภทของเครื่องดนตรีที่ใช้ในบทเพลงที่ฟังระบุทิศทาง
การเคลื่อนที่ขึ้นลงง่าย ๆ ของทำนอง รูปแบบ จังหวะและความเร็วของจังหวะที่ฟัง อ่าน เขียน
โน้ต ดนตรีไทยและสากล

ร้องเพลงโดยใช้ช่วงเสียงที่เหมาะสมกับตนเอง ใช้และเก็บเครื่องดนตรีอย่างถูกต้อง
และปลอดภัย ว่าดนตรีสามารถใช้ในการสื่อเรื่องราว ระบุความสำคัญในการอนุรักษ์ส่งเสริมวัฒนธรรม
ทางดนตรี

ระบุทักษะพื้นฐานทางนาฏศิลป์และการละครที่ใช้สื่อความหมายทางอารมณ์ ใช้ภาษาท่า
และนาฏยศัพท์หรือศัพท์ทางการละครง่าย ๆ ในการถ่ายทอดเรื่องราว แสดงการเคลื่อนไหวในจังหวะ
ต่าง ๆ ตามความคิดของตน แสดงนาฏศิลป์เป็นคู่และเป็นหมู่ เล่าสิ่งที่ชื่นชอบในการแสดงโดยเน้น
จุดสำคัญของเรื่องและลักษณะเด่นของตัวละคร

นาฏศิลป์

อธิบายประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์หรือชุดการแสดงง่าย ๆ

เปรียบเทียบการแสดงนาฏศิลป์กับการแสดงที่มาจากวัฒนธรรมอื่น ความสำคัญ
ของการแสดงความเคารพในการเรียนและการแสดงนาฏศิลป์

ระบุเหตุผลที่ควรรักษาและสืบทอดการแสดงนาฏศิลป์

รหัสตัวชี้วัด

ศ 1.1 ป.4/1 ศ 1.1 ป.4/2 ศ 1.1 ป.4/3 ศ 1.1 ป.4/4 ศ 1.1 ป.4/5 ศ 1.1 ป.4/6

ศ 1.1 ป.4/7 ศ 1.1 ป.4/8 ศ 1.1 ป.4/9

ศ 1.2 ป.4/1 ศ 1.2 ป.4/2

ศ 2.1 ป.4/1 ศ 2.1 ป.4/2 ศ 2.1 ป.4/3 ศ 2.1 ป.4/4 ศ 2.1 ป.4/5 ศ 2.1 ป.4/6

ศ 2.1 ป.4/7 ศ 2.2 ป.4/1 ศ 2.2 ป.4/2

ศ 3.1 ป.4/1 ศ 3.1 ป.4/2 ศ 3.1 ป.4/3 ศ 3.1 ป.4/4 ศ 3.1 ป.4/5

ศ 3.2 ป.4/1 ศ 3.2 ป.4/2 ศ 3.2 ป.4/3 ศ 3.2 ป.4/4

โครงสร้างรายวิชา

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ รหัสวิชา ศ14101 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

เวลา 20 ชั่วโมง / ปี จำนวน 0.5 หน่วยกิต ประจำปีการศึกษา 2559

โรงเรียนเมืองสุรินทร์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1

ตารางที่ 5 โครงสร้างรายวิชา

หน่วย การเรียนรู้ที่	ชื่อเรื่อง	สอดคล้องกับ มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก คะแนน
2 พื้นฐาน นาฏศิลป์ ไทย	เรื่องที่ 1 นาฏยศัพท์ ทางนาฏศิลป์ ไทย	ศ 3.1 ตัวชี้วัด ป. 4/1 ระบุ ทักษะพื้นฐาน ทาง นาฏศิลป์และ การละครที่ใช้สื่อ ความหมายและอารมณ์ ตัวชี้วัด ป. 4/2 ใช้ภาษาท่าและ นาฏยศัพท์หรือศัพท์ ทางการละครง่าย ๆ ในการถ่ายทอด เรื่องราว ตัวชี้วัด ป. 4/3 แสดง การเคลื่อนไหวใน จังหวะต่าง ๆ ตาม ความคิดของตน	นาฏยศัพท์ เป็นท่าร่าที่ เป็นพื้นฐาน ของการรำไทย ที่ใช้การเคลื่อนไหว มือและเท้า อย่างมีรูปแบบ ที่นักเรียนทุกคน จะต้องรู้ และฝึกปฏิบัติท่าร่า	1	5

ตารางที่ 5 (ต่อ)

หน่วย การเรียนรู้ที่	ชื่อเรื่อง	สอดคล้องกับ มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ	เวลา (ชั่วโมง)	หน้า หน้า คะแนน
	เรื่องที่ 2 ภาษาท่าทาง นาฏศิลป์ไทย	ศ 3.1 ตัวชี้วัด ป. 4/1 ระบุ ทักษะพื้นฐานทาง นาฏศิลป์และ การละครที่ใช้สื่อ ความหมายและอารมณ์	ภาษาท่าทาง นาฏศิลป์ ไทยเป็นการแสดง ออกทางท่าทาง และสีหน้าเพื่อ ใช้สื่อความหมาย แทนคำพูด โดยให้ สอดคล้อง กับบทเพลง จังหวะและ การขับร้อง การฝึกภาษาท่า จะต้องให้ถูกต้อง ตามแบบแผน เพื่อจะได้สื่อ ความหมายได้ โดยตรง	1	5
		ตัวชี้วัด ป. 4/2 ใช้ภาษาท่าและ นาฏยศัพท์หรือศัพท์ ทางการละครง่าย ๆ ตัวชี้วัด ป. 4/3 แสดงการเคลื่อนไหวใน จังหวะต่าง ๆ ตามความคิดของตน ตัวชี้วัด ป. 4/3 แสดงการเคลื่อนไหวใน จังหวะต่าง ๆ ตาม ความคิดของตน			

ตารางที่ 5 (ต่อ)

หน่วย การเรียนรู้ที่	ชื่อเรื่อง	สอดคล้องกับ มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ	เวลา (ชั่วโมง)	หน้า หน้า คะแนน
3 การ แสดง นาฏศิลป์ พื้นเมือง	เรื่องที่ 3-14 เพลงกะโน้บ ดิงตอง	ศ 3.2 ตัวชี้วัด ป. 4/1 อธิบายประวัติ ความเป็นมา ของนาฏศิลป์ไทยหรือ ชุดการแสดงอย่าง ง่าย ๆ ตัวชี้วัด ป.4/2 เปรียบเทียบการแสดง นาฏศิลป์ กับการแสดงที่มาจาก วัฒนธรรมอื่น ตัวชี้วัด ป.4/3 อธิบาย ความสำคัญของการ แสดงความเคารพ ในการเรียน และการแสดง นาฏศิลป์	กะโน้บดิงตอง เป็นการระบำ ที่เลียนแบบลีลา ท่าทางการ เคลื่อนไหว ของตุ๊กแตน ตัวข้าว มีจิ้งหะและ ลีลาที่เร้าใจจึงทำให้ การรำระบำกะโน้บ ดิงตองเป็นที่นิยม ทั่วไป ทั้งในแถบ อีสานใต้และจังหวัด ใกล้เคียง	10	20

ตารางออกแบบจุดประสงค์การเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รหัสวิชา ศ14101
เวลา 14 ชั่วโมง / ปี 1 ชั่วโมง/สัปดาห์
ประจำภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559
โรงเรียนเมืองสุรินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1
 ตารางที่ 6 ตารางออกแบบจุดประสงค์การเรียนรู้

ชื่อหน่วยการเรียนรู้	ชื่อเรื่อง	มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้	จุดประสงค์การเรียนรู้
หน่วยที่ 2 พื้นฐาน นาฏศิลป์ ไทย	เรื่องที่ 1 นาฏยศัพท์ทาง นาฏศิลป์ไทยที่ ควรรู้	ศ 3.1 ตัวชี้วัด ป. 4/1 ระบุทักษะพื้นฐาน ทางนาฏศิลป์และ การละครที่ใช้สื่อ ความหมายและ อารมณ์ ตัวชี้วัด ป. 4/2 ใช้ภาษาท่าและ นาฏยศัพท์หรือ ศัพท์ทางการละคร ง่าย ๆ ในการถ่ายทอด เรื่องราว ตัวชี้วัด ป. 4/3 แสดงการ เคลื่อนไหว ในจังหวะต่าง ๆ ตามความคิด ของตน	1. ความหมาย ของนาฏยศัพท์ ทางนาฏศิลป์ไทย 2. ประเภทของ นาฏยศัพท์ ทางนาฏศิลป์ไทย 3. นาฏยศัพท์ ทางนาฏศิลป์ไทย และนาฏศิลป์ พื้นเมืองสุรินทร์	1. ด้านความรู้ (K) - อธิบายความหมาย ของนาฏยศัพท์ ทางนาฏศิลป์ไทยได้ - จำแนกประเภท นาฏยศัพท์ทางนาฏศิลป์ ไทยได้ 2. ด้านทักษะ กระบวนการ (P) - ปฏิบัตินาฏยศัพท์ ทางนาฏศิลป์ไทย ที่กำหนดให้ได้ อย่างถูกต้อง 3. ด้านเจตคติ (A) - เห็นคุณค่าและ ความสำคัญของ การปฏิบัติทาง นาฏศิลป์ไทย - บอกประโยชน์ที่ได้ จากการเรียน - นำความรู้ไป ประยุกต์ใช้ในชีวิต ประจำวันได้

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชื่อหน่วย การเรียนรู้	ชื่อเรื่อง	มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้	จุดประสงค์ การเรียนรู้
	เรื่องที่ 2 ภาษาท่าทาง นาฏศิลป์ไทย	ศ 3.1 ตัวชี้วัด ป. 4/1 ระบุทักษะพื้นฐาน ทางนาฏศิลป์และ การละครที่ใช้สื่อ ความหมายและ อารมณ์ ตัวชี้วัด ป. 4/2 ใช้ภาษาท่า และนาฏยศัพท์ หรือศัพท์ทาง การละครง่าย ๆ ในการถ่ายทอด เรื่องราว ตัวชี้วัด ป. 4/3 แสดงการ เคลื่อนไหว ในจังหวะต่าง ๆ ตามความคิด ของตน	1. ความหมาย ของภาษาท่าทาง นาฏศิลป์ไทย 2. ประเภทของภาษา ท่าทางนาฏศิลป์ไทย 3. ภาษาท่าทาง นาฏศิลป์ไทย	1. ด้านความรู้ (K) - อธิบาย ความหมายของภาษา ท่าทางนาฏศิลป์ไทย ได้ - จำแนกประเภท ภาษาท่าทางนาฏศิลป์ ไทยได้ 2. ด้านทักษะ กระบวนการ (P) - ปฏิบัติภาษา ท่าทางนาฏศิลป์ไทย ที่กำหนดให้ได้ อย่างถูกต้อง 3. ด้านเจตคติ (A) - เห็นคุณค่าและ ความสำคัญของ การปฏิบัติท่าทาง นาฏศิลป์ไทย - บอกประโยชน์ที่ได้ จากการเรียน - นำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันได้

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชื่อหน่วย การเรียนรู้	ชื่อเรื่อง	มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้	จุดประสงค์ การเรียนรู้
หน่วยที่ 3 การแสดง นาฏศิลป์ พื้นเมือง	เรื่องที่ 6-14 เพลงเรีอม กะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตน ตำข้าว)	ศ 3.2 ตัวชี้วัด 4/1 อธิบายประวัติ ความเป็นมา ของนาฏศิลป์ไทย หรือชุดการแสดง อย่างง่าย ๆ ตัวชี้วัด 4/2 เปรียบเทียบการ แสดงนาฏศิลป์ กับการแสดงที่มา จากวัฒนธรรมอื่น ตัวชี้วัด 4/3 อธิบายความสำคัญ ของการแสดง ความเคารพ ในการเรียนและ การแสดงนาฏศิลป์	เพลงเรีอมกะโน้บ ติงตอง (ระบ้ำตักแตน ตำข้าว) 1) ประวัติ ความเป็นมา เพลงเรีอมกะโน้บ ติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) 2) การขับร้องเพลง เรีอมกะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) 3) ภาระบวนทำรำ พื้นฐาน 4) ภาระบวนทำออก	1 ด้านความรู้ (K) - เล่าประวัติ ความเป็นมาเพลง เรีอมกะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) ได้อย่างถูกต้อง 2. ด้านทักษะ ภาระบวนการ (P) - ขับร้องเพลง เรีอมกะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) ได้อย่างถูกต้อง ตามเนื้อร้องและทำนอง - อธิบายภาระบวน ทำรำทำกินอาหาร เพลงเรีอมกะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) ได้อย่างถูกต้อง

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ชื่อหน่วย การเรียนรู้	ชื่อเรื่อง	มาตรฐาน/ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้	จุดประสงค์ การเรียนรู้
			5) กระบวนท่ากิน อาหาร 6) กระบวนท่า หยอกล้อ จิกเอว 2 มือ 7) กระบวนท่า หยอกล้อ จิกไหล่ 2 มือ 8) กระบวนท่า หยอกล้อจิกเอวมือ เดียว 9) กระบวนท่า หยอกล้อจิกมือ 10) กระบวนท่า หยอกล้อจิกมือ (เกี่ยวกัน) 11) กระบวน ท่าหยอกล้อจิกไหล่ (เกี่ยวกัน) 12) กระบวนท่า อำลา	- ปฏิบัติท่ารำ ในกะโน้บตั้งตอง ได้อย่างถูกต้อง 3 ด้านเจตคติ (A) - เห็นคุณค่า และความสำคัญ ของการฝึกกระบวน ท่ารำกะโน้บตั้งตอง - บอกประโยชน์ ที่ได้จากการเรียน - นำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ประจำวันได้

การจัดหน่วยการเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์
เรื่องเพลงเรอมนกะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
จำนวน 14 ชั่วโมง

ตารางที่ 7 การจัดหน่วยการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์
 เรื่องเพลงเรอมนกะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
 จำนวน 14 ชั่วโมง

สัปดาห์ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	เวลา
		(ชั่วโมง)
	ทดสอบก่อนเรียน	30 นาที
1-2	หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 พื้นฐานทางนาฏศิลป์ไทย มฐ. ศ.3.1 ป.4/1, ป.4/2 1) นาฏยศัพท์ทางนาฏศิลป์ 2) ภาษาท่านาฏศิลป์ไทย	2 (ชั่วโมง)
3-14	หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การแสดงพื้นเมือง มฐ. ศ.3.2 ป.4/1 4/2, ป.4/3 1) ประวัติความเป็นมาเพลงเรอมนกะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) 2) การขับร้องเพลงเรอมนกะโน้บติงตอง (ระบ้ำตักแตนตำข้าว) 3) กระทบทำพื้นฐาน 4) กระทบทำออก 5) กระทบทำกินอาหาร 6) กระทบทำหยอกล้อจิกเอว 2 มือ 7) กระทบทำหยอกล้อจิกไหล่ 2 มือ 8) กระทบทำหยอกล้อจิกเอวมือเดียว 9) กระทบทำหยอกล้อจิกมือ 10) กระทบทำหยอกล้อจิกมือ (เกี่ยวกัน) 11) กระทบทำหยอกล้อจิกไหล่ (เกี่ยวกัน) 12) กระทบทำอำลา	12 (ชั่วโมง)
	ทดสอบหลังเรียน	30 นาที

กำหนดการสอน

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง เรือมกะโน้บติงตอง จำนวน 14 ชั่วโมง

ตารางที่ 8 กำหนดการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์
เรื่องเพลงเรือมกะโน้บติงตอง (ระบำตักแตงตำข้าว) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
จำนวน 14 ชั่วโมง

หน่วยที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	รายละเอียดเนื้อหา	สัปดาห์ที่	เวลา (ชั่วโมง)
2	พื้นฐานนาฏศิลป์ไทย	<p>เรื่อง 1 นาฏยศัพท์ทางนาฏศิลป์ไทย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ที่มานาฏยศัพท์ 2. ความหมายของคำว่านาฏยศัพท์ 3. ประเภทของนาฏยศัพท์ <ol style="list-style-type: none"> 3.1 นาฏยศัพท์ส่วนแขนและมือ 3.2 นาฏยศัพท์ส่วนเท้า 3.3 นาฏยศัพท์ส่วนศีรษะและไหล่ 4. สรุป 	1	1
		<p>เรื่อง 2 ภาษาทำนาฏศิลป์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ความหมายของภาษาทำนาฏศิลป์ 2. ประเภทของภาษาทำนาฏศิลป์ <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ภาษาทำที่มาจากธรรมชาติ <ul style="list-style-type: none"> - ภาษาทำนาฏศิลป์ที่บ่งบอกอิริยาบถมนุษย์ - ภาษาทำนาฏศิลป์ที่เลียนแบบท่าทางสัตว์ 2.2 ภาษาทำนาฏศิลป์ที่มาจาก การประดิษฐ์ขึ้นโดยตรง 3. สรุป 	2	1

ตารางที่ 8 (ต่อ)

หน่วยที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	รายละเอียดเนื้อหา	สัปดาห์ที่	เวลา (ชั่วโมง)
3	การแสดงนาฏศิลป์ พื้นเมือง	<p>เรื่องที่ 3 ประวัติที่มาเพลงเรียมกะโน้บ ดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประวัติที่มาเพลงเรียมกะโน้บดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว) 2. ลักษณะการแสดงเพลงเรียมกะโน้บ ดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว) 3. โอกาสที่ใช้ในการแสดงเพลง เรียมกะโน้บดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว) <p>เรื่องที่ 4 การขับร้องเพลงเรียมกะโน้บ ดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เนื้อร้องและทำนองเพลงเรียมกะโน้บ ดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว) 2. เครื่องดนตรีประกอบการแสดง เรียมกะโน้บดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว) 3. การแต่งกายเพลงเรียมกะโน้บดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว) 	3-4	2
		<p>เรื่องที่ 5-14 กระบวนทำรำเพลง เรียม กะโน้บดิงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว)</p> <p>ลักษณะกระบวนทำรำเรียมกะโน้บดิงตอง</p> <p>ขั้นตอนที่ 1 ปฏิบัติทำรำพื้นฐานประกอบ เพลงเรียมกะโน้บดิงตอง</p> <p>ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติทำรำหยอกล้อประกอบ เพลงเรียมกะโน้บดิงตอง</p> <p>ขั้นตอนที่ 3 ปฏิบัติทำรำประกอบเพลง เรียมกะโน้บดิงตอง</p>	5-14	10

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนาฏศิลป์

1. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับนาฏศิลป์

1.1 ความหมายของนาฏศิลป์

นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติมาแต่โบราณ ได้รับความนิยมนานาประเทศว่าเป็นศิลปะชั้นสูง และมีกฎเกณฑ์อันดี คำว่า นาฏศิลป์นั้น เป็นคำที่ท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไปดังต่อไปนี้

ธนิต อยู่โพธิ์ (2516, 1) ได้กล่าวว่า นาฏศิลป์ หมายถึง การฟ้อนรำ

พานี สีสวย (2524 : 6) ได้ให้ความหมายของนาฏศิลป์ไว้คือ นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะในการฟ้อนรำหรือความรู้แบบแผนของการฟ้อนรำ เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความประณีตงดงาม มีแบบแผนให้ความบันเทิงอันโน้มน้าวอารมณ์ และความรู้สึกของผู้ชมให้คล้อยตาม ศิลปะประเภทนี้ต้องอาศัยการบรรเลงดนตรีและการขับร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณค่ายิ่งขึ้น แต่ความหมายที่เข้าใจกันทั่วไป คือ ศิลปะของการร้องรำทำเพลง

อาภรณ์ มนตรีศาสตร์และจตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2525 : 7) กล่าวถึงความหมายของนาฏศิลป์ไว้ดังนี้

คำว่า “นาฏศิลป์” เป็นคำสมาส แยกได้เป็น 2 คำ คือ นาฏ และศิลปะ

“นาฏ” หมายถึงการฟ้อนรำ หรือ ความรู้แบบแผนของการฟ้อนรำ สันสกฤตใช้รูปศัพท์ว่า “นฤตย” ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับภาษามครที่ชื่อว่า “นัจ” และ “นฤตย” ก็เป็นชื่อเรียกอย่างหนึ่งของการฟ้อนรำบวงสรวงพระผู้เป็นเจ้าในเทวาลัย โดยเลือกเอาจังหวะและท่ารำที่เต็มไปด้วยท่าเคารพสักการะ และเลือกแสดงตอนที่เป็นการกระทำนบเนื่องในชีวิตประวัติพระผู้เป็นเจ้าด้วยส่วน “นัจ” มีคำอธิบายเพิ่มเติมอีกคือ ได้แก่ การฟ้อนรำ นับตั้งแต่การฟ้อนรำพื้นเมืองของชาวบ้าน เช่น รำโทน รำวง ตลอดขึ้นไปถึงการฟ้อนที่เรียกว่า ระบำของนางรำ (เช่นที่กล่าวถึงในกฎหมายเก่า) ระบำเดี่ยว ระบำคู่ ระบำชุด หรือ ระบำแบบดั้งเดิม

“ศิลปะ” หมายถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ในเมื่อธรรมชาติไม่สามารถอำนวยให้ แต่ต้องสร้างให้ประณีตงดงามและสำเร็จสมบูรณ์ ศิลปะเกิดขึ้นด้วยทักษะ (Skill) คือความชำนาญในการปฏิบัติ

นาฏศิลป์ แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญตามวิถีชีวิตของคนไทย การแสดงความบันเทิงสะท้อนถึงลักษณะของสังคมไทยที่แตกต่างจากชนชาติอื่น ๆ มีคนไทยจำนวนมากที่เห็นคุณค่า ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสืบทอดนาฏศิลป์ของไทย เพื่อมุ่งเน้นถึงลักษณะการแสดงที่ประณีตวิจิตรงดงามมีลีลาอ่อนช้อยตามแบบอย่างของไทย ซึ่งคนไทยทุกคนควรจะตระหนัก ห่วงแหนช่วยกันรักษาและร่วมกันให้การสนับสนุนส่งเสริม เพื่อให้ศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ไทยคงอยู่สืบไปในอนาคต

อมรา กล้าเจริญ (2531 : 1) “นาฏศิลป์” เป็นคำสมาสแยกได้เป็น 2 คำ คือ นาฏ และศิลป์ “นาฏ” หมายถึง การร่ายรำและการเคลื่อนไหวไปมา “ศิลป์” หมายถึง การแสดงออก เพื่อสนองความต้องการทางอารมณ์การลอกเลียนแบบการถ่ายทอดความหมายต่าง ๆ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์เกิดจินตนาการในอันที่จะแสดงคุณค่าแห่งความงามออกมาในรูปต่าง ๆ หรือได้พบเห็น จากธรรมชาติแล้วนำมาดัดแปลงประดิษฐ์ขึ้นให้มีความวิจิตรละเอียดอ่อนซาบซึ้ง

ประดิษฐ์ อินทนิล (2536 : 78) ได้ให้ความหมายของคำว่า “นาฏศิลป์” ว่าการเคลื่อนไหวอิริยาบถต่าง ๆ ทั้ง มือ แขน ขา ลำตัวและใบหน้า เป็นสื่อถ่ายทอดความหมาย และอารมณ์ เพื่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ต่าง ๆ

สุมิตร เทพวงษ์ (2541 : 1 – 2) ได้ให้คำจำกัดความของนาฏศิลป์ไว้ดังนี้

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการละครหรือการฟ้อนรำ

นาฏศิลป์ หมายถึง การฟ้อนรำ

นาฏศิลป์ หมายถึง ความชำนาญในการละครฟ้อนรำ

นาฏศิลป์ หมายถึง การร้องรำทำเพลง ให้ความบันเทิงใจ อันประกอบด้วย ความบันเทิงแห่งอารมณ์และความรู้สึก

นาฏศิลป์ หมายถึง การฟ้อนรำที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นจากธรรมชาติด้วยความประณีต อันลึกซึ้ง เพียบพร้อมไปด้วยความวิจิตรบรรจงอันละเอียดอ่อนนอกจาก หมายถึง การฟ้อนรำ ระบำรำเต้นแล้ว ยังหมายถึงการร้องและการบรรเลงด้วย

นาฏศิลป์ หมายถึง การร้องรำทำเพลง ให้ความบันเทิง อันร่วมด้วยความบันเทิงของอารมณ์และความรู้สึก ส่วนสำคัญส่วนใหญ่ของนาฏศิลป์อยู่ที่การละครเป็นเอก หากแต่ศิลปะประเภทนี้จำต้องอาศัยดนตรีและขับร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณค่าในศิลปะยิ่งขึ้นตามสภาพหรืออารมณ์ต่างกันสุดแต่จุดมุ่งหมาย

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543 : 1) ได้รวบรวมและสรุปอธิบายความหมายของนาฏศิลป์ไว้หลายประการ ได้ดังนี้

การฟ้อนรำย่อมเป็นประเพณีในเหล่านมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ไม่เลือกว่าจะอยู่ ณ ประเทศถิ่นสถานใดในพิภพนี้ คงมีวิธีฟ้อนรำตามวิสัยชาติของตนด้วยกันทั้งนั้น อย่างไรก็ตามมนุษย์เลยถึงแม้สัตว์เดรัจฉานก็มีวิธีฟ้อนรำ ข้อนี้พึงสังเกตเห็นได้โดยง่าย ดังเช่น สุนัขและไก่กา เป็นต้น เวลาใด สบอารมณ์ของมันเข้า มันก็โลดเต้นกรีดกรายทำกิริยาท่าทางได้ต่าง ๆ ก็คือการฟ้อนรำตามวิสัยสัตว์นั่นเอง ปราชญ์ผู้ค้นคิดหามูลเหตุแห่งการฟ้อนรำจึงเล็งเห็นเป็นยุติว่า การฟ้อนรำนี้ มूलรากเกิดแต่วิสัยสัตว์เมื่อเวทนาเสวยอารมณ์ จะเป็นสุขเวทนาจึงตามหรือทุกขเวทนาจึงตาม ถ้าเสวยอารมณ์แรงกล้า ไม่กลั้นไว้ได้ก็แล่นออกมาเป็นกิริยาให้เห็นปรากฏกิริยาอันเกิดเวทนาเสวยอารมณ์นั้นนับเป็นขั้นต้นของการฟ้อนรำ

ต่อมาอีกขั้นหนึ่งเกิดแต่คนทั้งหลายรู้ความหมายของกิริยาต่าง ๆ เช่น กล่าวมาก็ใช้กิริยาเหล่านั้นเป็นภาษาอันหนึ่ง เมื่อประสงค์จะแสดงให้เห็นปรากฏแก่ผู้อื่น โดยใจจริงก็ดี หรือโดยมายา เช่น ในเวลาหัวเราะก็ตีว่าตนมีอาการอย่างไร ก็แสดงกิริยาอันเป็นเครื่องหมายอาการ จึงเกิดแบบแผนท่าทางที่แสดงอาการต่าง ๆ อันเป็นต้นของกระบวนการฟ้อนรำขึ้น นับเป็นขั้นที่สอง

ต่อมาอีกขั้นหนึ่ง เกิดมีผู้ฉลาดเลือกเอากิริยาท่าทางซึ่งแสดงอาการต่าง ๆ นั้น มาสอดคล้องติดต่อกันเป็นกระบวนการฟ้อนรำให้เห็นงามก็ต้องตาติดใจงาม จึงเกิดมีกระบวนการฟ้อนรำขึ้น นับเป็นขั้นที่สาม ข้อความเช่นกล่าวมานี้เป็นสามัญแก่มนุษย์ทั้งปวงทุกชาติทุกภาษาเกิดมีประเพณีการฟ้อนรำตามกระบวนการซึ่งพวกของตนเห็นว่างามด้วยกันทุกประเทศ

ความหมายของนาฏยศิลป์ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อินเดียกล่าวว่า นาฏยะ หรือนาฏยะนั้น ความจริงมีความหมายเอาศิลปะไว้ทั้ง 3 อย่าง คือ การฟ้อนรำ 1 การบรรเลงดนตรี 1 และการขับร้อง 1 พุฒอย่างง่าย ๆ ก็ว่าคำ นาฏยะนั้นมีความหมายรวมทั้งฟ้อนรำ ขับร้อง และประโยคดนตรีด้วย ไม่ใช่มีความหมายเฉพาะศิลปะแห่งการฟ้อนรำอย่างเดียว

โรดา เกราเออร์ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์. 2543 : 1 อ้างอิงมาจาก โรดา เกราเออร์) สรุปว่า นาฏยศิลป์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และต้องเข้าใจวัฒนธรรมจึงจะนิยามนาฏยศิลป์ได้เต็มที่ นอกจากนี้ยังสนใจให้คำจำกัดความของนาฏยศิลป์ในแง่ต่าง ๆ ทางสังคมอีกด้วย ดังต่อไปนี้

นาฏยศิลป์ เป็นเครื่องหมาย

นาฏยศิลป์ เป็นเครื่องหมาย เอกลักษณะทางวัฒนธรรม

นาฏยศิลป์ เป็นการแสดงออกของการบวงสรวงในศาสนา

นาฏยศิลป์ เป็นเครื่องแสดงระเบียบสังคมและอำนาจ

นาฏยศิลป์ เป็นเครื่องแสดงบรรทัดฐานของสังคม

นาฏยศิลป์ เป็นประณีตศิลป์

นาฏยศิลป์ เป็นสื่อกลางของการผสมผสานทางวัฒนธรรม

นาฏยศิลป์ เป็นการสร้างสรรค์เฉพาะตนของศิลปิน

นาฏยศิลป์ เป็นดัชนีบ่งชี้สถานภาพปัจจุบัน และความเป็นไปในอนาคต

รานี ชัยสงคราม (2544, 39) กล่าวไว้ว่า นาฏยศิลป์ หมายถึง การร้องรำทำเพลง การให้ความบันเทิงใจด้วยความโน้มเอียงของอารมณ์ และความรู้สึกส่วนสำคัญส่วนใหญ่ของนาฏยศิลป์ อยู่ว่าการละครเป็นเอก หากแต่นาฏยศิลป์นั้นจะต้องอาศัยดนตรีและการขับร้องเข้าร่วมด้วย

เรณู โกศินานนท์ (2544 : 51) ได้กล่าวถึง คำว่า นาฏยศิลป์ หมายถึง ศิลป์แห่งการฟ้อนรำ อันเป็นพื้นฐานที่แสดงถึงอารยธรรมความรุ่งเรืองของชาติที่รุ่งเรืองหรืออารยธรรมที่เก่าแก่ ย่อมมีวัฒนธรรมทางด้านดนตรีนาฏยศิลป์ของตนเอง

ฉันทนา เอี่ยมสกุล (2545 : 10) กล่าวว่านาฏศิลป์ หมายถึง การร่ายรำ โดยการเคลื่อนไหวไปมา ของร่างกาย แขน ขา มือ ด้วยลีลาท่าทาง

จากการศึกษานิยามของนาฏศิลป์ ผู้ศึกษาค้นคว้าสรุปได้ว่า นาฏศิลป์ คือ การร่ายรำ ทำเพลง อันเป็นพื้นฐานที่แสดงถึงอารยธรรมความรุ่งเรืองของชาติที่รุ่งเรืองหรืออารยธรรมที่เก่าแก่ โดยการใช้การเคลื่อนไหวร่างกายไปมา เช่นแขน ขา ด้วยลีลาท่าทางที่อ่อนช้อยงดงาม และจะต้องอาศัยดนตรีและการขับร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อความบันเทิงใจ ส่งเสริมให้เกิดคุณค่าในศิลปะยิ่งขึ้น ทั้งสามสิ่งเหล่านี้จะแยกจากกันไม่ได้ ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

1.2 ประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 431) กล่าวว่าไว้ว่า นาฏศิลป์ คือ ศิลปะแห่งการละคร หรือการฟ้อนรำ ที่ผู้ประดิษฐ์ทำรำได้ปรุงแต่งขึ้น จากการเลียนแบบกิริยาท่าทางท่าของมนุษย์ ซึ่งนาฏศิลป์มีรากฐานที่มาจาก 2 แหล่งใหญ่ดังที่

อมรา กล้าเจริญ (2542 : 3-5) สรุปไว้ว่า

1. มาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่ได้เลียนแบบการแสดงกิริยาอาการเคลื่อนไหว เริ่มต้น โดยมีธรรมชาติเป็นพื้นฐานและได้เกิดวิวัฒนาการสืบต่อกันมาตามลำดับเช่นการขับร้องแต่เดิมก่อน จะดัดแปลงให้เกิดความไพเราะเพราะพริ้งมีหลักเกณฑ์อย่างเช่นทุกวันนี้ก็เป็น การเปล่งเสียงออกมาตามเรื่องตามราวสูงบ้างต่ำบ้างเพียงให้ผิดเพี้ยนไปจากการเปล่งเสียงพูดธรรมดาเท่านั้น การดนตรีแต่เดิมก็เป็นเพียงการทำจังหวะต่อมาก็สร้างสิ่งทำให้เกิดเสียงขึ้นโดยมีธรรมชาติเป็นผู้แนะนำโดยบังเอิญก่อน ดังจะสังเกตได้จากการตีฆ้องหลาย ๆ ใบให้ปรากฏเป็นเสียงต่าง ๆ ซึ่งต่อมามีการคิดริเริ่มใช้อุปกรณ์อื่น ๆ เช่น ไม้ไผ่มาจนกระทั่งเป็นระนาดในปัจจุบันส่วนการฟ้อนรำนั้นก็มาจากการแสดงกิริยาอาการเคลื่อนไหวโดยธรรมชาติคือเมื่อเกิดมีการร้องและการทำจังหวะดนตรีแล้วฮึกเหิม ในสัญชาตญาณก็เกิดขึ้นมนุษย์แทนที่จะนั่งร้องและเคาะจังหวะเพลง อย่างเดียวก็ลุกขึ้น ออกท่าทางกระโดดโลดเต้นทำมือทำไม้ไปตามความหมายและความรู้สึกต่อมาเมื่อมีความเจริญขึ้นศิลปะดังกล่าว ก็เจริญตามเหมือนเงาตามตัวเป็นลำดับจนถึงที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้เครื่องแต่งกายและเรื่องราวที่แสดง ก็เลียนแบบมาจากของจริงแต่ประดิษฐ์ให้เกิดความงดงามวิจิตรพิสดารขึ้น

2. จากการฟ้อนรำอันเกิดจากการเชนบวงสรวงพระเจ้าการเช่นสังเวชนีย์

มีอยู่ทุกชาติ ทุกภาษาเพราะมนุษย์ย่อมต้องอาศัยศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจด้วยการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัญชาตญาณของมนุษย์ทุกคนมีความกลัว และความต้องการประจําอยู่โดยธรรมชาติ เมื่อเกิดความกลัวสิ่งใดก็ยอมหันเข้าหาสิ่งที่ตนนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์มีการอ่อนน้อมเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ ได้ช่วยให้ปลอดภัยหรือถ้าต้องการสิ่งใดก็อ่อนน้อมให้ช่วยบันดาลให้ได้สมปรารถนาด้วยการเชื่อมั่นว่าพระเจ้าก็ย่อมมีจิตใจเหมือนตน เมื่อต้องการให้เป็นที่ถูกใจก็ต้องการมีการเอาใจและกระทำดีต่อโดยปกตินิสัยของคนเราก็มักเรียกว่ามีมิตรจิตมิตรใจช่วยเหลือกันเมื่อมนุษย์ต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ

และช่วยเหลือนักทำพิธีต่าง ๆ เช่น บวงสรวงถวายอาหารสวดสรรเสริญอุททมนขอพรและทำยที่สุด
ก็มีการพอรนำถวายเพื่อให้เป็นที่พอใจแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ

1.3 ความมุ่งหมายของนาฏศิลป์

เรณู โกศินานนท์ (2517 : 7) กล่าวถึงความมุ่งหวังของนาฏศิลป์ดังนี้

1. เพื่อให้มีโอกาสได้แสดงออก หากมีความถนัด
2. เป็นสนทนาการที่ดีแม้จะไม่แสดงเอง แต่ถ้าทราบหลักไว้บ้างก็จะทำให้
การชมละครรำ ละครเวที ละครโทรทัศน์ ฯลฯ สนุกยิ่งขึ้นมีความเข้าใจยิ่งขึ้นวิพากษ์วิจารณ์
ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นการในการร่วมมือในการรักษาการรำร่ายของไทย ให้เป็นสมบัติ
อันมีค่าประจำชาติต่อไปไม่ขาดระยะ
4. ปลุกฝังให้มีนิสัยรักในศิลปะแขนงนี้
5. ให้ความคิดอ่านหรือสติปัญญาจากการชมหรือแสดงละครรำ ละครเวที
เพราะละครย่อมมีสถานการณ์นาฏกรรมหรือปรัชญาแทรกอยู่ ช่วยในเรื่องการศึกษามนุษย์
และสังคม เพราะผู้แต่งละครนั้นย่อมจะแทรกอะไรบางอย่างไว้ในบทละครของตนเสมอ
6. ทำให้สบายใจ
7. ช่วยในการสร้างความถนัดของผู้เรียน หากมีความถนัดจริงใจรักการแสดงอาจ
ถือเป็นอาชีพได้
8. ได้ฝึกหัดการประสานงานในด้านต่าง ๆ ทำให้ได้ทำงานร่วมกับสังคมหมู่มาก
9. ช่วยในการสร้างบุคลิกภาพให้เคลื่อนไหวไม่ขัดตา ท่าทางสง่าผ่าเผยไม่
ขวยเขินและเหนียมอายเมื่ออยู่ต่อหน้าคนมาก ๆ
10. การพอรำเป็นการออกกำลังกาย ที่ได้บริหารทุกส่วนของร่างกาย
อย่างหนึ่งเป็นวิธีลดน้ำหนักและทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรง

สุมิตร เทพวงษ์ (2541 : 3) กล่าวถึงความมุ่งหมายของนาฏศิลป์ดังนี้

1. เพื่อเป็นการปลุกฝังและส่งเสริมนิสัยทางศิลปะแก่ผู้เรียน
2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น
4. เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักทำงานร่วมกับคนหมู่มากได้เป็นอย่างดี
5. เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักแสดงออก

1.4 ความสำคัญของนาฏศิลป์

เรณู โกศินานนท์ (2517 : 8) กล่าวถึงความสำคัญของนาฏศิลป์ว่า การพอรำ
ของไทยนั้น มีลักษณะเฉพาะตัว และมีความเป็นไทยในตัวเองเป็นอย่างยิ่งจริงอยู่เราได้แบบอย่าง
มาจากนาฏศิลป์อินเดีย แต่เราก็ได้มาดัดแปลงให้เข้ากับบรรสนิยมของคนไทยจึงกลายเป็นศิลปะ

ประจำชาติไม่ซ้ำหรือเหมือนชาติอื่น นับได้ว่าเป็นสมบัติอันเป็นวัฒนธรรมของชาติที่น่าภูมิใจ
ยิ่งนาฏศิลป์ไทยชนิดนี้มีความเป็นไทยโดยเรื่องต่อไปนี้

1. ทำรำอ่อนซ้อยงดงาม และแสดงอารมณ์ตามลักษณะที่แท้จริงของคนไทย
มีความหมายอย่างกว้างขวาง
2. จะต้องมีคนตรีประกอบ คนตรีนี้จะแทรกอารมณ์ หรือรำกับเพลงที่มีแต่ทำนอง
ก็ได้ หรือมีเนื้อร้องและให้ทำไปตามเนื้อร้องนั้นๆ
3. คำร้องและเนื้อร้องจะต้องเป็นคำประพันธ์ ส่วนบทร้องจะเป็นกลอนแปด
ซึ่งจะนำไปร้องกับเพลงชั้นเดียวหรือสองชั้นได้ทุกเพลง คำร้องนี้ทำให้ผู้สอนหรือผู้รำกำหนด
ทำรำไปตามเนื้อร้อง
4. เครื่องแต่งกายละครไทย ซึ่งผิดแผกกับเครื่องแต่งกายละครของชาติอื่น
มีแบบอย่างของตนโดยเฉพาะ ขนาดยืดหยุ่นได้ตามสมควร เพราะการสวมจะกลิ้งด้วยด้ายแทนที่
จะเย็บสำเร็จรูป

กรมวิชาการ (2539 : 84) ได้กล่าวถึง การสอนดนตรีนาฏศิลป์ในโรงเรียนว่า
เพื่อต้องการส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเป็นการสร้างเสริมลักษณะ
นิสัยที่ดีให้แก่เด็กดังเห็นได้ว่า ดนตรีและนาฏศิลป์ ช่วยในการพัฒนาด้านต่าง ๆ คือ

1. พัฒนาบุคลิกภาพ การได้แสดงออกด้านความสนุกสนานอย่างสม่ำเสมอ
และมีความเชื่อมั่นในการแสดงออกนั้น ย่อมนำมาซึ่งบุคลิกภาพของผู้รำ เป็นผู้มีความร่าเริงแจ่มใส
ดนตรีและนาฏศิลป์ช่วยให้เด็กได้แสดงออกทางด้านการแสดงการทำจังหวะ และร้องเพลงอย่างเสรี
แม้ว่าบางครั้งจะมีแบบแผน แต่ถ้าได้ปฏิบัติจนถูกต้องก็สามารถเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและแสดง
ออกมาต่อหน้าสาธารณชนได้อย่างไม่เคอะเขิน จะพบว่าเด็กนักเรียนบางคนเมื่อมีกิริยา เคอะเขิน
ก็จะมีอาการห่อตัว ก้มหน้าและเดินไม่ตรงทาง ซึ่งถ้าปล่อยทิ้งไว้จนเป็นนิสัยก็จะทำให้บุคลิกภาพ
ทางร่างกายเสียไปได้
2. พัฒนาอารมณ์ การแสดงด้วยการร้องรำทำจังหวะอย่างมีขอบเขตที่เหมาะสม
และทำโดยสม่ำเสมอ จะช่วยเด็กเป็นคนร่าเริงและเปิดเผย บางครั้งจะสามารถควบคุมอารมณ์
ความรู้สึกได้อีก ถ้าได้ฝึกการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์อย่างถูกต้องตามวิธีสอน ซึ่งจะสามารถ
ฝึกการควบคุมจังหวะและลีลาการเดิน กระโดด การใช้เสียงในการร้องเพลง ตลอดจนสามารถควบคุม
อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ได้ในที่สุด การแสดงออกของเด็กที่ได้รับการฝึกจะมีความสนุกสนาน
3. พัฒนาสังคม เมื่อได้มีโอกาสแสดงออกร่วมกันกับผู้อื่นในทางดนตรีและ
นาฏศิลป์ย่อมจะฝึกให้เด็กรู้ว่าเมื่อใดตนจะเป็นผู้นำกลุ่มและเมื่อใดตนจะเป็นผู้ตาม และควรจะทำตน
อย่างไร จึงจะสามารถเข้าร่วมกับคนอื่นได้อย่างดี การเรียนดนตรีและนาฏศิลป์จะช่วยให้เด็ก
รู้จักการยอมรับความสามารถของผู้อื่นและพร้อมที่จะยอมรับผิดได้อย่างไม่กระดากอาย

4. พัฒนาเจตคติ ถ้าในการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์เป็นไป

ได้อย่างถูกต้องจะสามารถพัฒนาเจตคติ ความคิดเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของเด็กได้มาก ในสมัยก่อนเคยมี คำกล่าวที่ว่าการเล่นเพลงนั้นเป็นเรื่องการเต็นกินรำกินเท่านั้น การเรียนเรื่องนี้จึงถูกจำกัดอยู่ในวงแคบ แต่ปัจจุบันดนตรีและนาฏศิลป์ช่วยให้รู้จักศิลปวัฒนธรรมของชาติดียิ่งขึ้น และมีโอกาสทำความรู้จักศิลปวัฒนธรรมชาติอื่นได้อย่างกว้างขวางอีกด้วย

สุมิตร เทพวงษ์ (2541 : 2) นาฏศิลป์เป็นส่วนหนึ่งของศิลปะแขนงจิตรศิลป์ อันเป็นศิลปะที่สร้างสรรค์ งดงาม ยึดถือเอาความงามเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญ สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของอารมณ์และจิตใจเพื่อให้เกิดพุทธิปัญญาเป็นสำคัญโดยจิตรศิลป์จำแนกออกเป็น 5 สาขา

1. จิตรกรรม ได้แก่ ศิลปะในการเขียนภาพ หรือระบายสี รวมทั้งงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ประติมากรรม ได้แก่ ศิลปะในการสลักรูป รวมทั้งการปั้น และการหล่อให้เกิดรูปคน หรือรูปสัตว์ต่าง ๆ
3. สถาปัตยกรรม ได้แก่ ศิลปะในการออกแบบก่อสร้างอาคาร สถานที่ ปราสาท โบสถ์ วิหาร ฯลฯ
4. วรรณคดี หรือวรรณศิลป์ ได้แก่ ศิลปะในการประพันธ์
5. ดุริยางคศิลป์ ได้แก่ ศิลปะการดนตรีสำหรับสาขาวรรณคดีศิลป์ และดุริยางคศิลป์รวมเข้าไว้ด้วย ซึ่งได้แก่ ศิลปะในการละครและการฟ้อนรำ

นาฏศิลป์จึงเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าศิลปะแขนงอื่น ๆ ดังนี้

1. นาฏศิลป์แสดงความเป็นอารยประเทศบ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองดีก็ด้วยประชาชน มีความเข้าใจศิลปะ เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่มีความเป็นเครื่องโน้มน้าวอารมณ์ โดยเฉพาะศิลปะการละครนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก สามารถกล่อมเกลาคิดใจ โน้มน้าวไปในทางที่ดี ย่อมอารมณ์ได้เข้มแข็ง ผ่องใส เป็นทางนำไปให้คิดและให้กำลังใจในทางที่จะเจริญรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมืองสืบต่อไป
2. นาฏศิลป์เป็นแหล่งรวมศิลป์ คือรวมเอาศิลปะประเภทอื่น ๆ มาเกี่ยวเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกัน เช่น ศิลปะการเขียน การก่อสร้าง การออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนวรรณคดีศิลปะแต่ละประเภทได้จัดทำกันด้วยความประณีต สุขุม ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของชาติ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต้องมีศิลปะของตนไว้ประจำชาติ นับแต่โบราณจนถึงทุกวันนี้รวมความว่านาฏศิลป์ มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกันทั้งสิ้น สร้างความเป็นแก่นสารให้แก่บ้านเมืองด้วยกันทั้งนั้น

สรุปได้ว่า ความสำคัญของนาฏศิลป์ คือ นาฏศิลป์แสดงความเป็นอารยประเทศ เป็นแหล่งรวมเอาศิลปะประเภทอื่น ๆ มาเกี่ยวเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกันเพื่อสนองความต้องการของอารมณ์และจิตใจให้เกิดพุทธิปัญญาเป็นสำคัญโดยวิจิตรศิลป์

1.5. องค์ประกอบของนาฏศิลป์

เสรี หวังในธรรม (2522 : 1) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของนาฏศิลป์ไว้ว่า เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนกันระหว่างผู้แสดงและเนื้อเรื่อง สิ่งที่จะต้อง มีในการแสดงทุกประเภทคือ “นาฏยาภรณ์” ซึ่งเป็นศัพท์อีกคำหนึ่งของวงการโขน ละคร โดยนำเอาคำว่า “นาฏย” แปลว่า การแสดงละคร มาผสมกับ คำว่า “อาภรณ์” แปลว่า เครื่องประดับตกแต่งหรือเครื่องแต่งกาย รวมกันเป็นความหมายว่า เครื่องแต่งตัวโขนละคร และในการแต่งกายของไทยสมัยต่าง ๆ จริง ๆ แล้วจะเป็นอย่างไร ไม่มีใครทราบจนถึงปัจจุบัน กรมศิลปากรสมัย นายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดีได้มีการค้นคว้าจากภาพปูนปั้น และภาพสมัยนั้น ๆ ยังนำมาประดิษฐ์ทำรำเพลง และสันนิษฐานเรื่อง เครื่องดนตรีนำมารวบรวมไว้เป็นชุด ๆ เรียกว่าระบำ เช่น ระบำศรีวิชัย ลพบุรี

สุมิตร เทพวงศ์ (2541 : 4) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของนาฏศิลป์ ซึ่งได้ชื่อว่า เป็นสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) คือ วิชาว่าด้วยทฤษฎีความงาม ซึ่งรวม 3 ประการนี้เข้าด้วยกัน

1. การขับร้อง เป็นการเปล่งเสียงออกมาอย่างไพเราะ และเข้าใจควรแก่การฟัง
2. การฟ้อนรำ เป็นการแต่งประดิษฐ์ กิริยาอาการของมนุษย์ให้สวยงาม

กว่าปกติมีความน่าทึ่ง

3. ระบำเป็นการรำรำมีท่าทางและลีลาเป็นเครื่องประกอบจังหวะ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนาฏศิลป์

หลังจากเข้าใจเนื้อหาและหลักการสอนดนตรี - นาฏศิลป์ ครูจะต้องเตรียมการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรี - นาฏศิลป์ การเตรียม การสอนที่สำคัญที่สุด คือ การจัดโครงการสอนหรือโครงสร้างรายวิชา และบันทึกการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ การสอนดนตรี - นาฏศิลป์ ซึ่งเป็นการสอนประจำภาคการศึกษา หรือประจำเดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของผู้จัดว่ามีความประสงค์ให้รายละเอียดหรือต้องการเน้นด้านใด ส่วนแผนการเรียนรู้หรือบันทึกการสอนที่ดีจะต้องมีแผนการปฏิบัติการล่วงหน้าเพื่อให้มีภาพของงาน ที่ชัดเจน ผู้ร่วมปฏิบัติงานทุกคนจะได้เข้าใจถูกต้องตรงกัน โดยกำหนดรูปแบบวิธีการทำงานขั้นตอนหรือกิจกรรมย่อย ๆ ของงานที่ทำเป็นลำดับต่อเนื่องกัน สื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ บุคลากรที่จำเป็นในงาน ระยะเวลาที่ลงมือปฏิบัติในแต่ละขั้นตอน วิธีควบคุมกำกับ หรือตรวจสอบผลงานที่ปฏิบัติแล้วว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของงานที่ตั้งไว้หรือไม่ การมีภาพงานที่ชัดเจนช่วยให้ผู้ปฏิบัติเตรียมงานได้ครบถ้วน สมบูรณ์มีความพร้อมเมื่อเวลาปฏิบัติงานจริง

2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรี – นาฏศิลป์ที่เหมาะสม

ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้จัดกิจกรรมเน้นทักษะต่าง ๆ คือกิจกรรมเน้นจังหวะกิจกรรมเน้นการฟังและการร้อง กิจกรรมนาฏศิลป์และสิ่งที่ครูหลายคนลืมนึกถึง คือโน้ตสากลเบื้องต้น แต่การเรียนการสอนดนตรี และนาฏศิลป์ จะแยกจากกันไม่ได้ จะต้องบูรณาการกิจกรรมทั้งหมดเข้าด้วยกัน

ดังนั้น การเรียนการสอนดนตรี – นาฏศิลป์ จึงควรลำดับขั้นตอนในการสอนให้ดี เพื่อสะดวกในการฝึกปฏิบัติ โดยอาศัยรูปแบบการสอนต่าง ๆ ผสมผสานกัน โดยการเน้นการสอน ที่มีการปฏิบัติร่วมเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งกรมวิชาการได้สรุปวิธีสอนไว้เป็นแนวดังนี้

1. การสอนตามลำดับขั้นตอน เช่น สนทนาเพื่อสร้างความเข้าใจในกิจกรรมที่เรียน ให้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ให้แสดงโดยเสรี ฝึกจังหวะของเพลงที่จะปฏิบัติ สาธิต กิจกรรมที่ถูกต้องโดยคำนึงถึงที่ละขั้นตอนที่ละวรรคให้นักเรียนฝึกตาม ปฏิบัติตามที่ละวรรคที่ละตอน ตลอดกิจกรรม ปฏิบัติผลัดเปลี่ยนเป็นกลุ่ม และทบทวน
2. ต้องใช้กิจกรรมสัมพันธ์ โดยกิจกรรมที่ต้องการเน้น
3. ให้ผู้เรียนได้ใช้สื่อการเรียน เช่น เครื่องเคาะจังหวะทุกคน
4. ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมทุกคน
5. ให้แสดงความถนัดของผู้เรียน
6. ควรฝึกมารยาทผู้แสดง ผู้ชม ผู้ฟัง

จากแนวทางที่กรมวิชาการสรุปไว้ให้เป็นแบบอย่าง ผู้ศึกษาค้นคว้าได้นำมาวิเคราะห์เข้ากับ เนื้อหาและกิจกรรมที่หลักสูตรกำหนด ทำให้เกิดแนวคิดที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และขั้นตอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรี - นาฏศิลป์ ผู้ศึกษาค้นคว้าเห็นว่าควรบูรณาการเข้าด้วยกัน คือ การฟังเพลง การร้องเพลง การเล่นดนตรีการเคลื่อนไหวร่างกาย ตามจังหวะและเสียงดนตรี หรือแสดงท่าทางตามนาฏศิลป์การคิดสร้างสรรค์ทางดนตรี – นาฏศิลป์ การอ่านและเขียนโน้ต และนาฏศิลป์

2.2 การวัดและประเมินผลดนตรีและนาฏศิลป์

เมื่อมีการเรียนการสอนเป็นกลุ่ม เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัยจากการอยู่และเรียนร่วมกัน แล้วการวัดก็ควรจะทำในลักษณะกลุ่มด้วย ลักษณะนิสัยสำคัญที่จะวัดและประเมินเป็นอันดับแรก ก็คือความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความกล้าแสดงออกในการแสดงกิจกรรมนั้น ๆ อย่างผสมผสาน กลมกลืนส่วนทักษะหรือความถูกต้อง ควรจัดลำดับความสำคัญเอาไว้รองลงมาการแสดงด้วยท่าทาง ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ขัดเขินเคร่งเครียดเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ในการเรียนนาฏศิลป์ ทักษะหรือความถูกต้อง เป็นสิ่งที่ต้องสะสมเพิ่มพูนและฝึกฝนในขั้นที่สูงขึ้นตามพัฒนาการร่างกายและความพร้อมของเด็ก

เพ็ญณี กันตะวงษ์ (2547 : 87) ได้แบ่งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้หรือความก้าวหน้าในดนตรี และนาฏศิลป์ว่าเป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะซับซ้อนกว่าการประเมินผลในสาขาอื่น ๆ และค่อนข้างจะผิวเผินในการวัดความจำหรือการรับรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง การวัดและประเมินผลทางดนตรี-นาฏศิลป์ จะมุ่งด้านการแสดงออกมากกว่าด้านความรู้หรือข้อเท็จจริงรูปแบบในการประเมินทางดนตรีและนาฏศิลป์จึงต้องแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินด้านความรู้ โดยการใช้คำถามหรือข้อทดสอบ เพื่อต้องการทราบถึงความเข้าใจหรือการรับรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความลักษณะของรูปแบบการแสดงหรือดนตรี

2. การวัดประเมินผลจากพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกซึ่งทำโดยการสังเกตในการสังเกตนั้นนอกจากจะสังเกตความก้าวหน้าทางด้านการแสดง การฟัง การร้อง ความผสมกลมกลืนในการเคลื่อนไหวแล้ว ยังต้องรวมไปถึงการสังเกตความเปลี่ยนแปลงทางทัศนศิลป์ที่มีต่อดนตรี-นาฏศิลป์ เช่น ความสนใจ ความเอาใจใส่ การทำกิจกรรมกลุ่มหรือพัฒนาการทางอารมณ์ ในขณะที่ทำกิจกรรมรวมถึงความคิดสร้างสรรค์ในและนอกชั้นเรียน เหล่านี้ต้องอาศัย การสังเกตของผู้สอนเป็นส่วนใหญ่

อรวรรณ บรรจงศิลป์ และอาภรณ์ มนตรีศาสตร์ (2547 : 489) ได้แบ่งแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลดนตรีและนาฏศิลป์ คือ

1. ตรวจสอบความรู้ความสามารถทางทักษะพิสัย จิตพิสัย และลักษณะนิสัยของผู้เรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ว่าต้องการให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายปลายทาง ซึ่งหลังจากได้ปฏิบัติกิจกรรมและวัดผลของแต่ละจุดประสงค์แล้ว ครูจะสามารถแก้ไขข้อบกพร่องในด้านต่าง ๆ ได้ตามจุดประสงค์ สำหรับจุดประสงค์บางข้อที่ระบุคุณลักษณะนิสัย ที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวเด็กอาจไม่สามารถตรวจสอบหรือสรุปได้ทันทีหลังจากการสอบเสร็จสิ้นครูจึงจำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อการสังเกตพฤติกรรมแล้วจึงประเมินผลสรุปภายหลัง

2. การวัดผลปลายภาคเรียน/ปลายปี เป็นการวัดผลเพื่อดูผลการเรียนโดยสรุปจากการนำจุดประสงค์ที่วัดได้แต่ละภาคเรียนมาพิจารณาว่าวัดผลปลายภาคเรียน/ปลายปี โดยใช้จุดประสงค์ บางข้อที่สำคัญ ๆ มาเป็นตัวแทนจุดประสงค์ตลอดภาคหรือตลอดปีการวัดผลปลายภาค/ปลายปีแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ

ตอนที่ 1 เป็นการวัดและตรวจสอบพฤติกรรมในด้านการปฏิบัติจริง วิธีการวัดอาจใช้การสังเกต การปฏิบัติจริง และใช้แบบสำรวจรายการหรือแบบการจัดอันดับคุณภาพเป็นเครื่องมือประกอบการสังเกตได้

ตอนที่ 2 เป็นการวัดโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดความรู้ ความคิดของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบทดสอบ ซึ่งอาจใช้วิธีการสอบข้อเขียน ปากเปล่าตามความเหมาะสม

3. ทักษะการฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์

จากการศึกษารวบรวมเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ความหมายของทักษะการฝึกปฏิบัติ

การสอนให้เกิดทักษะ นอกจากอาศัยสติปัญญา ความคิด ความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติต่อนาฏศิลป์ไทยแล้ว ยังต้องอาศัยทักษะในการทำงาน ทักษะเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยให้ การทำงานคล่องแคล่วมีประสิทธิภาพ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของทักษะไว้ ดังนี้

อมรา กล่ำเจริญ (2535 : 101) กล่าวว่า ทักษะเป็นการฝึกปฏิบัติที่เกิดจากการเรียนรู้ สามารถกระทำได้โดยแทบจะไม่ต้องใช้ความคิด

เรณู โกลสินานนท์ (2544 : 71-82) กล่าวถึงความหมายของทักษะว่า ทักษะเป็นแบบของพฤติกรรมที่กระทำไปด้วยความราบเรียบ (Smoothly) ถูกต้องรวดเร็วและแม่นยำ ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาตนเอง

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546 : 55) ได้ให้ความหมายของทักษะว่า หมายถึง การฝึกปฏิบัติ ที่เกิดจากการเรียนรู้สามารถทำได้โดยแทบจะไม่ต้องใช้ความคิด แล้วพัฒนามาเป็น ความสามารถเฉพาะตัว

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 91) ได้ให้ความหมายของทักษะว่า หมายถึง การเรียนรู้ ที่แสดงออกในด้านการบังคับกลไกของร่างกายให้ปฏิบัติงานต่าง ๆ มี 7 ระดับ ได้แก่ รับรู้ การกระทำ การเตรียมความพร้อม การตอบสนองภาพปรับกลไกการตอบสนอง ตอบสนอง โดยอัตโนมัติ ดัดแปลงกระบวนการตอบสนอง และประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ขั้นตอนการสอน ทักษะมี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นรู้ชัดเห็นจริงประกอบด้วย

- 1.1 การบรรยายนำ เพื่อให้ข้อมูล โดยตั้งคำถามหรือยกตัวอย่างที่ใกล้ตัว
- 1.2 ให้ประสบการณ์การใช้ทักษะ ได้แก่ การให้ผู้เรียนฝึกหรือแสดงตามครู
- 1.3 การสาธิตโดยแสดงบทบาทสมมติ
- 1.4 การวิเคราะห์จากสถานการณ์จำลองหรือจากการสาธิต เพื่อให้เข้าใจ

ชัดเจนถึงขั้นตอนและวิธีการในแต่ละขั้นตอน

2. ขั้นลงมือกระทำ

- 2.1 ฝึกปฏิบัติตามบทบาทสมมติ โดยให้ผู้เรียนฝึกและเพื่อน ๆ ช่วยกันดูว่า มีการใช้ทักษะอย่างไร
- 2.2 ผู้เรียนประเมินกันเองหรือผู้สอนกับผู้เรียนช่วยกันประเมินกันเอง

ทศนา แชมมณี (2545 : 47) ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสอนให้เกิดทักษะไว้ว่า ทักษะส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยทักษะย่อยแล้วค่อยเชื่อมโยง ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จเร็วขึ้นดังนี้

1. ขั้นสาธิตทักษะ เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้เห็นทักษะที่ต้องการให้ผู้เรียนกระทำได้ในภาพรวมก่อนการสาธิตโดยแนะนำให้ผู้เรียนสังเกต ชี้แนะจุดสำคัญให้
2. ขั้นสาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อยแต่ละส่วนโดยให้ผู้เรียนสังเกตและทำตามทีละส่วนอย่างช้า ๆ
3. ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย โดยไม่ต้องดูแบบ หากติดขัดครูผู้สอนควรชี้แนะแก้ไขจนผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์และชำนาญ
4. ขั้นใช้เทคนิควิธีการ เมื่อผู้เรียนปฏิบัติได้แล้วผู้สอนอาจใช้เทคนิคที่จะช่วยให้ผู้เรียนปฏิบัติได้ดียิ่งขึ้น
5. ขั้นผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อยเข้าด้วยกันอย่างต่อเนื่องจนจบแล้วปฏิบัติซ้ำ ๆ หลาย ๆ ครั้ง จนสามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญ

อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ และจาตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2545 : 66) ที่ได้ให้ความหมายของ คำว่า “นาฏศิลป์” ว่าหมายถึง การร้องรำทำเพลง การให้ความบันเทิงอันร่วมด้วย ความโน้มเอียงของอารมณ์และความรู้สึก โดยอาศัยการละครเป็นหลัก หากแต่ศิลปะประเภทนี้จำต้องอาศัยการดนตรีและการร้องร่วมด้วยเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณค่าในทางศิลปะยิ่งขึ้น

อมรา กล้าเจริญ (2535 : 1-2) ได้ประมวลความหมายของ “นาฏศิลป์” ว่าเป็นการฟ้อนรำที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นจากธรรมชาติด้วยความประณีตลึกซึ้ง เพียบพร้อมไปด้วยความวิจิตรบรรจงละเอียดอ่อน นอกจากหมายถึง การฟ้อนรำ ระบำ รำเต้นแล้ว ยังหมายถึง การร้องเพลง และการบรรเลงอีกด้วย

สรุปได้ว่า การฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์ หมายถึง การฝึกศิลปะการแสดงในด้านการฟ้อนรำ ซึ่งเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นท่ารำใหม่ให้มีความวิจิตรสวยงามของมนุษย์เพื่อประกอบการขับร้องและการบรรเลงดนตรี โดยคำนึงถึงความรื่นรมย์เป็นหลัก

3.2 การสอนทักษะปฏิบัตินาฏศิลป์

นาฏศิลป์ เป็นการเรียนที่เน้นทักษะการปฏิบัติ ซึ่งมีความแตกต่างจากการสอนวิชาอื่น ๆ กล่าวคือ นาฏศิลป์เป็นการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างมีลีลาท่าทางที่อ่อนช้อยและงดงาม ดังนั้น การสอนนาฏศิลป์ จึงจำเป็นต้องมีหลักการสอนนาฏศิลป์โดยเฉพาะ เพื่อให้การจัด การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

เรณู โกลสินานนท์ (2548. 67 : 76) ได้กล่าวคือ วิธีการสอนนาฏศิลป์ และขั้นตอนการสอนมีไว้ ดังนี้

1. สอนจากง่ายไปหายาก เช่น สอนการทำมือจีบและวง ก่อนที่จะสอนให้นักเรียนทำท่าสวดสร้อยมาลา
2. สอนตามความสามารถของบุคคล เช่น นักเรียนคนไหนรำได้เร็ว ก็จะสอนเร็ว แต่ถ้านักเรียนคนไหนรำได้ช้า ครูก็จะต่อท่ารำหรือสอนรำให้อย่างช้า ๆ
3. เปลี่ยนแปลงท่ารำที่ยากให้เป็นท่ารำที่ง่าย แต่มีความหมายของภาษาท่ารำคงเดิม ท่ารำบางท่าอาจยากเกินความสามารถของผู้เรียน ครูผู้สอนอาจจะพิจารณาเปลี่ยนแปลงท่ารำให้ง่ายขึ้น เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ การเปลี่ยนแปลงท่ารำจะต้องคำนึงถึงความหมายของท่ารำเป็นสำคัญ
4. การสอนแต่ละท่าต้องอธิบายและแนะนำ อย่างละเอียดตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า
5. ระหว่างปฏิบัติท่ารำ ครูต้องคอยสังเกตและเตือนลีลาการรำของผู้เรียนให้อยู่ในระดับที่ถูกต้องเสมอ เช่น ขณะรำต้องหันหลังหันไหล่ ไม่ก้มหน้าขณะรำ การสอนนาฏศิลป์ต้องมีความละเอียดถี่ถ้วนมากกว่าการสอนหนังสือ เพราะต้องอาศัยเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญ โดยเฉพาะท่ารำนาฏศิลป์ไทยมีความละเอียดละไม อวัยวะทุกส่วนจากแขน ขา มือเท้า ลำตัว ศีรษะ ไหล่ ต้องเคลื่อนไหวไปพร้อม ๆ กัน ยากแก่การปฏิบัติให้ได้ผลดีในระยะเวลาสั้น ดังนั้น การต่อท่ารำหรือสอนรำให้นักเรียนต้องยึดหลักเดียวกัน คือ ต่อท่ารำหรือสอนรำทีละท่ารำ และแต่ละท่าต้องสอนซ้ำ ๆ กัน จนเห็นว่านักเรียนสามารถรำได้แล้วด้วยตนเองจึงจะต่อท่ารำต่อไป
6. สังเกตท่าทางการรำของนักเรียน ถ้าพบว่ารำไม่ถูกต้อง ครูผู้สอนต้องแนะนำ อธิบายให้นักเรียนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ไม่ปล่อยให้เรียนจำผิดต่อไป
7. การใช้ศัพท์นาฏศิลป์ ในบางครั้งครูผู้สอนอาจเปลี่ยนใช้คำศัพท์ที่ฟังแล้วเข้าใจง่าย จำง่าย เพื่อให้นักเรียนเข้าใจง่ายและจำได้อย่างรวดเร็ว และเมื่อนักเรียนจำได้แล้วครูจึงบอกให้ทราบถึงศัพท์ที่เรียกที่ถูกต้องตามหลักวิชานาฏศิลป์
8. ให้นักเรียนฝึกร้องเพลงประกอบการรำไปพร้อม ๆ กับการฝึกรำ เพื่อให้นักเรียนสามารถร้องเพลงที่รำได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง เพื่อเวลาซ้อมรำด้วยตนเองก็สามารถรำได้อย่างถูกต้องตามเพลงและเป็นการปลูกฝังนิสัยการร้องเพลงไทยให้นักเรียนเกิดความรัก เห็นคุณค่าและความสำคัญของเพลงไทยอีกได้ด้วย
9. การสอนรำแต่ละเพลง ท่ารำที่สอนควรเป็นมาตรฐานแบบแผนเดียวกัน เพื่อให้นักเรียนที่ได้เรียนรุ่นต่อมาจะได้รำเหมือนกัน ทำให้ผู้เรียนไม่สับสน

10. เปรียบเทียบท่ารำ นำท่ารำที่คล้ายกันมาเปรียบเทียบ ทำให้ดูเพื่อให้เห็นความแตกต่างของท่ารำและไม่ทำให้ผู้เรียนจำท่ารำปะปนสับสนกัน เพราะคิดว่าท่ารำเหมือนกัน เช่น การม้วนมือ สลัดมือ และคลายมือ

11. วิธีสาธิตโดยรำนำหน้าให้นักเรียนดู ครูผู้สอนควรรำนำหน้า 2 แบบ คือ

11.1 ครูรำนำหน้านักเรียน คือ ครูอยู่ด้านหน้าของนักเรียนและหันหลังให้นักเรียนนักเรียนจะมองเห็นด้านหลังของครูและรำตามครู

11.2 ครูรำต่อหน้า หรือรำประจันหน้า คือ ครูหันหน้าเจอกับนักเรียน แต่ครู จะรำสลับด้านกับนักเรียน เช่น ท่ารำจริงจับมือขวา ครูก็จับมือซ้าย หรือเรียกว่าครูรำเป็นกระจกให้นักเรียนดูให้ถนัดและชัดเจน วิธีการนี้เป็นวิธีการสาธิตที่ดีเพราะขณะที่ครูสาธิตให้นักเรียนดู และรำตามครูสามารถมองเห็นท่ารำของนักเรียน และสามารถบอกหรือชี้แนะนักเรียนได้ขณะกำลังสาธิต

12. การจัดแถวขณะรำหรือตำแหน่งที่รำ ควรฝึกให้นักเรียนระวังเรื่องตำแหน่งที่อยู่ขณะรำ ไม่ว่าจะรำอยู่กับที่ หมุนตัว หรือวิ่งไปมา

13. การสอนแยกท่ารำให้เข้าใจทีละอย่าง เช่น ท่ารำบางท่าต้องปฏิบัติพร้อมกันทั้งมือและเท้า ครูอาจแยกสอนทีละอย่างโดยสอนให้ปฏิบัติส่วนมือจนคล่องแล้ว จึงสอนให้ปฏิบัติส่วนเท้าและเมื่อคล่องแล้วจึงสอนทั้งมือและเท้ารวมกัน

14. การใช้เพลงประกอบการสอน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

14.1 ยังไม่ใช้เพลง คือ ครูสาธิตท่ารำให้นักเรียนดู และให้นักเรียนรำตามครูบ่อย ๆ จนสามารถรำได้ ขั้นนี้ครูเป็นผู้ร้องเพลงเองและให้นักเรียนฝึกร้องพร้อมครูไปด้วย

14.2 เริ่มใช้เพลงบ้างเมื่อสอนท่ารำ หรือต่อท่ารำไปได้พอสมควรแล้ว ควรให้นักเรียนได้ฟังเพลงจากเทปบันทึกเสียงและฝึกร้องฝึกรำไปเรื่อย ๆ กับเพลงจริง

14.3 เมื่อสอนท่ารำหรือต่อท่ารำจบเพลงแล้ว ควรให้นักเรียนได้ฝึกรำตั้งแต่ต้นจนจบพร้อมเพลงจริงจากเทปบันทึกเสียง และอาจให้นักเรียนร้องเพลงควบคู่ไปกับเพลงจากเทปบันทึกเสียงด้วย เพื่อทำให้นักเรียนร้องเพลงและรำประกอบเพลงได้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การฝึกทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ นอกจากจะต้องอาศัยสติปัญญา ความรู้ความเข้าใจและเจตคติต่อนาฏศิลป์แล้ว ยังต้องรู้จักการบังคับร่างกายให้ปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้ ดังนั้นการสอนทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ จึงจำเป็นต้องมีหลักการสอนนาฏศิลป์โดยเฉพาะ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.1 แนวความคิดประดิษฐ์ทำรำของศิลปิน

องค์ประกอบในการคิดประดิษฐ์ทำรำต่าง ๆ เหล่านี้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย ศิลปินแห่งชาติสาขานาฏศิลป์และการละคร รวมทั้งคณาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยได้ให้แนวทาง ในการสร้างสรรค์ผลงานการคิดประดิษฐ์ทำรำไว้ ดังนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรพรรณ บรรจงศิลป์ และ อาจารย์อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ (2532 : 466) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์ ได้ให้แนวคิดไว้ว่า

1. การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนรู้คุณค่าของดนตรี และนาฏศิลป์ มีความรู้และพื้นฐานทางด้านนี้ รู้จักพัฒนาตนเอง สามารถแสดงออกตามความคิด และจินตนาการ รู้คุณค่าของดนตรีและนาฏศิลป์ชาติตน และชาติอื่น นำประสบการณ์ทางดนตรีและ นาฏศิลป์ไปปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเอง

2. การจัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ เน้นที่ภาคปฏิบัติมากกว่า ภาคทฤษฎีส่งเสริมด้านความคิดสร้างสรรค์ เน้นการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และมุ่งสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ด้วย

เสรี หวังในธรรม (2522 : 12) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงและผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยให้ความเห็นว่า การคิดประดิษฐ์ทำรำจะต้องมาจากการที่ได้ศึกษาพื้นฐาน เบื้องต้นที่ดี และนำความรู้ขั้นพื้นฐานนั้นมาคิดประดิษฐ์ทำรำ ให้สามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นดูเข้าใจ ในภาษาท่าเท่านั้น เช่น ท่าไป ท่ามา ท่าเดิน ท่าเรียก ได้ตรงตามความหมายจากผู้แสดงสื่อสาร ไปถึงผู้ดูให้เข้าใจตรงกัน ผู้ที่คิดประดิษฐ์ทำรำต้องอาศัยทำพื้นฐานจากบทรำเพลงช้า เพลงเร็ว และแม่บท โดยมีความคิดใช้ทำรำนั้น ๆ เป็นสื่อให้ผู้ดูเข้าใจเนื้อเรื่อง แล้วเข้าใจอารมณ์ ของการแสดงด้วย แต่ในการประดิษฐ์ทำรำที่ไม่มีเนื้อร้อง มีแต่การบรรเลงทำนองเพลงให้ยึดหลัก จากการสังเกตอาการปฏิกิริยาในชุด ระเบียบ รำ ฟ้อน ที่ผู้คิดประดิษฐ์ทำรำตั้งเป้าหมายของการแสดง ชุดนั้น ๆ ต้องการสื่อเกี่ยวกับเรื่องอะไร เกี่ยวกับเทวดา นางฟ้า ลักษณะท่ารำจะหนักไปในทางใช้มือ ถ้าเป็นระเบียบเกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ อาทิเช่น มฤคกระเจิง บันเทิงกาสร กุญชรเกษม ผู้คิดประดิษฐ์ ทำรำ จึงได้เน้นถึงหลักการคิดประดิษฐ์ทำรำไว้อีกหลายประเด็น คือ

1. ยึดถือพื้นฐานของท่ารำ อันเป็นรูปแบบที่มีมาแต่เดิม คือ แม่ท่าต่าง ๆ จากบทเพลงช้า เพลงเร็ว และแม่บท ที่ได้ฝึกสอนปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณและยังมีภาษาท่า ที่แสดงอารมณ์ แสดงถึงอาการปฏิกิริยาอาการของสัตว์ต่าง ๆ อีกด้วย

2. ต้องอาศัยความชำนาญ รอบรู้ในท่ารำพื้นฐานต่าง ๆ สามารถที่จะนำมาคิด ประดิษฐ์เป็นท่าเชื่อมโยงกัน สื่อให้ผู้อื่นดูเข้าใจความหมายว่า กำลังทำอะไร มีอารมณ์อย่างไร และมีความหมายอย่างไร

3. การบรรจุกุทำรำให้หลีกเลียงทำรำซ้ำ ๆ ในบทเดียวกันจะต้องหา ทำตัดแปลงที่เรียกว่า ทำเก้ ๆ ของพ่อครู แม่ครู มาใช้ในการประดิษฐ์ทำรำ
4. ในสมัยปัจจุบันนี้ การบรรจุกุเพลงเพื่อการแสดงต้องมีลักษณะ สนุกเข้าใจ ง่าย การศึกษาวิชานาฏศิลป์อย่างดี และผู้ดูที่ไม่มีความรู้พื้นฐานวิชานาฏศิลป์
5. ต้องคำนึงถึงระดับของผู้ดูว่ามี 2 ระดับด้วยกัน คือผู้ดูที่เป็นศิลปิน ได้รับการศึกษาวิชานาฏศิลป์มาอย่างดี และผู้ดูที่ไม่มีความรู้พื้นฐานวิชานาฏศิลป์
6. การแสดงมิได้มีความสำคัญที่ทำรำอย่างเดียว จะต้องให้ความสำคัญกับทำนองเพลง เนื้อร้อง และเครื่องแต่งกายด้วย
7. การคิดประดิษฐ์ทำรำ ควรให้มีความกระชับ การแสดงควร มีความยาวไม่เกิน 8 นาที แต่ถ้าจำเป็นต้องให้การแสดงใช้เวลา 10 – 12 นาที การแสดงนั้นควรมีลักษณะ สนุกสนานเข้าใจ
8. ควรเสนอรูปแบบการแสดงให้มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงเป้าหมายของการแสดงในชุดนั้น ๆ เป็นเกณฑ์

การแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานอีกกว่าโดยภาพรวมแล้ว จะมีลักษณะการแสดงที่คล้าย ๆ กับทุกชุด ไม่ว่าจะเป็นทำรำ หรือลายเพลงที่ใช้บรรเลง มักจะซ้ำ ๆ กัน ฉะนั้นเมื่อจะคิดประดิษฐ์ทำรำนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ควรคำนึงถึงการเปลี่ยนตา เปลี่ยนหู หมายความว่า เมื่อนำผลงานการคิดประดิษฐ์ทำรำออกแสดงเผยแพร่แล้วดูจะไม่เห็นทำรำซ้ำ ๆ กัน นานหลายครั้ง พร้อมทั้งหูจะได้ฟังการบรรเลงลายเพลงต่าง ๆ ติดต่อกันไป จะทำให้ผู้ดูไม่ได้รับความแตกต่างของเสียงเพลง เพราะผู้ดูไม่มีความรู้ในเรื่องลายเพลง อาจจะปรับปรุงโดยการบรรเลงลายเพลง แล้วลดเสียงการบรรเลงลายเพลงหยุดหายไปคงเหลือไว้แต่เสียงแคน หรือ โหวด หรือโปงลางคลอเบา ๆ บ้างสลับกับการบรรเลงลายเพลง

การแปรแถว ถ้าเป็นลักษณะการแสดงประเภทระบำ ใช้ผู้แสดงเป็นหมู่คณะคำนึงถึงความพร้อมเพรียงเป็นหลัก การแปรแถวนี้มีจุดประสงค์เพื่อไม่ให้ทำรำนั้นหยุดนิ่ง ผู้แสดงยืนท่าตาย บนเวทีและต้องคำนึงถึงว่าเป็น ระบำประเภทไหน ถ้าเป็นรำถวายพระพรหรือถวายพร ผู้แสดงแต่งตัวพระ ตัวนาง การเยื้องกรายแปรแถว ต้องมีรูปแบบที่นุ่มนวล มีลีลาของมือ และเท้าสอดคล้องกันไม่วิ่งเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วเหมือนการแสดงบัลเล่ย์ หรือ โมเดิร์นแดนซ์

ส่วนการแปรแถวในการแสดงพื้นเมือง ไม่มีรูปแบบตายตัวเหมือนรำไทยภาคกลาง การแสดงพื้นเมืองจึงมีอิสระในการแปรแถว โดยคำนึงถึงความสนุกครึกครื้นและ การแสดงเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นเป็นใหญ่

การเชื่อมท่ารำ เป็นการนำท่ารำแม่ท่าหลาย ๆ ท่าท่าทางเชื่อมโยงติดต่อกัน โดยใช้ลีลาในการร่ายรำมาเชื่อมท่ารำให้กลมกลืนกันมากที่สุด ผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความรู้และประสบการณ์สำคัญ

ในสมัยโบราณมานั้น ท่านผู้รู้ได้กำหนดท่าเข้า ท่าออกพร้อมทั้งเพลงสำหรับเข้าเพลงสำหรับออก แต่มาในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการแสดงละครค่อนข้างมาก การแสดงจึงไม่จำเป็นต้องเดินร่าออกมาตามชนบของละครแต่อย่างเดียว อาจจะมีการปรับปรุงเพื่อระยะเวลาในการแสดง หรือต้องการความแปลกใหม่ เช่น ในการรำเพลงหน้าพาทย์ตระนิมิตในตอนท้ายจบต้องมีเพลงร้ว ผู้รำตั้งท่ารำวิ่งเข้าหลังเวที ผู้ประดิษฐ์ท่ารำอาจจะปรับปรุงการเข้าหลังเวทีด้วยการ ดับไฟ เมื่อการรำตระนิมิตจบ ผู้รำก็เข้าหลังเวทีที่ไฟมืด ๆ ผู้รำตัวแปลงก็ออกมายืนตั้งท่ารำแทนที่ไฟ ก็เปิดสว่างขึ้น วิธีนี้เป็นการลดความซ้ำซากได้และทำให้การแสดงมีความกะทัดรัดรวดเร็วขึ้น แต่ท่าเป็นการแสดงบนเวทีกลางแจ้ง ใช้วิธีนี้ไม่เหมาะก็ให้ใช้ท่าเข้าออกตามเพลงเข้าเพลงออก อันเป็นระเบียบแบบแผนดั้งเดิมที่ถือปฏิบัติกันมา ส่วนการเข้าการออกหลังที่นั่งคนดูนั้น ให้พิจารณาความเหมาะสมของการแสดง โอกาส สถานที่ สถานภาพของผู้ดูเป็นคนระดับใดถ้าพิจารณาแล้วว่ามีผลดีมากกว่าผลดีมากกว่าผลเสียก็นำไปปฏิบัติได้ไม่ถือเป็นผิด

พจนานัลย์ สมรรคบุตร (2538 : 75) กล่าวถึงแนวคิดของ อาจารย์มาลินี แก้วเงิน หัวหน้าหมวดวิชาฟ้อนรำ วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า การประดิษฐ์ท่ารำพื้นเมืองจะเลียนแบบธรรมชาติ เช่น แซ่งทำนา แซ่งแหยไข่มดแดง โดยการศึกษาข้อมูลของชาวบ้านถึงขั้นตอนต่าง ๆ อยู่บ้าง โดยมีหลักคิดประดิษฐ์ท่ารำ 3 วิธี คือ

- 1) ศึกษาจากของเดิมโดยต่อท่ารำจากชาวบ้านแล้วนำท่ารำนั้นมาปรับให้เกิดความสวยงามมากขึ้น และได้จากแหล่งที่มีความรู้บ้าง
- 2) ประดิษฐ์ท่ารำโดยการเลียนแบบธรรมชาติ
- 3) ประดิษฐ์ท่ารำจากภาพจำหลักโบราณ

พจนานัลย์ สมรรคบุตร (2538 : 75) จะเห็นได้ว่าถ้าเราสามารถนำแนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำของศิลปินพื้นบ้านอีสานมาผสมผสานกับรูปแบบและหลักการทางนาฏศิลป์ไทยแล้วนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานก็จะมีรูปแบบการแสดงที่เป็นมาตรฐาน สวยงามแต่แฝงด้วยความสนุกสนาน เรียบง่ายตามวิถีชีวิตของชาวอีสาน สามารถสืบทอดต่อชนรุ่นหลังได้อย่างมีระบบระเบียบ แบบแผนมากกว่าในอดีต

สรุปได้ว่า แนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำนั้นจะมีขอบ กว้างแถมหรือเป็นแบบมาตรฐานอะไรทั้งสิ้น รูปแบบการแสดงยึดความสนุกสนานง่าย ๆ ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงหมอลำ แต่ในปัจจุบันกรมศิลปากรได้ทำการเปิดวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด และวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ขึ้น จึงได้รับอิทธิพลการคิดประดิษฐ์ท่ารำจากภาคกลางเข้ามา เนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่

เป็นคนภาคกลาง จึงเป็นเหตุให้มีท่ารำ ๆ มีการปรับเปลี่ยนโดยอาศัยหลักการทางนาฏศิลป์ให้เกิดความวิจิตรงดงามมากยิ่งขึ้น จึงได้บัญญัติคำเฉพาะการแสดงนี้ว่า การแสดงพื้นเมืองประยุกต์

5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้นาฏศิลป์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 12-21) กล่าวว่าทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ มีแนวคิด 3 ส่วนร่วมกัน คือ 1) ทฤษฎีของความเหมือนเป็นการเรียนรู้สุนทรียภาพ โดยการเลียนแบบ 2) ทฤษฎีของความแตกต่าง เป็นการเรียนรู้สุนทรียภาพโดยแสวงหาความแตกต่าง 3) ทฤษฎีของความเป็นฉันทัน เป็นการเรียนรู้สุนทรียภาพ โดยแสวงหาตัวเอง ทฤษฎีทั้ง 3 นี้ต้องอยู่ด้วยกัน คลุกเคล้ากันจะแยกไม่ออก หรือขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ความเหมือนคือ “แม่แบบ” หรือเป้าแบบ คือ ครู เป็นแบบอย่างให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักของความเหมือน ประกอบการเลียนแบบและการทำซ้ำความแตกต่าง เป็นความต้องการเปลี่ยนแปลงความจำเจ ความรู้สึกเบื่อหน่ายในบรรยากาศและสิ่งที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ต้องการสิ่งใหม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีความแตกต่างกันไปทำให้มีชีวิตชีวา ความเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรม ความสมบูรณ์ลงตัวของศิลปะจะต้องตั้งอยู่บนความเป็นฉันทัน อดความเป็นฉันทันและความเป็นฉันทันก็คือ รากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังนี้

1. ทฤษฎีความเหมือน

1.1 ทฤษฎีการเลียนแบบ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการได้เห็น ได้สัมผัส แล้วอาศัยการเลียนแบบที่จะลอกเลียนให้เหมือนแม่แบบ ดังนั้นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการเลียนแบบ ได้แก่

1.1.1 มีต้นแบบที่ดี

1.1.2 มีความประทับใจ

1.1.3 การปฏิบัติ

1.1.4 การทำซ้ำ เป็นการทำซ้ำย้ำทักกะ เพื่อให้เกิดความชำนาญ

และสามารถควบคุม กำกับ จัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ทฤษฎีความแตกต่าง

2.1 ทฤษฎีการแหกคอก การทำซ้ำจนชินใจ ช้าจนเกิดความเบื่อหน่าย มีความรู้สึก ที่ต้องการเปลี่ยนแปลง ต้องการที่จะแหกคอกออกมา ต้องการที่ความแตกต่าง ต้องการบรรยากาศและวิธีการแบบใหม่ ปฏิเสธรูปแบบและวิธีการดั้งเดิม มีการแสวงหา และสร้างแนวทางขึ้นมาใหม่

2.2 ทฤษฎีทางเทวดา เป็นทางที่สมบูรณ์ในการสร้างผลงานออกมา มีทักษะที่สมบูรณ์ถูกต้อง แม่นยำมีความเป็นตัวของตัวเอง ในการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่

3. ทฤษฎีความเป็นฉันทน์ สุนทรียภาพตั้งอยู่บนรากเหง้าของวัฒนธรรม (ความเป็นฉันทน์) ถือเป็นหัวใจของงานศิลปะมี 2 ระดับ คือ

3.1 วัฒนธรรมที่เป็นสิ่งติดตัวภายใน สิ่งที่เป็นครูอยู่ภายใน การเก็บสั่งสมความรู้ความสามารถที่ทับถมเอาไว้ภายในเป็นคุณสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ เมื่อมีโอกาสสิ่งเหล่านั้นก็จะไหลออกมาภายนอกในรูปงานศิลปะ แสดงความเป็นฉันทน์

3.2 วัฒนธรรมที่เป็นสังคมภายนอก เป็นเข้าหลอมให้คนในชุมชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิดคล้าย ๆ กัน รับรู้ว่าเป็นวัฒนธรรมของกันและกัน

สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะ ซึ่งเป็นการพัฒนาสุนทรียภาพนักเรียน ควรได้รับการฝึกทั้งในด้านการเลียนแบบ การแสวงหาความแตกต่างและการค้นพบเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้นในการจัดกิจกรรมทางศิลปะครูผู้สอนจึงต้องยึดหลักทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพของนักเรียนให้ปรากฏออกมาทั้ง 3 ด้าน คือ ความเหมือน ความแตกต่างและความเป็นฉันทน์ หมายถึง การฝึกให้นักเรียนได้ศึกษารูปแบบของการแสดงทางศิลปะที่ถูกต้องจากการเลียนแบบจนสามารถสร้างรูปแบบวิธีการใหม่ขึ้นได้ตามความสามารถของนักเรียน

หลักการสอนนาฏศิลป์

การสอนดนตรีและนาฏศิลป์เป็นเรื่องที่ยาก ครูจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาควรคำนึงถึงหลักการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ มีผู้รู้หลายท่านและหน่วยงานต่าง ๆ ได้กล่าวถึงหลักการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ และจตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2525 : 325) กล่าวว่า

1. หลักการสอนและข้อควรคำนึงขั้นแรกของหลักการสอนทั่วไปต้องระลึกถึงหลักใหญ่ 2 ประการ คือ

1.1 ปรัชญาการศึกษา

1.2 จิตวิทยา โดยเฉพาะจิตวิทยาเด็กซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยความเจริญ

เติบโตของเด็กและการที่เด็กสนองตอบสิ่งแวดล้อม หรือการที่เด็กเรียนรู้ครูจำเป็นต้องรู้จักจิตวิทยาเด็ก เพื่อจะได้ทราบถึงความต้องการของเด็กวัยต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ในการที่จัดบทเรียนให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กซึ่งเด็กแต่ละคนเกิดมาไม่เหมือนกันทั้งทางด้านร่างกายความรักขนบธรรมเนียมและความเป็นอยู่ทางบ้าน และด้านอื่น ๆ อีกมากมายการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีในบรรยากาศที่เด็กรู้สึกว่าคุณมีความปลอดภัยได้รับความรักได้รับการยกย่องนับถือประสบความสำเร็จและรู้สึกอยู่เสมอว่าตน

เป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ สิ่งเหล่านี้ คือ ความต้องการ อันเป็นความต้องการพื้นฐานทางจิตวิทยา 4 ประการ คือ 1) ความรัก 2) ความปลอดภัย 3) ความสำเร็จ 4) การยกย่องจากสังคม

ทั้งหมดนี้เป็นความต้องการพื้นฐานมีอยู่ในเด็กวัยระหว่าง 6 ถึง 12 ขวบ ซึ่งย่อมมีความต่างกันอย่างบ้างตามวัย คงจะต้องพบปะเสมอในตัวเด็ก เช่น

1. ต้องการอิสรภาพในการเล่น และการทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ
2. ต้องการได้รับการส่งเสริมกำลังใจ เช่น การยกย่องชมเชย
3. ต้องการการเอาอกเอาใจจากผู้ใหญ่
4. ต้องการความอบอุ่นจากผู้ใหญ่ คือ ต้องการที่พึ่ง
5. ต้องการความช่วยเหลือ ในเมื่อมีเรื่องที่จะช่วยตัวเองไม่ได้
6. ต้องการการรับรอง หรือเชื่อถือจากผู้ใหญ่ คือ เบื่อกระทำการใด ๆ

ก็เชื่อว่าตนเองทำถูกจะต้องการให้ผู้อื่นรับรองเชื่อถือ

7. ต้องการคำอธิบายปัญหาข้อใจที่แจ่มแจ้งและเข้าใจ เมื่อครูทราบถึงความต้องการของเด็กได้ดังนี้แล้ว ก็เท่ากับได้แนวทางที่จะยึดถือเป็นหลักในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเด็กในระหว่างทำการสอนหลักการสร้างความสัมพันธ์ในระหว่างทำการสอน

- 7.1 มีทัศนคติที่ดีต่อทุกคนที่รู้จักในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์คนหนึ่ง
 - 7.2 มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน
 - 7.3 สนใจและยกย่องรับฟังความคิดเห็น
 - 7.4 ชมและให้กำลังใจในโอกาสอันควร
 - 7.5 ยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์ขัน
 - 7.6 ไม่ยกตนข่มท่าน
 - 7.7 ให้ออกโอกาสและสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จตามควร
 - 7.8 มีความจริงใจเป็นที่ตั้ง
 - 7.9 สามารถจำชื่อบุคคลได้และเอ่ยชื่อได้ตามที่โอกาสอำนวย
 - 7.10 เข้าใจปัญหาและช่วยเหลือผู้อื่นตามควร
2. หลักการสอนที่ครูจะต้องเข้าใจอันดับที่สองก็คือ

2.1 หลักการสอนนาฏศิลป์ที่ดีต้องสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของเด็ก เช่นเดียวกับหลักการสอนวิชาสามัญทั่วไป และการเรียนวิชาศิลปะนั้นจะบังคับให้เด็กเรียนอย่างวิชาอื่น ๆ นั้นเป็นการยาก ครูควรสอดแทรกให้เด็กเกิดความสนใจที่ละน้อย เป็นโอกาสให้เด็กแสดงออกได้เต็มที่แม้จะเป็นไปในลักษณะการเล่นก็ตาม เพราะเป็นธรรมชาติของเด็กที่ต้องการความเคลื่อนไหวและการระบายออกทางกำลังกายและทางอารมณ์ ช่วยให้อารมณ์เบิกบานแจ่มใส

เนื่องจากได้เล่นสนุกสนานช่วยให้มีการพัฒนาทางกำลังกายและทางอารมณ์ไปพร้อม ๆ กัน วิธีสอนโดยวิธีเล่นจึงเหมาะสมกับเด็ก

2.2 ครูจะต้องสร้างความสนใจและสนับสนุนเด็กอยู่เสมอ เพื่อให้เด็กเกิดความสนใจในวิชาศิลปะที่ละน้อยด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของเด็ก สอนให้เด็กรู้จักสร้างสรรค์ก่อนที่จะสอนหลักเกณฑ์ โดยพยายามหาประสบการณ์ให้เด็ก เช่น การพาไปศึกษานอกสถานที่และมีกิจกรรมประกอบการศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาศิลปะศึกษาเสมอ

2.3 ครูต้องสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาให้เกิดขึ้นแก่เด็ก ซึ่งให้เห็นว่าศิลปะเป็นเรื่องของธรรมชาติ วัฒนาการจากธรรมชาติเป็นวิชาที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ มีความเป็นตัวของตัวเองมีประโยชน์มากมายในการเชื่อมโยงกับวิชาอื่นและได้มีโอกาสทำงานกับบุคคลอื่น ด้วยความสามารถของตนเอง ศิลปะเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องพบเห็นในชีวิตประจำวันและทำให้เป็นคนมองโลกในแง่ดีเป็นต้น ศิลปะศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในชั้นประถมศึกษาเพราะเป็นวัยที่จะเริ่มปลูกฝังสร้างนิสัยให้รักสวยงาม และก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีได้

2.4 ครูต้องเข้าใจถึงความต้องการและความสนใจของเด็ก ทั้งสองสิ่งนี้นักการศึกษาได้กล่าวไว้ว่า “ความต้องการเป็นรากฐานของความสนใจ และในทำนองเดียวกันความสนใจก็เป็นรากฐานของความต้องการอย่างแท้จริงด้วย” ความสนใจเป็นความรู้สึกภายในที่แสดงออกมา เมื่อประสบสิ่งที่ยอมรับปรารถนา เช่น สนใจในเสียงอันไพเราะ เป็นต้น ฉะนั้นความสนใจมักจะมีสิ่ง กระตุ้นให้เกิดขึ้น และเมื่อเกิดความสนใจก็เกิดความมุ่งหมายที่จะได้สิ่งนั้น ความสนใจจะเป็นกำลังใจให้เข้าไปใกล้ชิดสิ่งที่สนใจ ความสนใจก็คือ อากาที่จิตใจถูกชักนำไปสู่สิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งถือว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดในการเรียนวุฒิภาวะมีความสำคัญมากเกี่ยวกับความสนใจของเด็กและมีผลสะท้อนต่อการเรียนเนื่องจากเด็กเล็กกับเด็กโตมีความสนใจไม่เท่ากันเนื่องจากความสนใจนี้เกี่ยวกับอารมณ์และจิตใจ เมื่อครูต้องการส่งเสริมให้เด็กสนใจในกิจกรรมอันใดก็ควรที่จะกระตุ้นให้กำลังใจแก่เด็ก เด็กจะมีความพยายามต่อไป ครูก็หาทางให้เด็กใช้ความสนใจให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน ซึ่งวิธีที่จะทำให้เด็กสนใจ อาจทำได้ดังนี้

- 1) ให้ความคุ้นเคยกับเด็ก
- 2) นำความสนใจนั้นมาสัมพันธ์กับกิจกรรมใหม่ ๆ
- 3) นำความสนใจในสิ่งเดียวมาเป็นประโยชน์ให้มาก
- 4) ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตจริงกับการเรียน

3. ลักษณะวิธีสอนทั่วไป

วิธีการดำเนินการของครูที่นำมาปฏิบัติโดยทั่วไปนั้นส่วนมากจะมีลักษณะดังนี้คือ

- 3.1 ครูพยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานกับบทเรียน
- 3.2 ครูสอนโดยยึดความสนใจของเด็กเป็นจุดเริ่มต้นและพยายามชักจูงความสนใจนั้นให้สัมพันธ์กับสิ่งที่ครูต้องการสอน (ครูประเภทนี้เป็นผู้มีความสามารถพิเศษ)
- 3.3 ครูใช้วิธีการสอนหลายแบบ จากหลักการสอนนำมาประยุกต์ใช้เฉพาะเด็กและบทเรียน
- 3.4 บรรยากาศในการสอนเต็มไปด้วยความเป็นมิตร
- 3.5 ครูให้กำลังใจเด็กและคอยกระตุ้นจนให้ทดลองปฏิบัติเสมอ ๆ
- 3.6 ครูรู้จักสอดแทรกวินัย มารยาทและกวดขันเรื่องระเบียบตามช่วงเวลาที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า หลักการสอนที่ดี นั้นครูต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ คือ

1. ครูต้องคำนึงถึงปรัชญาการศึกษาและจิตวิทยาเด็กให้มาก ๆ
2. มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูและนักเรียน
3. ครูต้องพยายามให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาในขณะที่ทำการสอน
4. สอนตามบทเรียนที่ครูและนักเรียนได้ช่วยกันเตรียม
5. ครูพยายามแนะนำให้นักเรียน เรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด

2. ข้อเท็จจริงที่มีอิทธิพลต่อการเรียนนาฏศิลป์

ข้อเสนอแนะการสอนนาฏศิลป์ คือ

1. ให้เด็กรู้สึกว่ามีเสรีภาพในการแสดงออกทางศิลปะ
2. บรรยากาศในห้องเรียนและการสอนเต็มไปด้วยความสุขสนุกสนานและน่าสนใจ
3. มีการร่วมมือร่วมใจระหว่างครูและนักเรียนเป็นอย่างดี

วิธีการสอนโดยทั่วไป อาจแบ่งออกเป็นชั้น ๆ ดังนี้ คือ

1. การร้อง
2. การอ่าน
3. การฟัง
4. จังหวะ และกิจกรรมเกี่ยวกับจังหวะ
5. การประดิษฐ์เกี่ยวกับดนตรีและนาฏศิลป์
6. การแสดงต่าง ๆ
7. การวิจารณ์และประเมินผล

ในขั้นต้น ๆ การสอนในระดับประถมศึกษา การร้องเพลงก็ให้ร้องเพลงง่าย ๆ จะเป็นเพลงพื้นเมือง เพลงไทย หรือเพลงไทยสากลก็ได้ เนื้อเพลงควรให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ประจำวันหรือมีความสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ คำร้องควรเป็นคำง่าย ๆ

ที่ฟังชัดเจนและเข้าใจง่าย ส่งเสริมในทางศีลธรรมจรรยา รักชาติบ้านเมือง มีคติสอนให้สามัคคี หรือพรรณนาความงามของชาติ คือ จับได้ทุกอย่างที่เห็นว่าจะประโยชน์ในการอบรมให้เด็ก เจริญเติบโตทางสมองและทางจิตใจ ส่งเสริมให้มีการร้องหมู่หรือเดี่ยว ให้สามารถทำท่าทางเคลื่อนไหว ได้ตามลีลาของเพลงหรือเล่นเกมที่มีดนตรีประกอบ อาจเป็นท่ารำแบบง่าย ๆ มีจังหวะช้าหรือเร็ว ตามทำนองเพลง ทั้งนี้มุ่งหมายให้สามารถเคลื่อนไหวได้ช้าหรือเร็วขึ้นตามจังหวะดนตรีมีความสามารถ ร้องเพลงและเคลื่อนไหวในเวลาเดียวกันได้ เช่น การเดิน หรือการกระโดดตามลีลาของดนตรี การอ่าน ส่งเสริมให้อ่านทำนองเสนาะ ต่าง ๆ และการอ่านบทละคร การฟัง ส่งเสริมให้รู้จักฟังคำร้อง รูปลักษณะการร้องที่ดีชัดเจนชัดคำ อาจให้เล่นเกมง่าย ๆ หรือเครื่องดนตรีที่ทำขึ้นเองจากวัสดุ ที่สามารถจะหาได้ภายในท้องถิ่น ไม่เป็นการสิ้นเปลือง เช่น กลอง ฉิ่ง ฉาบเมื่อมีกิจกรรม ของชั้นเรียนหรือของโรงเรียน ควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการเล่นดนตรี และการแสดงขับร้อง ฟ้อนรำ เท่าที่เด็กสามารถจะทำได้เมื่อดำเนินการมาถึงขั้นที่เด็กได้แสดงความสามารถแล้ว ครูอาจให้เด็กมีส่วนร่วมในการวิจารณ์การแสดง และออกความคิดเห็น เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางความคิดของเด็ก ด้วยเมื่อได้วางรากฐานตามลำดับตั้งแต่ขั้นต้น ๆ แล้วก็เพิ่มความยากง่ายขึ้นตามอายุ เช่น ทำท่าทาง เคลื่อนไหวตามจังหวะเพลง มีการเล่นตามจังหวะ การทำท่ารำประกอบบทเพลง ทั้งนี้ให้เด็กเข้าใจ เนื้อร้องบ้างตามสมควร ส่งเสริมให้มีการเต้นรำแบบไทยและแบบต่างประเทศเมื่อถึงขั้นสูงก็ให้เด็ก ได้ฝึกทักษะให้ชำนาญยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้เด็กใช้ทักษะที่ฝึกไว้นั้นในโอกาสต่างกัน เพื่อส่งเสริม การแสดงออกให้มากยิ่งขึ้น เช่น ให้ออกแสดงในงานโรงเรียนและงานอื่น ๆ ที่สมควรตามเทศกาล ชั้นสุดท้ายก็ให้เด็กได้ศึกษาหลักเกณฑ์ในการร้องเพลง จังหวะดนตรี แบบแผนการเต้นรำ ตามความเหมาะสมกับวัยและให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของการดนตรีและนาฏศิลป์ไทย

กรมการฝึกหัดครู (2529 : 31 – 33) กล่าวไว้ ในระยะแรกอาจเป็นการแสดงออก ผ่านสัญลักษณ์ที่เด็กเข้าใจได้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมและจับต้องได้ ฉะนั้นในการสร้างสรรค์ทางดนตรี และนาฏศิลป์ ผู้สอนจะต้องเสนออีกด้วย สี รูปร่าง เสียง อารมณ์ และการกระตุ้นให้เด็กนักเรียน มีอารมณ์ร่วม ฉะนั้นการเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น สี พู่กัน กระดาษ บางครั้งก็เป็นอุปกรณ์สำคัญ อย่างหนึ่งที่กระตุ้นให้เด็กสร้างสรรค์เกี่ยวกับทางดนตรีและนาฏศิลป์ โดยเฉพาะในชั้นเด็กเล็ก การวาดรูป การปั้นดิน การเรียงหรือการต่อกล่องต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นสื่อการละครรวมไปถึง การฝึกความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับภาษาพูดให้เกิดการพัฒนา และขยายกว้างไปสู่ภาษาที่ใช้ในสังคม นับเป็นการขยายความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เด็กนักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกหรือ ผ่อนคลาย ความเครียดทางอารมณ์ และมีความสุข ต่อการที่ได้แสดงออกหรือสร้างสรรค์สิ่งที่สวยงาม สำหรับในลักษณะของกิจกรรมการฟัง การร้อง และการกระโดดโลดเต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาการ ของทักษะในทางดนตรีและนาฏศิลป์ เด็กเล็กจะพอใจกับการร้องเพลงวรรณคดี ๆ ได้กระโดด ร้องรำ หรือแสดงท่าประกอบเพลงนั้น ๆ ไปได้ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผู้สอนต้องให้ออกาสเด็กได้

ทดลองเล่นเครื่องดนตรีง่าย ๆ การแสดงท่าทางลีลาการสร้างสรรค์ต่าง ๆ จึงตามมา การให้ออกาสได้ฝึก การฟัง การร้องบ๋อย ๆ จะเร่งเร้าให้เด็กใกล้ชิดกับดนตรีและนาฏศิลป์ เด็กจะร่วมกิจกรรมทางดนตรีและนาฏศิลป์อย่างพอใจ และสนุกสนาน อย่างไรก็ตามควรควรทราบถึงพัฒนาการของเด็กในแง่ที่อาจนำมาประกอบการสอนให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเด็ก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าชั้นประถมศึกษาในการพัฒนาทางร่างกายในชั้นทั้ง 2 ระดับนี้แทบไม่มีปัญหาในการฝึกฝนไม่ว่าจะเป็นการขับร้อง นาฏศิลป์ ดนตรี ที่สำคัญผู้สอนจะต้องส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องและกว้างขวางขึ้น ถ้าผู้สอนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางดนตรีและนาฏศิลป์และมีทัศนคติที่บรรลุเป้าประสงค์ของการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

3. การเตรียมการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

หลังจากเข้าใจเนื้อหาและหลักการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ครูมีความรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งด้านครูจะต้องเตรียมการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ การเตรียมการสอนที่สำคัญที่สุด คือ การจัดทำโครงการสอนหรือโครงสร้างรายวิชา และบันทึกการสอนหรือแผนการสอน ซึ่ง

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2538 : 61 – 69) กล่าวถึงการเตรียมการสอน

ไว้ดังนี้

1. โครงการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ โครงการสอน (Long – Range)

เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนระยะยาว ซึ่งอาจจะเป็นโครงการสอนประจำภาคการศึกษา หรือโครงการสอนประจำเดือน เป็นต้น รูปแบบของโครงการสอนอาจมีได้หลายลักษณะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของผู้จัดว่ามีความประสงค์ให้มีรายละเอียดหรือต้องการเน้นด้านใด

2. การจัดทำโครงการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ การเขียนโครงการสอน

จึงควรคำนึงถึงเนื้อหาหลักสูตรที่นำมาจัดให้มีรายละเอียดเป็นหัวข้อต่าง ๆ เรียงตามลำดับไป ส่วนประกอบของโครงการมีดังนี้

2.1 เวลา ในโครงการสอนควรกล่าวถึงเวลาที่เนื้อหาดนตรีและนาฏศิลป์

แต่ละข้อ จะได้รับการนำไปสอน หรือช่วงเวลาในการสอนเนื้อหาแต่ละข้อไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแบ่งเวลาที่อยู่ให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่ต้องการสอน การทำโครงการสอนควรคำนึงถึงเวลาที่ต้องใช้ในการวัดและประเมินผลดนตรีและนาฏศิลป์ ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระยะในรอบปีหรือกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อทำให้การเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ มีความเหมาะสมทันต่อเหตุการณ์ในสังคม ซึ่งทำให้การเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ มีความหมายกับผู้เรียน อันจะช่วยให้ผู้เรียนรักและชอบหรือเห็นประโยชน์ของตนตรีและนาฏศิลป์ ยกตัวอย่าง เช่น การวางโครงการสอนในระยะเดือนธันวาคม ควรคำนึงว่ามีวันสำคัญหรือวันเฉลิมพระชนมพรรษา

ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้น ควรได้มีการวางเนื้อดนตรีและนาฏศิลป์ ให้เหมาะสมกับวันสำคัญนี้ หรือเกี่ยวกับการวัดผล ควรจะได้คำนึงถึงช่วงเวลาที่ต้องใช้ในการวัดผล และจัดแบ่งเวลาไว้ ซึ่งอาจกินเวลา 1 – 2 คาบเรียน เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการคำนึงถึงเวลาทำให้การจัดทำโครงการสอนมีประโยชน์โดยตรงกับกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหาดนตรีและนาฏศิลป์ และช่วยให้การเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่อง

2.2 เนื้อหา จัดได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญของโครงการสอน ทั้งนี้เพราะในหลักสูตรกล่าวถึงเนื้อหาทั้งหมดที่ควรสอนไว้ แต่มิได้มีการจัดแบ่งว่าหัวข้อเนื้อหาถึงขั้นเป็นรายละเอียดที่จะนำมาสอนได้ทันที ในโครงการสอนจึงควรกล่าวถึงหัวข้อและรายละเอียดโดยสังเขปภายใต้หัวข้อเนื้อหานั้น ๆ ไว้เพื่อเป็นแนวทางที่ชัดเจนขึ้นในการนำไปขยายเป็นเนื้อหาในการบันทึกการสอนต่อไป การจัดแบ่งบรรจุไว้ในโครงการสอนควรคำนึงถึงเพื่อความยากง่ายของเนื้อหาการเรียนลำดับตามโครงสร้างดนตรี ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนจะได้รับความรู้ทางดนตรีอย่างเป็นขั้นตอนส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่ควรกล่าวไว้ในโครงการสอนอีกได้แก่ บทเพลงที่จะนำมาใช้สอน ทั้งนี้เพื่อความสอดคล้องของบทเพลงแต่ละเพลง กับเนื้อหาดนตรีแต่ละครั้งที่สอน และความต่อเนื่องของบทเพลงและเนื้อหาดนตรีในการเรียนการสอนครั้งต่อ ๆ ไป

2.3 บันทึกการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ การบันทึกการสอน (Lesson Plan) คือเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ แต่ละคาบเรียนมีรายละเอียดขั้นตอนในการสอนกล่าวไว้อย่างละเอียด จากบันทึกการสอนสิ่งต่าง ๆ ที่วางแผนไว้จะได้รับการถ่ายทอดให้เป็นกิจกรรมการเรียนการสอน (Teaching Learning Activities) ต่อไป บันทึกการสอนของแต่ละคาบการเรียนควรมีความต่อเนื่องกับบันทึกการสอนที่แล้วกับบันทึกการสอนที่จะจัดทำต่อไป ในแต่ละบันทึกการสอนควรประกอบไปด้วย เนื้อหา (Topics) แนวคิด (Concepts) กิจกรรม (Activities) สื่อการเรียน (Learning Media) การวัดผล (Assessment) และหมายเหตุ (Note) อย่างไรก็ตามรายละเอียดของบันทึกการสอนอาจจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ คือ

2.3.1 ประสบการณ์การสอนของครูผู้สอนที่มีประสบการณ์สอนมานาน มักเขียนบันทึกการสอนโดยละเอียดเพียงเล็กน้อย

2.3.2 ความบ่อยของการสอน ถ้าผู้สอนสอนเรื่องหนึ่งอยู่บ่อย ๆ มักมีรายละเอียดน้อย แต่ถ้าบางเรื่องเป็นเรื่องใหม่ผู้สอนมักต้องเตรียมบันทึกการสอนโดยมีรายละเอียดมาก

2.3.3 ความสลับซับซ้อนของเนื้อหา เนื้อหาใดที่มีความลึกซึ้ง สลับซับซ้อน ผู้สอนมักต้องวางขั้นตอนการสอนไว้ละเอียดมากกว่าการจัดทำบันทึกการสอน สำหรับเนื้อหาที่มีความซับซ้อนน้อย

จึงสรุปได้ว่า ผู้ที่มีประสบการณ์การสอนน้อยควรจัดทำบันทึกการสอน ให้ครบขั้นตอน และมีรายละเอียดต่าง ๆ ไว้ให้ครบครัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสอนให้มีประสิทธิภาพ

4. การจัดทำบันทึกการสอนดนตรีและนาฏศิลป์

การจัดทำบันทึกการสอนควรคำนึงถึงเนื้อหาและรูปแบบของบันทึกการสอน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 เนื้อหาของบันทึกการสอน การทำบันทึกการสอนควรกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ คือ

4.1.1 การกำหนดหัวข้อบันทึกการสอน หัวข้อเรื่องของบันทึกการสอน ควรกำหนดขึ้นจากเนื้อหาในโครงการสอน หัวข้อเรื่องอาจจะมีได้หลายลักษณะ เช่น ใช้ชื่อเพลง ใช้หัวข้อเนื้อหาดนตรี ตัวอย่างหัวข้อเรื่องได้แก่ เพลงพระราชนิพนธ์สายฝน เครื่องดนตรีไทย

4.1.2 การกำหนดแนวคิด ในบันทึกการสอนแต่ละฉบับควรมีการเสนอแนวคิดที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้รับหลังจากการเรียนรู้ไว้ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการกำหนดแนวทางในการจัดเสนอเนื้อหาและกิจกรรมให้สัมพันธ์กับจุดประสงค์ที่วางไว้ ตัวอย่างแนวคิด ได้แก่ จังหวะตบ สามารถจัดเป็นกลุ่มสองจังหวะ สามจังหวะ สี่จังหวะ หรือกลุ่มจังหวะอื่น ๆ ได้ ซึ่งเรียกว่าอัตรา จังหวะเครื่องดนตรีไทยสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ตามลักษณะการทำให้เกิดเสียง (การเล่น) คือ เครื่องตี เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า เป็นต้น นอกจากนี้ในข้อแนวคิดนี้ควรกล่าวถึงเจตคติดนตรีหรือผลรวมที่ได้จากการเรียนดนตรีของผู้เรียนไว้ด้วย ซึ่งรวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับความซาบซึ้งสุนทรียรสของดนตรีด้วย และไม่สามารถเขียนออกมาเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมได้ ตัวอย่างแนวคิดเชิงเจตคติได้แก่ ดนตรีเป็นวัฒนธรรมที่ล้ำค่าอย่างหนึ่งของมนุษยชาติ ไม่ว่าชนชาติใดย่อมมีดนตรีของตนเอง

4.1.3 การกำหนดจุดประสงค์ จุดประสงค์ที่ช่วยกำหนดการเรียนการสอนได้เด่นชัด ควรเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective) ลักษณะของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม คือ การเสนอแนะจุดประสงค์โดยใช้กิริยาที่สามารถสังเกตเห็นได้ว่าผู้เรียนกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ได้ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการสอนโดยตรง ดังนั้นการเสนอจุดประสงค์ของการเรียนการสอนได้มาจากการศึกษาจุดประสงค์ของหลักสูตรประกอบแนวคิดที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนได้รับ ซึ่งจะมีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาและกิจกรรม ตัวอย่างจุดประสงค์ เชิงพฤติกรรม ได้แก่ นักเรียนสามารถบอกได้ว่าระบบเสียงที่ได้ยินสูงกว่าหรือต่ำกว่ากัน นักเรียนสามารถบอกได้ว่า

เสียงดนตรีที่ได้ยินเป็นเสียงระนาด ฆ้องวง หรือขลุ่ย จากเพลงที่ได้ฟัง หลังจากได้ฟังเสียงดนตรี ทั้งสามชนิดโดยการเล่นเป็นตัวอย่างของครู เป็นต้น

4.1.4 การกำหนดเนื้อหา เนื้อหาที่บรรจุไว้ในบันทึกการสอนควรเป็นเนื้อหา ที่มีขอบเขตและความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้นและเวลาในการสอน เนื้อหาควรมีความสัมพันธ์ กับจุดประสงค์ แนวคิด และกิจกรรม การเสนอเนื้อหาควรเขียนเป็นความเรียงที่ได้ใจความ นอกจากนี้ บทเพลง (เนื้อร้องและโน้ตเพลง) ที่ใช้ประกอบกิจกรรมควรจัดเสนอไว้กับเนื้อหาด้วย ตัวอย่างของ เนื้อหาได้แก่ เครื่องดนตรีไทยมีอยู่ด้วยกันหลายชนิด เช่น ขลุ่ย ปี่ ระนาด ฆ้องวง ซอด้วง จะเข้ รำมะนา เป็นต้น การจัดแบ่งเครื่องดนตรีไทยตามลักษณะของ การทำให้เกิดเสียงหรือการเล่น คือ การดีด การสี การตี และการเป่า

4.1.5 การกำหนดกิจกรรม ในการกำหนดกิจกรรมควรจะได้คำนึงถึง จุดประสงค์และแนวคิดเป็นสำคัญ โดยให้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาด้วย นอกจากนี้การกำหนดกิจกรรม ควรคำนึงถึงทักษะดนตรีด้วย กล่าวคือ ในการกำหนดกิจกรรมควรใช้ทักษะดนตรีเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะดนตรีไปพร้อม ๆ กับการเรียนเนื้อหาดนตรีกิจกรรมใน แต่ละคาบเรียน ควรมีต่าง ๆ กัน ตัวอย่างกิจกรรมได้แก่ ฟังเพลง และบอกเสียงของเครื่องดนตรี แต่ละชนิดร้อง เพลงออกกำลังพร้อมเคลื่อนไหวเข้าจังหวะไปด้วย กลุ่มที่ 1 เล่นเครื่องประกอบจังหวะที่แจกให้คลอ ไปกับเพลงเมฆลอย เป็นต้น

4.1.6 การกำหนดสื่อการเรียน การกำหนดสื่อการเรียนย่อมมีความสัมพันธ์ กับกิจกรรมอย่างมาก โดยปกติการเรียนดนตรีมักมีสื่อการเรียนประกอบเสมอ เช่น การเรียน ร้องเพลง สื่อการเรียนคือโน้ตและเนื้อเพลง การเล่นเครื่องประกอบจังหวะ สื่อการเรียน คือ เครื่องประกอบจังหวะชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น ถ้าผู้สอนกำหนดกิจกรรมใดขึ้นมาและต้องการ สื่อการสอน ผู้สอน ก็จะต้องจัดเตรียมสื่อการเรียนไว้ด้วย ซึ่งในบันทึกการสอนภายใต้หัวข้อ สื่อการเรียนจะมีรายละเอียดสิ่งเหล่านี้ไว้เพื่อเตรียมสิ่งต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนที่จะทำการสอน สื่อการเรียนด้านดนตรี เช่น แผนภูมิบทเพลง แผนภูมิจังหวะ เครื่องเล่นเทป เทปเพลงที่ใช้สอน เป็นต้น

4.1.7 การกำหนดการวัดผล การวัดผลเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการเรียน การสอน เนื่องจากเป็นตัวชี้ให้เห็นว่าการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์หรือได้ผลอย่างไร การกำหนดการวัดผลจึงมีความสำคัญโดยตรงกับจุดประสงค์และกิจกรรมที่ผู้เรียนกระทำ ซึ่งมีส่วนสำคัญไปถึงเนื้อหาด้วย การวัดผลควรกำหนดไว้ในทุกขั้นตอนของกิจกรรมซึ่งโดยทั่วไปมักใช้ การสังเกตว่าผู้เรียนสามารถประกอบกิจกรรมนั้น ๆ ได้หรือไม่ นอกจากนี้จะมีการวัดผลในตอนท้าย ของการวัดผลการเรียนการสอนในแต่ละครั้งที่สอน ซึ่งทำได้ด้วยการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ

หรืออาจจะใช้แบบทดสอบสั้น ๆ ตัวอย่างการวัดผลและประเมินผล เช่น สังเกตดูว่านักเรียน
นักร้องเพลงได้ถูกต้อง นักเรียนตบมือตามผู้นำได้ถูกต้อง เป็นต้น

4.1.8 การบันทึกในหัวข้อหมายเหตุ ในการบันทึกการสอนควรจะมีส่วนที่เป็น
หมายเหตุไว้ด้วย เพื่อใช้บันทึกข้อสังเกตหรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้สอน
เห็นว่าควรบันทึกไว้เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอน หรือการเตรียมบันทึก การสอนในครั้งต่อไป
ดังนั้น ภายหลังจากสอนแต่ละครั้งผู้สอนควรรวบรวมสิ่งที่คิดว่าเป็นประโยชน์หรือข้อสังเกตต่าง ๆ ไว้
และบันทึกในหัวข้อหมายเหตุ

สรุปการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นสื่อที่เกิดขึ้นตามลักษณะธรรมชาติของมนุษย์
ที่เกิดจากการเคลื่อนไหวร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก เป็นสิ่งที่ทำให้ตัวเองมีความสุขและสามารถ
ถ่ายทอดไปยังผู้อื่นได้ การสอนดนตรีต้องเริ่มต้นด้วยแผ่นภาพและแผนภูมิหรือลักษณะง่าย ๆ
ที่ใช้แทนสัญลักษณ์หรือแนวคิดด้านสีสันทัน เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้อะไรต่าง ๆ ได้ดีรวมทั้งระบบ
สัญญาณมือ ที่ใช้แทนระดับเสียง บทเพลงที่นำมาใช้สอนควรเริ่มต้นด้วยเพลงง่าย ๆ ในระดับประถม
ศึกษาตอนต้น และยากขึ้นในระดับประถมศึกษาตอนปลายและระดับมัธยมศึกษา เครื่องดนตรีที่มีได้แก่
เครื่องประกอบจังหวะ คีย์บอร์ด และเครื่องดนตรีของออร์ฟ สื่อในลักษณะอื่น ๆ เช่น แถบเสียง
แถบภาพ ภาพนิ่ง และหนังสือ เป็นสิ่งที่ควรนำมาใช้ให้ถูกโอกาส

5. เนื้อหาในการเรียนนาฏศิลป์

อรรถพร ขมวัฒนา (2546 : 24-27) กล่าวไว้ว่า เนื้อหาในการเรียนนาฏศิลป์
ของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา (ป.1 - 6) ควรให้ได้รับความรู้พื้นฐาน ดังนี้

1. จังหวะ ให้ผู้เรียนรู้จักจังหวะที่นำมาใช้อย่างอิสระในชีวิตประจำวัน (ยืน เดิน นั่ง
นอน ฯลฯ) จับจังหวะในการฟังเพลง ฟังการบรรเลงหรือจังหวะอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เข้ากับอิริยาบถ
ยืน เดิน นั่งนอน ฯลฯ
2. การเคลื่อนไหว ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าอย่างเสรี
จนถึงเข้ากับจังหวะ ทำนองเพลง จนถึง เนื้อร้องในเพลง
3. จินตนาการกับการใช้จังหวะ ทำนอง รวมถึงเนื้อร้องในเพลงจนสามารถคิด
ทำประกอบเพลงได้ รู้จักจับอารมณ์ในการฟังนิทาน หรือการเล่าอื่น ๆ จนสามารถจินตนาการ
ตลอดจนสามารถเล่นเองได้อย่างมีอารมณ์
4. รู้จักการใช้นาฏยศัพท์เบื้องต้นง่าย ๆ เท่าที่จะทำได้ ในแต่ละช่วงชั้นดูองตาม
เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ในขั้นต่อไป
5. การรำร่ายของไทยในชุดต่าง ๆ ตามศักราชภาพในแต่ละช่วงชั้น
6. นำมาประยุกต์ใช้ หมายถึง การนำความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ที่ได้รับมาประยุกต์
ใช้เพื่อความสนุกหรือเสริมสาระอื่น เพื่อก่อให้เกิดความคิดริเริ่ม กล้าแสดงออก และมีความเชื่อมั่น

ในตนเอง ตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน และแต่ละระดับช่วงชั้น เป็นการบูรณาการกับสาระอื่น และชีวิตประจำวัน

7. การคิดทำประกอบเพลง ด้วยการเดินแจ๊ส เดินปลายเท้า รำพื้นเมือง ฯลฯ (อย่างง่าย ๆ) ตามศักยภาพของผู้เรียน

8. การแสดงอารมณ์ประกอบการเล่าเรื่อง การแสดงท่าทาง ประกอบเพลง ฯลฯ สื่อการเรียนการสอนนาฏศิลป์

อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ (2539 : 65) กล่าวถึงสื่อการเรียนการสอนดนตรีนาฏศิลป์ไว้ว่า จุดประสงค์การเรียนรู้และความคิดรวบยอดของแต่ละกิจกรรม เป็นหลักสำคัญที่ครูผู้สอนจะต้อง มีความเข้าใจร่วมกันและยึดเป็นแกนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูจำเป็นต้องระลึกถึง เสมอว่าการสอนดนตรีและนาฏศิลป์มุ่งให้ทักษะพื้นฐาน แล้วขยายความรู้ความสามารถต่อไป แต่จุดสำคัญที่หลักสูตรเน้น คือ ค่านิยม เจตคติ ความคิดสร้างสรรค์และลักษณะนิสัยที่ดี ดังนั้น การจัดการเรียน การสอน จึงควรดำเนินตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรดังกล่าว และสิ่งหนึ่งที่จะ สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ให้นักเรียนมีการเรียนประสบการณ์กว้าง และมีเจตคติที่ดี ต่อการเรียนได้นั้น จำเป็นต้องมีสื่อการเรียนมาช่วยสนับสนุน ซึ่งอาจจะเป็นสื่อการเรียนที่สามารถจัด หรือจัดทำขึ้นเองได้ เช่น แผนภูมิเพลงต่าง ๆ แผนภูมิจังหวะ และการสวนจังหวะต่าง ๆ แผนภาพ ทำรำ การแสดงต่าง ๆ บัตรคำเครื่องทำจังหวะซึ่งประดิษฐ์จากวัสดุที่เหลือใช้เครื่องทำจังหวะและ เครื่องดนตรีที่มีเสียงเที่ยงตรง เช่น ฉาบ ฉิ่ง ชลุ่ม ระนาด กลอง ฯลฯ เทปบันทึกเพลงต่าง ๆ ซีดี หรือวีดีทัศน์ทำรำ อุปกรณ์การแสดง เช่น พัด ไม้ โคม ดอกบัว ฯลฯ เครื่องแต่งกายประกอบการ แสดงหุ่นจำลองและหุ่นเชิด

กรมวิชาการ (2545 : 23-24) กล่าวถึงสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอนมีความสำคัญยิ่ง ที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ และเรียนรู้ได้จากสื่อการสอนและแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ผู้สอนสามารถจัดทำ และพัฒนาสื่อการสอนขึ้นเอง จัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาประยุกต์ใช้เป็นสื่อ และศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาสื่อการสอนให้มีความหลากหลายควรกำกับ ติดตามและประเมินผลการใช้สื่ออย่างต่อเนื่อง สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียน การสอนนาฏศิลป์มี 2 ประเภท

1. สื่อการสอนที่เป็นเอกสาร ใช้ประกอบการสอนสื่อการสอนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ เครื่องเคาะจังหวะ เช่น กรับ ฉิ่ง ไม้ภาพการแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในแต่ละบทเรียน ภาพเครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีพื้นเมืองแผนภูมิเพลงและจังหวะต่าง ๆ บัตรคำ หรือ บัตรคำประกอบภาพที่เกี่ยวข้องเพลง เครื่องบันทึกเสียงกล่องชุดการสอน ซึ่งหากผู้สอนจัดทำได้ จะช่วยเป็นสื่อในการสอนที่ดียิ่งขึ้น

2. วิธีตีประกอบการเรียนการสอนสื่อการสอนเหล่านี้ล้วนเป็น ตัวกลางที่ใช้ถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียน โดยผู้สอนควรต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวัยและเนื้อหาของผู้เรียน จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

อมรา กล่ำเจริญ (2535 : 45) ก็ได้กล่าวถึงเรื่องการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ไว้ว่าสื่อการเรียนมีความสำคัญมากต่อการเรียนรู้ของเด็ก เพราะหลักสูตรประถมศึกษา มีจุดมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออก ดังนั้น จึงกำหนดสื่อการเรียนได้หลายประเภท ดังนี้ สื่อการเรียนที่เป็นเอกสาร เช่น แผนการสอน คู่มือครูสื่อการเรียนประเภทวัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องเคาะจังหวะต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ กรับ ฉิ่งกลอง กระจับปี่ ร้อย ฆ้อง ฯลฯ รูปภาพการแสดงต่าง ๆ รูปภาพเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากลแผ่นภูมิเพลงเครื่องดนตรีไทย เครื่องดนตรีสากล เทปเพลงหรือแผ่นเสียง เครื่องบันทึกเสียงสื่อการเรียนต่าง ๆ เหล่านี้บางอย่างมีราคาค่อนข้างแพง โรงเรียนอาจจะจัดหาไม่ได้ทั้งหมดผู้สอนควรจะได้เลือกเฉพาะสิ่งที่พอจะหาได้ ราคาถูก และเป็นสื่อการเรียนที่จำเป็นต้องให้เด็กใช้ตลอดเวลา อาจใช้วิธีการดัดแปลง โดยประดิษฐ์ขึ้นใช้เองจากวัสดุเหลือใช้ หรือวัสดุที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น กระจับปี่ทำด้วยฝาเบียร์ ลูกแซก กระจับปี่ ท่อนกระบอกไม้ไผ่

6. การเตรียมการสอนนาฏศิลป์

อรรพรรณ บรรจงศิลป์ และอาภรณ์ มนตรีศาสตร์ (2527 : 61) ในการจัดกิจกรรมการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์ ครูต้องทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าดนตรีนาฏศิลป์ เป็นสิ่งที่น่าสนใจ น่าเรียน น่าพอใจและประสบการณ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เขาปรารถนา ชั่วโมงดนตรีและนาฏศิลป์ ควรเป็นชั่วโมงที่เด็กมีความสุข ได้ค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ที่เขาพอใจประสบการณ์ที่เด็กได้รับควรเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ ดังนั้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ จิตวิทยาในการสอนและพัฒนาการของเด็ก ผู้สอนควรจะเรียนรู้ถึงธรรมชาติของผู้เรียนในกลุ่มของตนเองอย่างถ่องแท้ และพยายามปรับวิธีสอนให้เหมาะสมกับความพร้อมและความสนใจของผู้เรียนการจัดการเรียนสอนดนตรีและนาฏศิลป์ให้ประสบผลสำเร็จ ครูจะต้องรู้วิธีสอนซึ่งเป็นหลักที่ควรปฏิบัติดังนี้

1. ให้นักเรียนลองปฏิบัติก่อน แล้วให้ช่วยกันสรุปเป็นหลักการ โดยครูอาจใช้วิธีการแนะนำหรือสาธิตให้นักเรียนปฏิบัติ แล้วให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการสรุปเป็นหลักการ ครูมีหน้าที่ช่วยป้อนคำถาม หรือชี้แนะแนวทางเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง

2. สอนให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ครูต้องให้ออกาสนักเรียนในการคิดหรือแสดงออกในกิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์บ่อย ๆ เช่น การให้คิดท่าทางประกอบเพลงประเภทต่าง ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันทำจังหวะประกอบเพลง ด้วยเครื่องประกอบจังหวะที่นักเรียนคิดหรือเลือกหามาเอง ตามที่คิดว่าเหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนแต่งเนื้อร้องเอง เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผสมผสานกัน ในการสอนแต่ละครั้งครูไม่ควรมุ่งเน้นเนื้อหาหรือประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น กิจกรรมเน้นการฟัง การร้องเพลง กิจกรรมเน้นจังหวะและกิจกรรมนาฏศิลป์ ควรผสมกลมกลืนกันไปเพราะกิจกรรมต่าง ๆ ไม่สามารถแยกกันได้โดยเด็ดขาด เด็กจะร้องเพลงได้จะต้องผ่านการฟังมาก่อน ต้องรู้จังหวะของเพลง และถ้าจะรำหรือแสดงท่าประกอบเพลงได้ เด็กจะต้องร้องเพลงได้ก่อน มิฉะนั้นก็ไม่สามารถกำหนดท่าทางได้ถูกต้อง

4. สอนให้เชื่อมโยงกับสาระอื่น ครูสามารถใช้กิจกรรมดนตรีและนาฏศิลป์เป็นแกนในการเชื่อมโยงวิชาอื่น ๆ หรือบูรณาการการเรียนการสอนได้ เช่น ครูสอนเพลงนกเมื่อนักเรียนร้องเพลงนกได้ รู้จังหวะและทำท่าบินแบบนกได้ ครูอาจเชื่อมโยงไปถึงความรู้เรื่องนกชนิดต่าง ๆ โยงไปถึงสัตว์ต่าง ๆ ที่มีปีก ไม่มีปีก

5. การสอนโดยเน้นคุณลักษณะนิสัย จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนดนตรี นาฏศิลป์ ในระดับประถมศึกษา มิได้มุ่งหมายเพียงให้ผู้เรียนมีความรู้มีทักษะ และเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมดนตรีนาฏศิลป์เท่านั้น แต่จุดมุ่งหมายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ มุ่งเสริมสร้างลักษณะนิสัย ที่พึงประสงค์ นักเรียนจะพัฒนาลักษณะนิสัยได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนการสอนของครูและความเอาใจใส่ของครู ครูจำเป็นต้องให้ความสนใจในเรื่องนี้ไปพร้อม ๆ กันกับการให้ความรู้ ทักษะและเจตคติด้วย ลักษณะนิสัยของนักเรียนที่ครูต้องเอาใจใส่ เช่น มารยาทในการฟังและชมการแสดง สมาธิในการฟังหรือชม ความอดทน การทำงานร่วมกับคนอื่น การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบต่อน้ำที่

ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช (2545 : 43-45) การเตรียมการสอนเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม เมื่อผู้สอนเข้าใจเนื้อหาเป็นอย่างดีแล้ว จึงควรกำหนดแนวทางดำเนินการในการจัดการเรียนการสอน จัดทำโครงการและแผนการจัดการเรียนรู้ วางแผนการจัดการเรียนรู้ให้ครอบคลุมจุดประสงค์ ซึ่งต้องมีรายละเอียดหลัก ๆ คือ จุดประสงค์ เวลาที่เหมาะสม ภาระงาน หรือกิจกรรมของผู้เรียน แนวทางในการวัดผลประเมินผลโครงการสอนมีประโยชน์ ดังนี้

1. ช่วยอำนวยความสะดวกต่อผู้สอนในการทำแผนการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากโครงการสอนได้กำหนดกรอบงานสอนในภาพรวมไว้หมดแล้ว

2. ช่วยให้ผู้สอนสามารถสอนได้ทันเวลา เต็มเวลาและเต็มหลักสูตร

3. ช่วยทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนโดยเพิ่มเติมสิ่งที่ตรงกับ ความสนใจ

4. ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบภาพรวมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 38-40) ได้กล่าวถึงหลักการที่ควรปฏิบัติในการสอน ดังนี้

1. ให้นักเรียนได้ลองปฏิบัติก่อน แล้วช่วยกันสรุปเป็นหลักการ โดยครูอาจใช้วิธีการแนะนำหรือสาธิตให้นักเรียนปฏิบัติตาม แล้วนักเรียนช่วยกันอภิปรายเพื่อฝึกให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการสรุปเป็นหลักการ ครูมีหน้าที่ช่วยป้อนคำถามหรือชี้แนะแนวทางเพื่อให้ได้ข้อสรุป ที่ถูกต้อง

2. สอนให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ครูต้องให้ออกาสนักเรียนในการคิดหรือการแสดงออกในกิจกรรมนาฏศิลป์บ่อย ๆ เช่น การให้คิดท่าทางประกอบเพลงต่าง ๆ

3. จัดการเรียนการสอนให้ผสมผสานกัน ในการสอนแต่ละครั้งครูไม่ควรมุ่งเน้นเนื้อหาหรือประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น แต่ควรจัดให้ผสมกลมกลืนกันไปกับกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การร้องหรือกิจกรรมเน้นจังหวะ เพราะเด็กจะร้องเพลงได้ต้องผ่านการฟังมาก่อนต้องรู้จักจังหวะของเพลงและถ้าจะรำหรือจะแสดงท่าประกอบเพลงได้ เด็กจะต้องร้องเพลงได้ก่อน มิฉะนั้นก็จะไม่สามารถกำหนดท่าทางได้ถูกต้อง

4. สอนให้เชื่อมโยงกับวิชาอื่น ครูสามารถใช้กิจกรรมนาฏศิลป์เป็นแกน ในการเชื่อมโยงกับวิชาอื่น ๆ หรือบูรณาการได้

5. การสอนโดยเน้นลักษณะนิสัย ซึ่งไม่ได้หมายถึงให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อวิชานาฏศิลป์เท่านั้น แต่มีจุดมุ่งหมายที่มุ่งสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ซึ่งขึ้นอยู่กับ การจัดกระบวนการเรียนการสอน

เฉิดฉัน โคตรมา (2551 : 69) วิธีการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ในประเทศไทยการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์ภาคปฏิบัติมีลักษณะวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เฉิดฉัน โคตรมา ได้รับแบบอย่างมาจากครูรุ่นก่อนที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา คือ สอนตามลำดับขั้นสอนให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติและสอนตามความสามารถของผู้เรียน การสอนวิชานาฏศิลป์ในสมัยโบราณเป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามผู้สอนโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นหรือความขัดแย้งในการทำงานทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนน้อย อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้นาฏศิลป์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ผู้สอนนอกจากจะเป็นแม่แบบให้ผู้เรียนแล้วยังต้องสามารถวิเคราะห์ท่ารำ พร้อมทั้งชี้แนะให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมากขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการสอนนาฏศิลป์ไทยในวิทยาลัยนาฏศิลป์

อุษา สบถุภ (2545 : 136) ได้สรุปเกี่ยวกับเทคนิคการสอนนาฏศิลป์ไทยภาคปฏิบัติของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ผู้สอนนาฏศิลป์ไทยไว้ ดังนี้

1. การแก้ไขข้อบกพร่องให้นักศึกษาด้วยการจับท่ารำให้นักศึกษาขณะฝึกหัดปฏิบัติ

2. การอธิบายประกอบการสาธิตอย่างละเอียดซ้ำ ๆ ในจุดบกพร่องของนักศึกษาแต่ละคน

3. การบอกหลักในการจดจำท่ารำ จากยากให้เป็นง่าย

4. การฝึกหัดเบื้องต้นก่อนการสอนทุกครั้ง
5. การให้ดูตัวอย่างจากวีดิทัศน์
6. การสร้างความเป็นกันเองและความใกล้ชิดประดุจพ่อแม่ของนักศึกษา

เพื่อเป็นการสร้างแรงเสริมในการเรียน

สรุปได้ว่า การเตรียมการสอน เป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าเป็นสิ่งสนุกสนาน รื่นรมย์ น่าสนใจ ดังนั้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือจิตวิทยาในการสอนและพัฒนาการของเด็ก ควรมีการปรับ การสอนให้เหมาะสมกับความพร้อมและความสนใจของนักเรียน โดยต้องมีรายละเอียดหลัก คือ จุดประสงค์ เวลา เนื้อหา และภาระงานหรือกิจกรรมที่เหมาะสม

7. สื่อการเรียนการสอนนาฏศิลป์

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 145) นอกจากเอกสารประกอบหลักสูตร คู่มือครู แผนการสอน หนังสือเรียน และหนังสือเสริมประสบการณ์ ที่กำลังดำเนินการปรับปรุงและ จัดทำขึ้นใหม่ ยังมีสื่อการเรียนการสอนประเภทข่าวและเหตุการณ์ที่ได้จากหนังสือพิมพ์ วิหุ โททัศน์ ภาพ เกม เพลง นิทาน สื่อโสตทัศน์ หุ่น ตัวอย่างของจริง ของจำลอง และวัสดุต่าง ๆ ที่ใช้ในการปฏิบัติ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. สื่อการสอนที่เป็นเอกสารใช้ประกอบการสอนเกี่ยวกับดนตรีและนาฏศิลป์
2. สื่อการสอนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ เช่น
 - 2.1 เครื่องเคาะจังหวะต่าง ๆ อาทิ กรับ ฉิ่ง รำมะนา กลอง โทน โหม่ง ฯลฯ
 - 2.2 ภาพการแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในแต่ละบทเรียน
 - 2.3 บัตรคำ หรือบัตรคำประกอบภาพ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมแต่ละบทเรียน
 - 2.4 แลบบันทึกเสียง เครื่องบันทึกเสียง
 - 2.5 แลบบันทึกภาพ เครื่องวีดิทัศน์
 - 2.6 ชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523 : 112) ให้ความหมาย สื่อการสอนว่า วัสดุอุปกรณ์และ วิธีการประกอบการสอน เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อความหมายที่ผู้สอนประสงค์จะส่งหรือถ่ายทอด ไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อมรา กล้าเจริญ (2535 : 53) ได้กล่าวถึงความหมายของสื่อการเรียนการสอนว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เป็นสื่อ นำความรู้ไปสู่ผู้เรียน และให้การเรียนการสอนนั้น เป็นไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้ สื่อการเรียนการสอนเป็นคำที่นักการศึกษาใช้แทนคำว่า “อุปกรณ์ การสอน” ซึ่งหมายถึง วัสดุ สิ่งของ ภาพเครื่องมือ เครื่องใช้ตลอดจนบุคคลสถาบันสถานที่ต่าง ๆ ที่นำมาใช้ประกอบการเรียน การสอนให้เกิดผลดี การใช้คำว่าสื่อการสอนแทนทำให้ความหมาย กว้างขึ้นในแผนการจัดการเรียนรู้ของ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 50) กล่าวว่า
ในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระศิลปะ ผู้สอนสามารถใช้และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่
ทั้งสื่ออุปกรณ์สิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สื่อเทคโนโลยี บุคลากรที่มีอยู่
ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ และมีทักษะ
กระบวนการในการแสวงหาความรู้เกิดการเรียนรู้ศิลปะได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง
สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองได้เต็มศักยภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุวัฒน์ วรรณสาสน์ (2547, หน้า 53) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า
สิ่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ และพัฒนา
สมรรถภาพให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ หรือหมายถึง ตัวกลางที่ช่วยนำและถ่ายทอด
ความรู้จากครูผู้สอนไปยังผู้เรียน

8. การประเมินด้วยการปฏิบัติ

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของการวัดการปฏิบัติไว้หลายท่านดังนี้

Nitko และ Eble&Frisbie (สุวิมล ว่องวาณิช. 2546 : 245 ; จาก Nitko.
1983 : 22 ; Eble&Frisbie. 1986 : 351) ได้ให้ความหมายของการวัดการปฏิบัติว่า
เป็นการสังเกตพฤติกรรมการตอบสนองต่อแบบวัดที่ไม่ได้แสดงออกด้วยภาษา หรือการทำกิจกรรม
ที่อาศัยทักษะ ความคล่องแคล่วว่องไวของการเคลื่อนไหวร่างกาย

Ryans&Frederiksen (สุวิมล ว่องวาณิช. 2546 : 245 ; อ้างอิงจาก
Ryans&Frederiksen. อ้างถึงใน Linguist. 1951 : 456 ; Wiersma& Jurs. 1985 : 344)
กล่าวว่า การวัดการปฏิบัติเป็นกระบวนการที่ใช้ในการวัดทักษะที่ต้องอาศัยเครื่องมือวัดและเป็นการวัด
ที่ไม่ใช้ภาษา

Lyman (สุวิมล ว่องวาณิช. 2546 : 245-246 ; อ้างอิงจาก Lyman.
1986 : 163) ได้กล่าวถึงการวัดการปฏิบัติว่ามีความหมายคลุมเครือ และได้นิยามการวัดการปฏิบัติ
ออกเป็น 3 ความหมาย คือ

1. เป็นการวัดที่เกี่ยวข้องกับการใช้อุปกรณ์และตรงกันข้ามกับการใช้ข้อสอบ
ที่ต้องเขียนตอบ

2. เป็นการทดสอบที่พยายามลดการใช้ทักษะทางภาษา หรือ

3. เป็นการวัดตัวอย่างของงานที่มอบหมายให้ทำ (work-sample test)

โดยธรรมชาติของการวัดแบบนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายเนื่องจากต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และ
เป็นการทดสอบทีละคน

สุวิมล ว่องวานิช (2546 : 246) สรุปว่าการวัดการปฏิบัติเป็นการวัดที่ครอบคลุมทักษะการปฏิบัติ (Practical or Manual Skills) โดยมีจุดสำคัญอยู่ที่พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในรูปของการปฏิบัติโดยสิ่งเร้าที่นำเสนออาจเป็นภาษาหรือไม่ใช่ภาษาก็ได้

ไพศาล หวังพานิช (วรรณิ ไชยมโน. 2550 : 30 ; อ้างอิงจาก ไพศาล หวังพานิช. 2526 : 89) ให้ความหมายไว้ว่า การวัดการปฏิบัติ คือ ความสามารถในการปฏิบัติที่ให้ผู้เรียนได้แสดงพฤติกรรมตรงออกมาด้วยการกระทำ โดยถือว่าเป็นการปฏิบัติเป็นความสามารถในการผสมผสานหลักการวิธีการต่าง ๆ ที่ได้รับการฝึกฝนมาให้ปรากฏออกมาเป็นทักษะของผู้เรียน

วรรณิ ไชยมโน (2550 : 42) การวัดภาคปฏิบัติ หมายถึง แบบวัดที่ผู้ถูกทดสอบได้แสดงการกระทำออกมาในขณะที่ทดสอบในสถานการณ์ที่จัดขึ้นโดยจะวัดทั้งวิธีการ (Process) และผลงาน (Product) ที่ได้จากการปฏิบัติ

จากความหมายที่นักการศึกษาเหล่านั้นพอจะสรุปความหมายของการวัดการปฏิบัติได้ว่าเป็นการวัดพฤติกรรมที่เป็นทักษะของผู้สอบ ซึ่งทักษะนี้จะรวมทั้งความสามารถด้านสมองหรือไม่ใช่ด้านสมองก็ได้ และการวัดทักษะดังกล่าวทำได้โดยให้ผู้สอบแสดงออกมาด้วยการปฏิบัติให้ดู การสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติมีขั้นตอนในการสร้างอยู่หลายขั้นได้มีผู้เสนอขั้นตอนในการสร้างไว้อยู่หลายท่าน ดังเช่น

ทักแมน (Tuckman. 1975 : 180 – 185) ได้เสนอหลักการสร้างแบบประเมินภาคปฏิบัติไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ระบุผลงานที่ต้องการจากการปฏิบัติ (Specifying Desire Performance) ในขั้นตอนนี้จะระบุจุดประสงค์ที่ต้องการจะปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดรวมไปถึงเกณฑ์การวัด วัตถุประสงค์จะเป็นตัวแสดงผลผลิตปลายทางที่ต้องการ สำหรับวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติมักจะมีคำกริยาที่แสดงถึงการกระทำ เช่น การแสดง การสร้าง เพราะคำเหล่านี้เป็นคำกริยาที่ระบุให้เป็นการกระทำด้วยมือ เช่น แสดงวิธีการแบ่งมูออกเป็นสองส่วนเท่า ๆ กันหรือแต่งโคลงบรรยายความรู้สึกของบุคคลต่อธรรมชาติ

2. ระบุสถานการณ์การวัด (Specifying the Test Situation) ในขั้นตอนนี้ ระบุสถานการณ์การวัดนี้ จะต้องให้ผู้เรียนได้แสดงผลงานที่ต้องการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ผู้วัดจะต้องจัดเตรียมไว้ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ

3. ระบุเกณฑ์ในการวัดกระบวนการและผลงาน (Specifying Process and Product Criteria) ขั้นตอนนี้ เป็นการวัดวิธีการหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ โดยที่ผู้สังเกตไม่มีเวลาจะสังเกตได้นาน ๆ เพื่อประเมินพฤติกรรม ดังนั้นครูต้องเตรียมระบุเกณฑ์ในการวัดวิธีการและผลงานเพื่อจะใช้ในการวัดไว้ล่วงหน้า

4. การเตรียมแบบตรวจสอบรายการ (Preparing the Performance Checklist) แบบตรวจสอบรายการนี้จะต้องมีการพัฒนารูปแบบมาก่อน โดยนำเกณฑ์ในการวัด จากข้อ 3 มาเรียงลำดับก่อนหลัง แล้วจึงสังเกตการณ์ปฏิบัติงานของผู้ถูกวัด ถ้าผู้ถูกวัดปฏิบัติ ได้ตามเกณฑ์นั้นก็บันทึกให้คะแนน และถ้าไม่ปฏิบัติตามเกณฑ์นั้นก็ไม่บันทึกคะแนน

เมห์เรนส์ (Mehrens. 1984 : 208) ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาแบบวัด ภาคปฏิบัติไว้ 6 ขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์งาน เพื่อกำหนดความสามารถที่จะวัด ซึ่งแนวทางที่จะให้การวิเคราะห์งานได้ดีที่สุดทางหนึ่ง ผู้ถูกประเมินได้เรียนรู้งานและตรวจดูงานอย่างระมัดระวัง ในขั้นตอนการฝึกหัด วิธีการนี้จะทำให้ผู้สร้างแบบวัดเห็นภาพพจน์ได้ว่า สภาพที่แท้จริงเป็นอย่างไร มากกว่าที่จะได้มาโดยการสังเกตงานเพียงอย่างเดียว

2. คัดเลือกงานทักษะ และความสามารถที่มีความสำคัญที่เกี่ยวข้องในงาน ที่เป็นตัวแทนของทักษะต่าง ๆ เมื่อตัดสินใจว่าความสามารถใดที่จะต้องวัด สิ่งหนึ่งที่จะต้องกำหนดก็คือ จะวัดด้วยวิธีการปฏิบัติงานหรือผลการปฏิบัติงาน หรือจะประเมินทั้งสองอย่าง

3. สร้างแบบฟอร์มของการสังเกตหรือการวัด แบบฟอร์มนี้จะประกอบด้วยชนิดของการสังเกต เพื่อให้ผู้สังเกตได้บันทึก ตัวอย่างเช่น คุณภาพของผลงานสำคัญใช้ใหม่ ความเร็ว ในการปฏิบัติสำคัญใช้ใหม่ เป็นต้น ทักษะหรือความสามารถใดก็ตามที่ถือว่าสำคัญหรือเป็นไปได้ ก็ควรจะประเมิน

4. การสร้างรูปแบบบางอย่างของแผนการสุ่ม เราเข้าใจว่าไม่มีแบบวัดใด สามารถที่จะบรรจุทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการจะวัดลงไปได้ สำหรับแบบวัดภาคปฏิบัติผู้สร้างควรจะอาศัย การวิเคราะห์งานเป็นพื้นฐานในการคัดเลือกลักษณะงานเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

5. สร้างรูปแบบการดำเนินการวัด เช่น เตรียมคำสั่ง เวลาที่ใช้ในการประเมิน วัสดุอุปกรณ์ แนะนำวิธีการให้คะแนนและอื่น ๆ

6. ทดลองใช้ข้อคำถามในแบบวัดก่อนจะพัฒนารูปแบบขั้นสุดท้าย

เฟียน ไชยสร (วรรณิ ไชยมโน. 2550 : 28 ; อ้างอิงจาก เฟียน ไชยสร. 2529 : 46 – 53) ได้อธิบายถึงลำดับขั้นในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ระบุสาระสำคัญที่เป็นหลักวิชา และทักษะหลักในการทำงาน
2. กำหนดขั้นตอนหรือองค์ประกอบของการปฏิบัติงานที่จะวัด
3. ระบุรายการและกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนหรือองค์ประกอบ
4. ศึกษาและกำหนดตัวแปรที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานนั้นมีผลต่องานที่ได้รับ
5. ระบุรายการและการปฏิบัติที่ใช้แต่ละองค์ประกอบ
6. เขียนข้อรายการ

7. กำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน
8. การให้น้ำหนัก
9. กำหนดน้ำหนักของแต่ละข้อรายการ (Item) ของแต่ละขั้นตอนที่จำแนกเป็นรายละเอียดในการปฏิบัติได้
10. การจัดรูปแบบเครื่องมือ จัดรวบรวมข้อรายการต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอน เกณฑ์และน้ำหนักหรือคะแนน เข้าเป็นหมวดหมู่เรียงตามลำดับ

เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์ (2531 : 24 – 43) ได้อธิบายถึงขั้นตอนในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติไว้ดังนี้

1. เลือกวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำมาสร้างเป็นสถานการณ์หรืองานที่จะใช้ในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติ
2. วิเคราะห์พฤติกรรมการต่าง ๆ ที่เลือกไว้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเครื่องมือวัสดุและขั้นตอนในการทำงาน
3. เลือกหรือกำหนดประเภทของงานที่สอดคล้องเหมาะสมกับการปฏิบัติ
4. จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการทำงาน
5. กำหนดจุดมุ่งหมาย และสิ่งที่ต้องการวัดในตัวแบบวัด
6. เน้นจุดสำคัญเฉพาะที่ต้องการประเมิน โดยคำนึงถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ร่วมระหว่างงานในแบบวัด ความเป็นปรนัย ความเชื่อมั่น และอำนาจจำแนกของงาน
7. สร้างแบบตรวจสอบรายการ นำข้อสอบที่ได้จากขั้นตอนที่ 6 มารวมเป็นแบบวัดภาคปฏิบัติ โดยการสร้างแบบตรวจรายการประกอบในการใช้แบบวัด
8. เตรียมคำชี้แจงสำหรับผู้ดำเนินการสอบด้วยคำอธิบายที่ชัดเจน
9. เลือกและสร้างเครื่องมือช่วยในการสอบ
10. ทดลองและปรับปรุงแบบวัดโดยอาศัยข้อวิจารณ์จากคนอื่นที่เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ หรือสอนในระดับนั้น

อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน (2532 : 91 – 97) เสนอขั้นตอนในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติไว้ 9 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ขอบเขตผู้สร้างต้องตอบคำถามให้ได้ว่า จะสร้างเครื่องมือวัดภาคปฏิบัติในเรื่องอะไร ต้องวัดกระบวนการ (Process) หรือผล (Product) ผู้เรียนคืออะไร มีลักษณะอย่างไร กระบวนการวัดทำอย่างไร มีกี่ชนิด แต่ละชนิดจะให้น้ำหนักเท่าไร เวลาในการใช้ มีมากน้อยเพียงใด
- ขั้นที่ 2 จุดมุ่งหมายในการวัด จุดมุ่งหมายในการวัดภาคปฏิบัตินี้ ต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน และต้องระบุให้ชัดเจนพอที่จะวัดได้

ขั้นที่ 3 จุดมุ่งหมายในการวัด เนื้อหาของวิชาที่จะวัดนั้นต้องระบุให้ชัดเจน เป็นหมวดหน่วยเรื่องอย่างเป็นลำดับและสอดคล้องกันจากใหญ่ลงมาเล็ก จากกว้างลงมาแคบ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์และถูกต้อง

ขั้นที่ 4 ตารางโครงสร้าง การทำตารางโครงสร้าง คือ ทำตาราง 2 มิติ ด้านหนึ่งคือเนื้อหา อีกด้านหนึ่ง คือจุดมุ่งหมายในการวัด แล้วใส่น้ำหนักเป็นร้อยละ ลงในตารางให้สอดคล้องกับที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและแผนการสอนของผู้สอน

ขั้นที่ 5 ประเภทข้อความ แบบวัด คะแนน จำนวนข้อผู้สร้างตัดสินใจว่าจะมีเครื่องมือวัดภาคปฏิบัติกี่ชนิด แต่ละชนิดใช้การวัดแบบใดเช่นให้ผู้ตอบตนเอง การสัมภาษณ์ หรือสังเกตพฤติกรรม เครื่องมือแต่ละชนิดเป็นคะแนนเท่าไร และข้อความแต่ละข้อคิดเป็นคะแนนเท่าไรจึงจะสอดคล้องกับน้ำหนักที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

ขั้นที่ 6 เขียนข้อความ เมื่อระบุจำนวนข้อตลอดจนระบุได้ว่าข้อความใดวัดเนื้อหาใด ในจุดมุ่งหมายใด มีรูปแบบเป็นอย่างไรแล้ว ผู้สร้างจึงเขียนข้อความตามเงื่อนไขดังกล่าวจนครบตามจำนวนข้อที่วางแผนไว้ตรวจสอบภาษาที่เขียนในแต่ละข้อว่าเป็นภาษาที่ถูกต้องตามหลักภาษา มีคำศัพท์ที่เข้าใจไม่ตรงกันหรือไม่ จัดพิมพ์เป็นแบบวัดภาคปฏิบัติ

ขั้นที่ 7 การวิเคราะห์ผลเมื่อสร้างเครื่องมือวัดภาคปฏิบัติได้แล้วผู้สร้างควรทิ้งไว้ 1 – 2 สัปดาห์ แล้วย้อนกลับมาทดลองทำด้วยตัวเองว่าตนใช้เวลานานเท่าไร มีปัญหาในเรื่องใดบ้างแก้ไขจุดอ่อนตลอดจนกำหนดเวลาในการใช้เครื่องมือ นำเครื่องมือนำไปใช้กับผู้เรียน ตรวจสอบให้คะแนนรายคน รายข้อและคะแนนรวม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผล

ขั้นที่ 8 การปรับปรุงรายชื่อ ผลการวิเคราะห์รายข้อนำไปสู่การตัดข้อความบางข้อทิ้งแล้วสร้างใหม่หรือปรับปรุงข้อความที่ไม่สอดคล้องกับเกณฑ์การเลือกข้อความทุกเกณฑ์ การปรับปรุง ได้แก่ การแก้ไขข้อความ เช่น การเพิ่มบางคำหรือขยายข้อความบางอย่างให้อ่านได้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นต้น การเขียนข้อความใหม่ เป็นการพิจารณาเนื้อหาและจุดมุ่งหมายเดิมแต่เขียนใหม่หรือวลีใหม่ ข้อความใหม่

ขั้นที่ 9 การพัฒนาเครื่องมือวัดภาคปฏิบัติ เมื่อแก้ไขข้อความแล้ว ตรวจสอบกับน้ำหนักกับตารางโครงสร้าง พิมพ์ข้อความจัดทำเป็นฉบับใช้กับกลุ่มใหม่ รวบรวมข้อมูลตรวจให้คะแนนรายคน รายข้อ และคะแนนรวมแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผล

พวงแก้ว ปุณยกนก และ สุวิมล ว่องวาณิช (2534 : 24) ได้เสนอขั้นตอนการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติไว้ทั้งหมด 5 ขั้น คือ

1. การวิเคราะห์งาน (Job Analysis) เป็นการวิเคราะห์กิจกรรมที่ต้องดำเนินการในการทำงาน เพื่อระบุพฤติกรรมที่บ่งชี้ความสามารถทางการปฏิบัติที่มุ่งวัด

2. การกำหนดตัวบ่งชี้พฤติกรรมที่จะวัด (Indicator) คือ การตั้งเกณฑ์การวัดให้สอดคล้องกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด

3. ระบุสภาพการณ์ที่ใช้ในการวัดให้ชัดเจน
4. เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการวัด
5. เตรียมคำสั่งหรือคำชี้แจงเพื่อใช้ในการบริหารแบบวัด

สุภรณ์ ลิ้มบริบูรณ์ (2535 : 15 – 17) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติ ดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ คือ จุดประสงค์ที่ระบุว่าต้องการให้นักเรียนทำอะไรได้ เพื่อประเมินว่านักเรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดหรือไม่
2. กำหนดลักษณะของการวัด
3. กำหนดพฤติกรรมจากการพิจารณาในข้อ 2 นำมากำหนดพฤติกรรมที่จะวัด
4. สร้างเครื่องมือรวบรวมรายการหรือพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในข้อ 3

มาสร้างเครื่องมือ

5. กำหนดเกณฑ์การวัด คือ การกำหนดว่าผู้เรียนจะต้องทำได้แค่ไหน
- เบรดฟีลด์ (Bradifield. 1957 : 341) ได้เสนอขั้นตอนโดยทั่วไปในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติไว้ 5 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้

1. เขียนรายการของกิจกรรมทั้งหมดในการปฏิบัติที่แบบทดสอบจะทำการวัด
2. เลือกกิจกรรมเพื่อที่จะบรรจุในแบบทดสอบ
3. ปรับปรุงงานหรือชุดของงานที่กิจกรรมเหล่านั้นรวมกัน (Incorporates) และมิติต่าง ๆ ให้ปรากฏชัดแจ้ง

4. ปรับปรุงรูปแบบการสังเกตที่จะทำการวัดกิจกรรมให้อยู่ในรูปของมิติ

5. ปรับปรุงคำสั่ง คำชี้แจง ตลอดจนแผนการในการดำเนินการสอบ

จากการที่ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาขั้นตอนในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติของนักการศึกษาหลายท่านส่วนใหญ่จะมีการกำหนดขั้นตอนในการสร้างคล้ายกัน ซึ่งขั้นตอนต่าง ๆ นี้ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดขั้นตอนในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติในครั้งนี้ โดยพิจารณาจากความเหมาะสมและความเป็นไปได้

สรุปได้ว่า ในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัตินั้นจะเริ่มจากการวิเคราะห์งาน เพื่อที่จะให้รู้ว่ขอบเขตของงานนั้นมากนักน้อยเพียงใด มีการเตรียมขั้นตอนอย่างไรรวมถึงการตรวจสอบวิเคราะห์งานโดยผู้เชี่ยวชาญว่ามีความเที่ยงตรงเพียงใด จากนั้นจึงลงมือสร้างเครื่องมือเริ่มจากการเขียนข้อปฏิบัติ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน กำหนดระดับน้ำหนักคะแนน และสร้างแบบวัดหรือฟอร์มในการสังเกต

หรือให้คะแนน และทดลองนำเครื่องมือไปทดลองใช้ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาคุณภาพของเครื่องมือว่าอยู่ในระดับใด มีความเหมาะสมหรือไม่ในการที่จะนำเครื่องมือไปใช้ต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 49) กล่าวถึงแนวทางในการวัดผลประเมินผลว่า หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการติดตามประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน ครอบคลุมทั้งทางด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ของตนเองได้ และใช้วิธีการประเมินตามสภาพที่แท้จริง ด้วยการประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลายมีการบันทึกผลการประเมินอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนศิลปะอย่างต่อเนื่อง การวัดผลประเมินผลในกลุ่มการเรียนรู้ศิลปะในด้านความรู้ ความเข้าใจ วิธีการและหลักที่ใช้กัน ได้แก่ วิธีทดสอบ ซึ่งอาจใช้วิธีการเขียนตอบหรือสอบปากเปล่า จะเป็นการประเมินระดับความเข้าใจ ซึ่งพฤติกรรมด้านนี้ผู้เรียนอาจแสดงออกโดยการพูด การเขียน อธิบาย สิ่งที่น่าสนใจ เพื่อสื่อสารต่อผู้อื่น การประเมินอาจใช้เครื่องมือดังนี้

1. แบบทดสอบปากเปล่า เป็นวิธีการวัดความรู้ความเข้าใจโดยครูตั้งคำถามแล้วให้นักเรียนตอบปากเปล่า ซึ่งสะดวกไม่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ เหมาะสำหรับนักเรียนที่ไม่มีความสามารถทางการเขียน การทดสอบแบบนี้จะเป็นการทดสอบที่มีประโยชน์มาก เพราะสามารถตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนได้อย่างชัดเจน เพราะหากนักเรียนไม่เข้าใจคำถาม ครูสามารถอธิบายหรือยกตัวอย่างประกอบได้ หรือหากครูไม่เข้าใจคำตอบก็ให้นักเรียนตอบหรืออธิบายใหม่ได้ แต่มีข้อจำกัดคือ ไม่เหมาะกับการประเมินนักเรียนที่มีจำนวนมาก และนักเรียนที่ตอบในช่วงหลัง ๆ จะรู้แนวคำตอบทำให้ความน่าเชื่อถือในการประเมินผลน้อยลง

2. แบบทดสอบชนิดเลือกตอบแบบทดสอบชนิดเลือกตอบเป็นแบบทดสอบที่ครูส่วนใหญ่ใช้เป็นการวัดด้านพุทธิพิสัยหรือด้านความรู้ความเข้าใจ

3. เครื่องมือวัดผลด้านการปฏิบัติงานเป็นเครื่องมือใช้สำหรับบันทึกผลการปฏิบัติงานของนักเรียน อาจเป็นใบงาน แบบบันทึกผลการสังเกต

4. การทดสอบภาคปฏิบัติชนิดใช้ตัวแทนกลุ่มงานเป็นการทดสอบที่ให้นักเรียนทำงานที่ใช้ความสามารถหลาย ๆ ด้าน

5. การประเมินสภาพจริงเป็นวิธีการประเมินที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน โดยมีหลักการสำคัญ คือ ดำเนินการเรียนการสอน และประเมินผลในกระบวนการเดียวกัน การประเมินตามสภาพจริงจะใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง การใช้ระเบียบสะสม การทดสอบตามสภาพจริง

6. การประเมินจากแฟ้มสะสมงาน ส่วนเครื่องมือที่ใช้ก็มีได้หลายชนิดขึ้นอยู่กับวิธีการประเมินของครูผู้สอนการประเมินจากผลงาน หรือชิ้นงาน โดยครูผู้สอนจะทราบสิ่งที่ตนเองสอนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการตัดสินว่าผลงานหรือชิ้นงานที่นักเรียนปฏิบัตินั้นมีคุณภาพอยู่ในระดับใด มีความคิดสร้างสรรค์หรือไม่ นอกจากนี้ครูผู้สอนยังสามารถทราบพัฒนาการของนักเรียนแต่ละบุคคลในแต่ละด้านได้อย่างชัดเจน

7. การประเมินผลจากแฟ้มสะสมงาน แฟ้มสะสมผลงาน หรือแฟ้มสะสมงานนักเรียนเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่มีศักยภาพในการให้ข้อมูลสารสนเทศในด้านต่าง ๆ เช่นความสามารถของผู้สร้างแฟ้มสะสมงานตามวัตถุประสงค์ สามารถประเมินได้ในหลายกลุ่มสาระในงานชิ้นเดียวในการจัดทำแฟ้มสะสมงานนั้นจะเน้นบทบาทของนักเรียนในการสร้างความเข้าใจด้วยตนเองและสามารถประเมินความก้าวหน้าของตนเองได้ ซึ่งสามารถเห็นทั้งกระบวนการและผลผลิตของงานสำหรับหลักฐานที่แสดงความสามารถของนักเรียนได้แก่ รายงาน ใบงานภาพถ่าย บันทึกประจำวัน ฯลฯ การจัดหมวดหมู่ผลงานทำให้มีความสะดวกต่อการนำไปประเมินผลงานที่เก็บเข้าแฟ้มสะสมงานนั้นควรมีลักษณะดังนี้

7.1 สะท้อนเหตุการณ์หรือการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อนักเรียน

7.2 แสดงถึงพัฒนาการของนักเรียน

7.3 สะท้อนกระบวนการและผลผลิต

7.4 มีความสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังแฟ้มสะสมงานที่ดีและมีคุณภาพนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนการสอน หลักการสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ก็คือ มุ่งเน้นด้านการพัฒนาการของนักเรียนมากกว่าการประเมินเพื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่น และควรครอบคลุมทั้งสามด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านคุณธรรมจริยธรรม

8. เครื่องมือวัดด้านจิตพิสัยในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มีพฤติกรรมด้านจิตพิสัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ความชื่นชม เห็นคุณค่าของทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ เครื่องมือที่ใช้วัดอาจใช้ดังนี้

8.1 บันทึกการสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนขณะร่วมกิจกรรมการประเมินจะต้องบันทึกเป็นระยะเวลาบางอย่างสม่ำเสมอ

8.2 แบบประเมินตนเองเป็นแบบประเมินที่ให้นักเรียนประเมินตนเองซึ่งมีรายการให้นักเรียนประเมิน

8.3 แบบประเมินค่านิยมหรือเจตคติเป็นแบบวัดให้นักเรียนตอบเพื่อตรวจสอบค่านิยมและจำแนกค่านิยมในทางบวกและทางลบ

สรุปได้ว่า หลักการวัดผลประเมินผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการติดตาม

ประเมินผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งใช้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน ครอบคลุมทั้งทางด้านความรู้ ด้านทักษะ กระบวนการ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินการเรียนรู้ของตนเองได้ และใช้วิธีการประเมินตามสภาพที่แท้จริงด้วยการประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลายมีการบันทึกผล การประเมินอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนศิลปะอย่างต่อเนื่อง

9. การประดิษฐ์ท่ารำ

การประดิษฐ์ หมายถึง การคิด จัดทำ แต่ง และการสร้าง ส่วนคำว่า “ท่ารำ” หมายถึง กิริยาอาการ ท่าทาง มือ เท้า ศีรษะและลำตัว ที่เกี่ยวกับการแสดงความหมายต่าง ๆ แทนคำพูดขึ้นรวมคำแล้วคำว่า การประดิษฐ์ท่ารำ หมายถึง การคิด จัดทำ และสร้างกิริยาอาการ ท่าทางที่เกี่ยวกับการแสดงเพื่อสื่อความหมายแทนคำพูดการสร้างผลงานทางนาฏศิลป์ให้ได้มาตรฐาน นั้นผู้สร้างควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์การคิดประดิษฐ์ท่ารำ ด้านการเสนอเนื้อหาตามความมุ่งหมาย ในชุดการแสดง เช่น เน้นทางด้านการเล่น ด้านอาชีพ ด้านสังคม ด้านพิธีกรรมความเชื่อ ด้านการบวงสรวงบูชา ด้านโบราณคดีอีกด้านหนึ่ง คือ การเสนอผลงานบนเวที ความสวยงาม ความกระชับของการแสดง ในที่นี้จะนำเสนอแนวคิดประดิษฐ์ท่ารำของศิลปิน เพื่อให้เห็นวิธีการคิด ประดิษฐ์ท่ารำของศิลปินแต่ละท่านอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการสร้างผลงานทางด้านนาฏศิลป์ต่อไป

9.1 แนวการคิดประดิษฐ์ท่ารำของศิลปิน

ในการคิดประดิษฐ์ท่ารำต่าง ๆ เหล่านี้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยศิลปินแห่งชาติ สาขานาฏศิลป์และการละคร รวมทั้งคณาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยได้ให้แนวทางในการสร้าง ผลงานการคิดประดิษฐ์ท่ารำไว้ดังนี้

เฉลย ศุขะวณิช (2538 : 43-45) ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงและ ผู้เชี่ยวชาญ นาฏศิลป์ไทยได้กล่าวถึงการประดิษฐ์ท่ารำพอสรุปได้ว่า เป็นลักษณะของการตีบทหรือใช้ ภาษานาฏศิลป์ในท่ารำของไทยที่เป็นแบบแผนมาตั้งแต่ดั้งเดิม ก็คือ กลอนตำรารำ และบทรำเพลงช้า เพลงเร็ว จะมีท่าบังคับและท่าตายโดยใช้กลวิธีที่จะประดิษฐ์ให้ได้ท่ารำที่เหมาะสมสวยงาม ผู้ประดิษฐ์ ท่ารำจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. จังหวะและทำนองเพลงเชื่องช้า หรือ รวดเร็ว มีลักษณะอ่อนหวาน เศร้า คึกคัก หรือสนุกสนาน
2. จังหวะและทำนองเพลงที่มีสำเนียงต่างชาติ ก็ต้องเอาลีลาท่ารำ ของชาตินั้น ๆ มาประดิษฐ์ให้กลมกลืนกันเป็นลีลาของนาฏศิลป์ไทย

3. เมื่อรู้ทำนองและจังหวะของเพลงจึงกำหนดทำร่าให้เข้ากับลีลาของเพลง โดยยึดหลักความสัมพันธ์ของทำนองเพลงกับทำร่า และความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของบทร้องกับทำร่า

4. ลักษณะเพศชาย (ตัวพระ) หรือเพศหญิง (ตัวนาง) เช่น ตัวพระ ในพม่ารำขวาน ลีลาท่าทางจะต้องมีลักษณะกระฉับกระเฉงเข้มแข็งตามท่วงทำนองของนักรบ ส่วนตัวนาง ได้แก่ ฟ้อนม่านมงคล ลีลาท่าร่าจะต้องมีลักษณะอ่อนโยน นุ่มนวล เป็นต้น

5. การประดิษฐ์ระบำพื้นเมือง ต้องศึกษาทำร่าที่เป็นแม่ท่าหลักของท้องถิ่น แล้วนำมาประดิษฐ์ลีลาเชื่อมทำร่า ให้ครอบคลุมความหมายของเนื้อหาในระบำชุดนั้น ๆ โดยคัดเลือกแม่ท่าหลัก มาใช้เหมาะสม ไม่จำเป็นต้องนำมาใช้เริ่มต้นในท่าที่ 1 ของแม่ท่า เสมอไปอาจจะหยิบแม่ท่าหลักในท่าที่ 8 มาใช้ในท่าเริ่มต้นในผลงานการประดิษฐ์ทำร่าของเราก็ได้

6. ไม่ควรไปลอกเลียนแบบลีลาท่าร่าของภาคอื่น ๆ มาปะปนในผลงานการประดิษฐ์ทำร่า เช่น นำเอาท่าทอผ้าในเชิงตำหูกผูกขิด บางท่ามาใส่ในทอเสื่อ หรือไปนำเอาลีลาท่าร่าของภาคใต้ มาบรรจุในฟ้อนเหนือ หรือนำลีลาท่าของภาคเหนือมาบรรจุในเชิงต่าง ๆ ของภาคอีสาน ซึ่งเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ควรจะได้หลีกเลี่ยงให้มากที่สุด

7. การคิดประดิษฐ์ทำร่าให้คำนึงถึง ของระบำ รำ ฟ้อนในชุดนั้น ๆ ด้วย เช่นระบำชุดนี้มีจุดมุ่งหมายให้เป็นผู้หญิงล้วน (ตัวนาง) ก็ต้องหลีกเลี่ยงท่าร่าที่มีเท้าแบะเหลี่ยมกันเข่า ซึ่งเป็นลีลาท่าทางของตัวพระโดยสิ้นเชิง

การแปรแถว เฉลย ศุขะวณิช ได้กล่าวความเป็นมา แนวคิดและประโยชน์ของการแปรแถวไว้ดังนี้

1. การแสดงนาฏศิลป์ไทยสมัยโบราณไม่นิยมการแปรแถวให้หลากหลายเหมือนในปัจจุบันนี้ มักจะนิยมแถวตรงเรียงเดี่ยวหน้ากระดาน หรือแถวตอนคู่หรือลักษณะวงกลม แล้วประดิษฐ์ทำร่าให้เหมือนกันต่อมาแสดงนาฏศิลป์ไทยในระยะหลัง ๆ ได้รับอิทธิพลการแสดงของต่างประเทศ ในเรื่องของการแปรแถวจึงได้นำการแปรแถวนั้นมาดัดแปลงบรรจุลงในการแสดงนาฏศิลป์ของไทยมากขึ้น เช่น ในท่าร่าท่าเดียวเหมือนกันหมด แต่การแปรแถวต่างกัน โดยแบ่งผู้แสดงแสดงตั้งท่าร่าต่างกันแต่ว่าอยู่ในจังหวะท่วงทำนองเดียวกัน ผู้ประดิษฐ์ทำร่าจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กลมกลืนเป็นหลัก

2. เมื่อเปลี่ยนแปรแถวต้องให้ลีลาการเคลื่อนไหวเป็นไปด้วยความนุ่มนวลไม่วังตดหน้ากันและกัน ไม่วังซับซ้อนจนน่าเวียนศีรษะ หรือจะให้วิธีตั้งท่าร่าแล้วเดินตามจังหวะเปลี่ยนแปรแถวใหม่ ก็ควรจะกระทำได้

3. ผลดีของการแปรแถว ทำให้เปลี่ยนอารมณ์ความรู้สึกของผู้ดู ไม่จำเจซ้ำซากจนน่าเบื่อแล้วเปิดโอกาสให้ผู้แสดงได้สลับเปลี่ยนผลัดชั้นมาอยู่หน้าเวทีได้ทั่วทุกคน

4. การคิดประดิษฐ์ทำรำ ที่มีบทขับร้อง คำเอื้อนยาว ๆ การแปรแถว จะอยู่ในช่วงของตอนรวบคำร้องกับทำนองเอื้อนนั่นให้มาอยู่ในลีลาเดียวกัน จะมีผลให้ทำรำลงตัวพอดี
5. การคิดประดิษฐ์ทำรำที่มีแต่การบรรเลงตลอดเพลงตั้งแต่ต้นจนจบการแปรแถว จะต้องลงให้พอดีกับจังหวะใหญ่ของทำนองเพลง เช่น ทำนองเพลงลายนี้มี 8 จังหวะแล้วขอย ออกมา 4 จังหวะ เพราะฉะนั้นช่วงจังหวะที่ 1 และที่ 2 นั้นคือลีลาเพื่อไปลงจังหวะที่ 4 หรือจากจังหวะที่ 4 แล้วเว้นช่วงไปลงจังหวะที่ 8 ก็ได้

9.2 การเชื่อมทำรำสามารถทำได้หลายวิธี คือ

1. เล่นเท่าในขณะที่มีบทเอื้อนทำนองยาว ๆ
2. แปรแถว
3. ตั้งซุ้ม
4. ยืนพักทำนั่ง (ไม่ควรใช้เวลานาน)
5. ใส่ลีลาเชื่อมต่อ
6. ยืนตั้งแม่ทำยึดยุบตามจังหวะอยู่กับที่

การเข้า – ออก ของระบำ รำ ฟ้อน

1. การเริ่มออกแสดงของระบำ รำ ฟ้อน ประการแรกต้องนำเพลงมาศึกษา ถึงจังหวะของเพลงก่อน แล้วพิจารณาว่าจะออกทำรำเริ่มแรกที่ละคู่หรือสามคู่ มีจังหวะลงนั่งหรือไม่ จึงคิดประดิษฐ์ทำรำบรรจุให้เหมาะสมพอดีกับจังหวะเพลง
2. การเริ่มออกของระบำ รำ ฟ้อน ในสมัยโบราณนิยมออกจากหลังทั้ง 2 ข้างของเวทีพร้อมกัน มาจับคู่กันกลางเวที แล้วจึงจะมาเข้าเป็นแถวที่กำหนด ในปัจจุบันนี้อาจจะให้ผู้แสดงออกจากหลังของเวทีสลับข้างซ้ายบ้าง ขวาบ้าง เปลี่ยนสายตาของผู้ดูแต่ของดั้งเดิมก็ยังนิยมนำมาปฏิบัติอยู่
3. ระบำ รำ ฟ้อน นาฏศิลป์ของไทย ไม่นิยมออกแสดงจากข้างล่างของเวที ที่ผู้ชมนั่งดูการแสดงแล้วขึ้นมารำบนเวที เพราะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเป็นตัวกำหนด ยกเว้นลักษณะเป็นขบวนแห่
4. ตั้งทำรำออกทางขวามือของเวที และเมื่อจบการแสดงก็เข้าทางซ้ายมือของเวที
5. เริ่มต้นการแสดงโดยตั้งทำนั่งแล้วเปิดม่านก็นิยมใช้กัน
6. เมื่อจบการแสดง ใช้วิธีตั้งทำรำเดินแถวเข้าหลังเวที
7. ใช้รำถอยหลังเข้าเวที
8. ใช้เพลงรัว ตั้งทำรำวิ่งเข้าเวที
9. ใช้วิธีตั้งทำนั่งจัดเป็นซุ้มแล้วปิดม่าน

10. ใช้วิธีจัดรูปตามจุดต่าง ๆ ให้ดูสะดุดตา แล้วเริ่มหรีไฟให้สลัว ๆ ใช้ไฟสปอร์ตไลท์จับอยู่ที่จุดเด่นเฉพาะของระบำชุดนั้น ๆ ที่ใช้เวลาประมาณ 2-3 วินาที แล้วจึงดับไฟให้มีมืดหมดทั้งเวทีแล้วผู้แสดงจึงแยกย้ายกันเข้าไปที่หลังเวทีนอกจากหลักเกณฑ์ในการคิดประดิษฐ์ท่ารำที่กล่าวมานี้แล้ว ในการคิดประดิษฐ์ท่าชุดใหม่ขึ้น ให้ตั้งจุดหมายที่แน่นอนในระบำชุดนั้นไว้ จะใช้ผู้แสดงเป็นผู้ชายคู่กับผู้หญิงหรือเป็นผู้หญิงล้วนหรือเป็นสัตว์ต่าง ๆ เช่น เป็นนกยูงหรือปลา ต้องการนำเสนอความมุ่งหมายในด้านใดเมื่อได้ความมุ่งหมาย ที่แน่นอนแล้ว จึงคัดเลือกเพลง โดยการนำเพลงนั้นมาอัดหลาย ๆ ครั้งต่อจากนั้นจึงกำหนดท่ารำ เช่น ระบำพนมรุ้ง มนต์รี ตราโมท ได้บรรจุเพลงระบำชุดนี้ขึ้นก่อนเสร็จ แล้วจึงส่งม้วนแถบบันทึกเสียงเพลงระบำพนมรุ้งมาให้ เฉลย ศุขะวณิช คิดประดิษฐ์ท่ารำขึ้นตามทำนองเพลงจึงได้กำเนิดระบำพนมรุ้งขึ้นมาอีกหนึ่งชุด ส่วนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายก็มีเจ้าหน้าที่ออกแบบให้โดยนำนักศึกษาที่เป็นผู้แสดงไปแต่งตัว แล้วมาซ่อมให้ดูปรากฏว่าเสื้อผ้าบางส่วนไม่เหมาะสมกับท่ารำ ก็ให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่เครื่อง แต่งกายปรับเสื้อผ้าให้เข้ากับท่ารำ

จะเห็นได้ว่าวิธีการคิดประดิษฐ์ท่ารำของเฉลย ศุขะวณิช จะใช้วิธีฟังเพลงก่อนแล้วคิดท่ารำให้ลีลาผสมกลมกลืนไปกับบทร้อง แล้วท่วงทำนองของเพลงนั้นส่วนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายจะยึดท่ารำเป็นหลัก ส่วนหลักการคิดประดิษฐ์ท่ารำที่เริ่มต้นจากการให้เพลงแบ่งได้เป็น 2 จำพวก

1. การคิดประดิษฐ์ท่ารำที่มีบทเนื้อร้องกำหนดความมุ่งหมายอย่างชัดเจนเช่นบท กลอนถวายพระพร บทถวายพรต่าง ๆ ที่มีบทเนื้อร้องนั้นให้ยึดความหมายของเนื้อเพลงเป็นหลัก ในการออกท่าทางรำให้ถูกต้อง โดยอาศัยแม่ทำในบท เพลงช้า เพลงเร็ว และแม่บท (กลอนตำรารำ)

2. การประดิษฐ์ท่ารำที่ไม่มีบทเนื้อร้อง มีแต่ทำนองเพลงนั้น ให้ยึดอารมณ์ ท่วงทำนองของเพลงที่บรรเลง เช่น อารมณ์เพลงคึกคักให้ความสนุกสนานมีท่วงทำนองรวดเร็วอารมณ์ ที่แสดงถึงความโกรธ อารมณ์เพลงที่แสดงถึงความเศร้าโศกทำนองโหยหวน หรืออารมณ์เพลง อ่อนหวานแสดงถึงความรัก อารมณ์เพลงหนักแน่นแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น เมื่อได้ลักษณะของ อารมณ์เพลง แล้วจึงคิดประดิษฐ์ท่ารำโดยอาศัยแม่ทำในเพลงช้าเพลงเร็วแม่บทนำมาออกท่าทางรำ ให้กลมกลืนกับท่วงทำนองของอารมณ์เพลงนั้น ๆ แต่ในบางครั้งก็สามารถคิดประดิษฐ์ท่ารำให้ตรงกับ ความมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะนำเสนอในระบำ รำพ็อน ชุดนั้น ๆ ออกมาก่อนแล้วจึงคัดเลือก อารมณ์ของทำนองเพลงให้ตรงกับท่าทางรำนั้น

จำเรียง พุทธประดับ (2538 : 46-48) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง และผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยกล่าวถึงการคิดประดิษฐ์ท่ารำนาฏศิลป์ไทยที่เป็นชุดการแสดงนั้น ๆ ประเภท ระบำ รำ พ็อน พอจะแยกให้ชัดเจนได้ดังนี้

1. การคิดประดิษฐ์ทำรำที่มีบทกลอนเนื้อเรื่องจะบรรจุทำรำได้ง่ายกว่าการประดิษฐ์ ทำรำที่มีแต่การบรรเลงทำนองเพลงตลอดทั้งเพลง เพราะเนื้อเรื่องจะกำหนดทำให้ตรงกับความหมายได้ชัดเจนกว่า ด้วยการศึกษาบทร้องอย่างละเอียด เช่น บทกลอนรำถวายพระพร หรือบทรำถวายพร จะมีวิธีคิดประดิษฐ์ทำรำได้โดยใช้แม่ท่าจากบทรำเพลงช้า เพลงเร็ว แม่บทมาใส่ให้ตรงกันความหมายของบทกลอนรำนั้น ๆ เมื่อได้แม่ท่าที่ต้องการแล้วต้องใส่ลีลาทำรำเพื่อเชื่อมแม่ท่าแต่ละท่าให้ติดต่อดูสวยงามกลมกลืนกันไปในบทเรียนวิชานาฏศิลป์ไม่มีบทเพลงรำใด ๆ ที่จะบอกลีลาทำรำโดยเฉพาะนอกจากครูบาอาจารย์จะเป็นผู้ถ่ายทอดทำรำแล้ว ผู้เรียนใช้ความสามารถเฉพาะหรือที่เรียกว่า พรสวรรค์ จำลีลาทำรำของครูบาอาจารย์เหล่านั้นไว้แล้วนำมาฝึกฝนด้วยตนเองบ่อย ๆ ก็ได้ลีลาที่สวยงามของทำรำเหล่านั้นไว้ในตัวผู้เรียน หรือผู้สอนจะใช้วิธีอธิบายเทคนิคของลีลาทำรำก็ได้ เช่น การประเท้ามาแตะพื้นที่จะดูธรรมดา แต่เมื่อใส่ลีลารำลงไปจะใช้วิธีถอนเท้าแล้วแตะขยับเท้าจะทำให้ดูสวยงามขึ้น
2. การประดิษฐ์ทำรำที่มีแต่จังหวะทำนองเพลงไม่มีเนื้อร้องต้องศึกษาจำนวนของจังหวะและทำนองเพลงที่นำมาใช้ว่าเพลงนั้นมีทั้งหมดกี่เที่ยวสี่จังหวะย่อยเป็นหนึ่งจังหวะใหญ่ จังหวะย่อยเป็นหนึ่งจังหวะใหญ่ หรือ 12 จังหวะย่อยเป็นหนึ่งจังหวะใหญ่ เมื่อเข้าใจจังหวะของเพลงได้ถูกต้องแล้ว ก็บรรจุทำรำลงไปให้พอดีกับจังหวะในบทเพลงนั้น ๆ
3. การคิดประดิษฐ์ทำรำ ให้ยึดลีลาทำรำเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน ห้ามนำเอาลีลาทำรำในแต่ละภาคนั้นมาคิดทำรำปนในระบำชุดเดียวกันยกเว้นระบำสี่ภาค
4. ยึดหลักแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทยในเพลงช้า เพลงเร็ว แม่บทและนาฏศัพท์ เป็นต้น
5. การคิดประดิษฐ์ทำรำที่ดี ควรให้ภาษาทำสื่อความหมายให้ชัดเจนดูแล้วเข้าใจทันทีไม่ต้องมีคำบรรยาย
6. ศึกษานิยมของตลาด เพื่อผลิตผลงานให้ตรงกันรสนิยมของสังคมในยุคนั้น ๆ ด้วยการแปรแถว ในการแสดงระบำ รำ ฟ้อน การแปรแถวจะช่วยเปลี่ยนอารมณ์และสายตาของผู้ดูไม่ให้ เบื่อหน่ายต่อการแสดงในชุดนั้น ๆ สามารถปฏิบัติได้หลายวิธี ดังนี้
 - 6.1 การแปรแถวเพื่อมาตั้งสองแถวเป็นรูปตัววีคว่ำ
 - 6.2 การแปรแถวในลักษณะแถวเฉียง
 - 6.3 การแปรแถวในลักษณะยืนตั้งเป็นคู่ ๆ สวนเฉพาะคู่ทางด้านซ้ายและขวา สลับที่กลับไปกลับมา
 - 6.4 การแปรแถวในลักษณะสวนเฉพาะคู่ให้คู่หลังขึ้นมาอยู่ข้างหน้าเวทีบ้าง
 - 6.5 การแปรแถวในลักษณะสวนทั้งแถวให้แถวหลังขึ้นมาอยู่แถวหน้า

6.6 การแปรแถวในลักษณะวงกลมซ้อน 2 วงบ้าง วงกลมวงเดียวบ้าง

6.7 การแปรแถวที่มีคำร้องเป็นบทกลอน ให้แปรแถวไปตามเนื้อเรื่องนั้นก็ได้ หรือแปรแถวตอนที่จังหวะอื่นก็ได้ ถ้าทำนองอื่นสั้น ก็ให้ใช้วิธีเรียงแปรแถวไป แต่ถ้ามีจังหวะอื่นยาว ๆ ให้ใช้วิธีตั้งท่ารำแม่ท่าเดินตามจังหวะค่อย ๆ แปรแถวไป เช่น การแปรแถวในบทรำถวายพระพร หรือบทรำอวยพร มักจะนิยมใช้เพลงทเวาประสิทธิ์ เพลงนางนาค เพลงขึ้นพลับพลา เพลงบรรเทศ เป็นต้น

6.8 การแปรแถวเพื่อมาตั้งท่ารำเป็นซุ่มย่อย หรือตั้งซุ่มใหญ่ การตั้งซุ่มในลักษณะต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงขนาดของเวทีและจำนวนผู้แสดงด้วย

6.9 การแปรแถวในลักษณะทำยืนต่อตัว เช่น บทรำอวยพรพระ – นางตัวนางนั่งยื่นเข้าข้างหนึ่ง ตัวพระวิ่งแปรแถวมายืนต่อตัวโดยใช้จุกเท้าแตะที่สันเท้าของตัวนางแล้วยืนรำรำไปตามบทกลอนและจังหวะของเพลงก็เป็นที่ยอมรับใช้กันอยู่มากการเชื่อมท่ารำจำเรียง พุทธประดับ ได้แนะนำวิธีการของการเชื่อมท่ารำไว้แต่เพียงสั้น ๆ ว่าการเชื่อมท่ารำก็คือลีลาของท่ารำที่เชื่อมแม่ท่าจากท่าหนึ่งไปยังอีกแม่ท่าหนึ่งให้ดูสอดคล้อง สวยงามกลมกลืนกันโดยใช้วิธีถอนเท้าหรือเอียงตัวให้ตรงลงจังหวะพอดี จะทำให้ดูสวยงามในขณะที่พ็อนรำ

การเข้า – ออก ของระบำ รำ พ็อน

1. การแสดงที่เป็นชุดสั้น ๆ ผู้แสดงจะออกจากหลังเวทีทั้ง 2 ข้างก็ได้หรือออกทางเดียวก็ได้แล้วแต่ลักษณะของเวทีที่แสดง แต่การออกจากข้างล่างเวที หลังที่นั่งคนดูกำหนดใช้ออกการแสดงได้แต่ลักษณะการแสดงควรจะเป็นขบวนแห่เดินออกมาไกลกว่าจะเป็นการรำเดี่ยวเพราะจะทำให้การแสดงไม่เด่นชัด

2. ข้อสำคัญของการออกของผู้แสดงระบำ รำ พ็อน ต้องออกให้มีช่องไฟห่างกันระหว่างคู่ของผู้แสดงด้วยกัน และไม่ให้มายืนซ้อนหลังกัน เช่น คู่หน้าออกมาแล้วต้องขยายไปตั้งแถวคู่ ที่สองจึงออกมายืนแทนที่แล้วขยายไปตั้งแถว คู่ที่สามก็ออกมายืนแทนที่แล้วขยายไปตั้งแถวจนครบ ผู้แสดงทั้งหมดไปยืนตั้งแถวตามที่ต้องการ

3. ยืดขนบของการแสดงละครมาใช้ในการแสดงระบำ รำ พ็อน โดยการออกแสดงทางขวามือของเวที เมื่อจบการแสดงก็ให้ผู้แสดงเข้าทางซ้ายมือของเวที

4. การเข้า – ออก ของผู้แสดงบางครั้งสถานที่และเวทีจะเป็นตัวกำหนด

5. ในการแสดงระบำ รำ พ็อน ถ้ามีความจำเป็นต้องให้ผู้แสดง

เริ่มออกแสดงและเข้าหลังเวทีทางขวามือของเวที หรือเริ่มออกแสดงทางซ้ายมือและเข้าหลังเวทีทางขวามือ หรือเริ่มออกแสดงทางซ้ายมือเข้าหลังเวทีทางซ้ายมือก็ได้ถือว่าไม่ผิด แต่ส่วนใหญ่มักจะนิยมให้ผู้แสดงเริ่มออกทางขวามือและเข้าหลังเวทีทางซ้ายมือของเวทีมากกว่า เพราะทำให้ดูสวยงามเป็นระเบียบ

6. ใช้วิธีตั้งแถวเฉียงอาจจะเดินถอยหลังหรือวิ่งเข้าหลังเวทีก็ได้อยู่กับจังหวะของเพลงที่ใช้รำรำ

นิตยา จามรมาน (2538 : 49-51) อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์กรมศิลปากร ได้กล่าวถึงแนวความคิดประดิษฐ์ท่ารำว่าจะมีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น

1. การประดิษฐ์ท่ารำจากการตีบท โดยใช้ภาษานาฏศิลป์ต้องมีบทขับร้องจึงสามารถคิดประดิษฐ์ท่ารำให้ตรงตามความหมายขอคำร้องนั้น ๆ ได้ท่ารำที่นำมานั้นก็อยู่ในท่ารำของไทยมาแต่ดั้งเดิมบางครั้งก็นำเอาแม่ท่าในบทรำเพลงช้าเพลงเร็วแม่บทมาประดิษฐ์ในความหมายที่เกี่ยวกับ ความสูงส่ง เช่นอาจจะนำเอาท่าตระเวนเวหามาเป็นท่าที่กล่าวถึงยศศักดิ์ฐานะหรือใช้ท่าเฉิดฉินมาตีบทตามคำร้องก็ได้

2. การประดิษฐ์ท่ารำประเภทระบำ รำ ฟ้อน ที่ใช้แต่ท่วงทำนองเพลงไม่มีบทร้องก็จะมีกลวิธีการคิดประดิษฐ์ท่ารำโดยศึกษาทำนองเพลงว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรท่วงทำนองของเพลงมีจังหวะช้าหรือรวดเร็ว หรือท่วงทำนองอ่อนหวานผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำจำเป็นต้องเอาท่าของต่างชาตินั้น มาประดิษฐ์ให้กลมกลืนกันเป็นลีลาของนาฏศิลป์ไทย โดยยึดหลักให้ทำนองเพลงมีความสัมพันธ์กับท่ารำด้วย

3. การคิดประดิษฐ์ท่ารำต้องคำนึงถึงลีลาของทำนองเพลงมีความเหมาะสมกับตัวพระหรือตัวนางอย่าง เช่นพม่ารำชวาน ควรใช้ตัวพระเป็นผู้รำจะเหมาะสมกว่า เพราะฉะนั้นการคิดประดิษฐ์ท่ารำบรรจุลงไปต้องมีลักษณะค่อนข้างกระฉับกระเฉงมีความเข้มแข็งมีที่ท่าหนักรับตามท่วงทำนองเพลงแต่ถ้าท่วงทำนองเพลงอ่อนโยนลีลาการประดิษฐ์ท่ารำบรรจุลงไปควรใช้ตัวนางเป็นผู้แสดง เช่น ฟ้อนม่านมวงคล หรือ ฟ้อนพ้ามอญ

นิตยา จามรมาน (2538 : 49-51) ได้แนะนำการสร้างผลงานนาฏศิลป์พื้นเมืองว่า

1. ควรเริ่มจากการศึกษาท่ารำที่เป็นของดั้งเดิมในท้องถิ่นนั้น คือ แม่ท่าหรือ ท่าหลักของพื้นเมือง มีแม่ท่าอะไรบ้าง แล้วนำมาประดิษฐ์ลีลาเชื่อมท่ารำ ให้มีความสวยงาม เช่น ท่ารำพื้นเมืองมีท่ารำเป็นท่าที่ 1 ท่าที่ 2 ท่าที่ 3 ท่าที่ 4 ท่าที่ 5 ฯลฯ เมื่อคิดประดิษฐ์ท่ารำอาจจะนำเอาท่าที่ 1 ไปเชื่อมกับท่าที่ 5 หรือนำท่าที่ 3 ขึ้นมาเป็นท่าที่ 1 ในชุดระบำรำ ฟ้อน ที่คิด ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่

2. สิ่งที่ไม่สมควรกระทำอย่างยิ่ง คือการหยิบท่ารำในชุดระบำ รำ ฟ้อนพื้นเมืองชุดอื่น ๆ มาบรรจุทำในชุดพื้นเมืองที่เราเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นเพราะถือว่าเป็นการลอกเลียนแบบ เช่น เมื่อเราคิดประดิษฐ์ชุดการแสดงพื้นเมืองอีสานขึ้นมา 1 ชุด เราไปนำเอาท่ารำบางท่าจากชุดมโนราห์เล่นน้ำบ้าง จากชุดตี่ครกตี่สากบ้าง จากชุดเซ็งเซียงซ่องบ้าง ของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ดมาบรรจุท่ารำลงในผลงานของเราเป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นว่าผู้ผู้นั้นไม่มีความรู้ความสามารถที่แท้จริง

3. การคิดประดิษฐ์ทำรำที่ไม่ควรกระทำอีกวิธีหนึ่งก็คือ การนำเอาทำรำพื้นเมืองของภาคเหนือมาผสมปนกับทำรำภาคอีสาน หรือนำเอาทำรำภาคใต้มาผสมปนกับทำรำของภาคกลาง นำมาบรรจุอยู่ในระบำชุดเดียวกัน ทำนองเพลงเดียวกัน ยกเว้นแต่ชุดระบำสี่ภาคเท่านั้น สิ่งที่กำลังกล่าวนี้นี้มีวิธีหลีกเลี่ยงได้ก็คือ ให้ใช้การประดิษฐ์ทำรำ โดยเอาแม่ท่ามาดัดแปลงให้ตรงตามจุดหมายของระบำ รำฟ้อน จะเน้นรูปแบบใด หรือลักษณะใด ให้ยึดแม่ท่าของพื้นเมืองเฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ มาเป็นหลักในการผลิตผลงานประยุกต์ใหม่ ๆ ของคนรุ่นใหม่

การแปรแถว

นิตยา จามรمان (2538 : 50) ได้ให้ข้อเสนอแนะการแปรแถวในการแสดงรำถวายพระพรหรือรำอวยพรดังนี้

1. การแปรแถวในชุดระบำที่มีคำร้อง และคำเอื้อนไม่นิยมที่จะแปรแถว ในขณะที่เอื้อนแต่อาจจะไปแปรแถวในช่วงของทางที่จะรวบคำร้องกับเอื้อนนั้นมาอยู่ในลีลาเดียวกันได้
 2. การแปรแถวชุดการแสดงที่มีแต่การบรรเลงทำนองของตนตรีไม่มีเนื้อร้องให้ฟังจังหวะช่วงของเพลงจะไปลงกับจังหวะใหญ่ได้หรือไม่ เพราะไม่นิยมรำละครลงจังหวะครึ่งหนึ่งของร้องเพลง จังหวะของเพลงไทยส่วนมากจะมี 8 จังหวะ แล้วซอยเป็น 4 จังหวะ เพราะฉะนั้นจังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 จะเป็นลีลาเพื่อไปลงจังหวะที่ 4 หรือจากจังหวะที่ 4 แล้วเว้นช่วงไปลงจังหวะที่ 8 บรรจุทำรำในการแปรแถวให้ลงพอดีกับทำนองเพลงการเชื่อมทำรำ
- นิตยา จามรมาน ได้อธิบายแต่เพียงสั้น ๆ ว่าการเชื่อมทำรำก็คือ ลีลาของทำรำผู้แสดงต้องฝึกทักษะในการฟังทำนองเพลงและจังหวะหน้าทับให้ได้อย่างแม่นยำ เพราะจะมีผลการทำให้เชื่อมทำรำไม่ลงแม่ท่าผิดจังหวะ

เสรี หวังในธรรม (2538 : 52-55) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงและผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยท่านให้ความเห็นว่า การประดิษฐ์ทำรำจะต้องมาจากการที่ได้ศึกษาพื้นฐานเบื้องต้นที่ดีและนำความรู้ขั้นพื้นฐานนั้นมาคิดประดิษฐ์ทำรำ ให้สามารถสื่อความหมายให้ผู้อื่นดูเข้าใจในภาษาทำรำนั้น เช่น ท่าไป ท่ามา ท่าเดิน ท่าเรียก ได้ตรงความหมายจากผู้แสดงสื่อสารไปถึงผู้ดูให้เข้าใจตรงกัน ผู้ที่คิดประดิษฐ์ทำรำต้องอาศัยทำพื้นฐานจากบทรำเพลงช้า เพลงเร็ว และแม่บท โดยมีความคิดใช้ทำรำนั้น เป็นสื่อให้ผู้ดูเข้าใจเนื้อเรื่อง และเข้าอารมณ์ของการแสดงด้วยแต่ถ้าเป็นการคิดประดิษฐ์ทำรำที่ไม่มี เนื้อร้องมีแต่การบรรเลงทำนองเพลง ให้ยึดหลักจากการสังเกตอาการปฏิกิริยาในชุด ระบำ รำฟ้อน ที่ผู้คิดประดิษฐ์ทำรำตั้งเป้าหมายของการแสดงชุดนั้น ต้องการให้สื่อเรื่องเกี่ยวกับเรื่องอะไรเกี่ยวกับเวทดา นางฟ้า ลักษณะท่ารำจะหนักไปในทางใช้มือ ถ้าเป็นระบำเกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ เหล่านั้นมาประดิษฐ์เป็น ท่ารำ ให้ดูใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด เช่น ระบำช้าง จะต้องเอาลักษณะช้าง เข้าไปด้วย มีการโค้งตัว มีการชูวงหรือเป็นระบำที่เกี่ยวกับมนุษย์ต้องมีลีลาการใช้ภาษาท่าให้ถูกต้อง

เสรี หวังในธรรม (2538 : 55) ได้เน้นถึงหลักการคิดประดิษฐ์ทำรำได้อีกหลายประเด็นคือ

1. ยึดถือพื้นฐานของทำรำ อันเป็นรูปแบบที่มีมาแต่เดิม คือ แม่ท่าต่าง ๆ จากบทรำ เพลงช้า เพลงเร็ว และแม่บท ที่ได้ฝึกสอนปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณและยังมีภาษาท่าที่แสดงถึงอารมณ์แสดงถึงอากัปกิริยาอาการต่าง ๆ อีกด้วย
2. ต้องอาศัยความชำนาญ รอบรู้ในทำรำพื้นฐานต่าง ๆ สามารถที่จะนำมาคิดประดิษฐ์เป็นท่ารำเชื่อมโยงกัน สื่อให้ผู้อื่นดูเข้าใจความหมายว่ากำลังทำอะไร มีอารมณ์อย่างไร และมีความหมายอย่างไร
3. การบรรจุท่ารำให้หลีกเลี่ยงท่ารำซ้ำ ๆ ในบทเดียวกันจะต้องหาท่าดัดแปลงที่เราเรียกว่า ท่าเก้ ๆ ของพ่อครู แม่ครู มาใช้ในการประดิษฐ์ท่ารำ
4. ในปัจจุบันนี้ การบรรจุเพลงเพื่อการแสดงต้องมีลักษณะสนุก เร้าใจ ฟังง่าย
5. ต้องคำนึงระดับของผู้ดูว่ามี 2 ระดับด้วยกัน คือ ผู้ดูที่เป็นศิลปินได้รับการศึกษาวิชานาฏศิลป์มาเป็นอย่างดี และผู้ดูที่ไม่มีความรู้พื้นฐานวิชานาฏศิลป์
6. การแสดง มิได้มีความสำคัญที่ท่ารำอย่างเดียว จะต้องให้ความสำคัญกับทำนองเพลง เนื้อร้อง และเครื่องแต่งกายด้วย
7. การคิดประดิษฐ์ท่ารำ ควรให้มีความกระชับ การแสดงควรมีความยาวไม่เกิน 8 นาที แต่ถ้าจำเป็นต้องให้การแสดงใช้เวลา 10-12 นาที การแสดงนั้นควรมีลักษณะสนุกสนาน เร้าใจ
8. ควรเสนอรูปแบบการแสดงให้มีคุณภาพ โดยคำนึงถึงเป้าหมายของการแสดงในชุดนั้น ๆ เป็นเกณฑ์

เสรี หวังในธรรม (2538 : 51) ยังได้แสดงความรู้เกี่ยวกับการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานอีกว่า โดยภาพรวมแล้วจะมีลักษณะการแสดงคล้าย ๆ กันทุกชุด ไม่ว่าจะเป็นการทำรำหรือลายเพลงที่ใช้บรรเลงมักจะซ้ำ ๆ กัน ฉะนั้นเมื่อจะคิดประดิษฐ์ท่ารำนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ควรคำนึงถึงการเปลี่ยนตา เปลี่ยนหู ให้มากที่สุด หมายความว่า เมื่อนำผลงานการคิดประดิษฐ์ท่ารำออกแสดงเผยแพร่แล้ว ผู้ดูจะไม่เห็นท่ารำซ้ำ ๆ กันนานหลายครั้ง พร้อมทั้งหูจะได้รับฟังการบรรเลงลายเพลงต่าง ๆ ติดต่อกันไป จะทำให้ผู้ดูไม่ได้รับความแตกต่างของเสียงเพลง เพราะผู้ดูไม่มีความรู้ในเรื่องลายเพลงอาจจะปรับปรุงโดยการบรรเลงลายเพลงแล้วลดเสียงการบรรเลงเพลงหยุดหายไป คงเหลือไว้แต่เพียง เสียงแคน หรือโหวด หรือโปงลางคลอเบา ๆ บ้างสลับกับการบรรเลงลายเพลง

การแปรแถว ถ้าเป็นลักษณะการแสดงประเภทระบำ ใช้ผู้แสดงเป็นหมู่คณะคำนึงถึงความพร้อมเป็นหลัก การแปรแถวนี้มีจุดประสงค์เพื่อไม่ให้ทำรำนั้นหยุดนิ่ง ผู้แสดงยืนท่าตายบนเวที และต้องคำนึงถึงว่าเป็นระบำประเภทไหน ถ้าเป็นระบำถวายพระพร หรืออวยพรผู้แสดงแต่งตัวเป็นตัวพระ ตัวนาง การเยื้องกรายแปรแถวต้องมีรูปแบบนุ่มนวล มีลีลาของมือและเท้าสอดคล้องกัน ไม่วิ่งเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วเหมือนการแสดงบัลเล่ย์ หรือโมเดิร์นแดนซ์ ส่วนการแปรแถวในการแสดงพื้นเมือง ไม่มีรูปแบบตายตัวเหมือนรำไทย ภาคกลาง การแสดงพื้นเมืองจึงมีอิสระในการแปรแถว โดยคำนึงถึงความสนุกคึกครื้นและแสดงเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่

การเชื่อมท่ารำ เป็นการนำแม่ท่าหลาย ๆ ท่ามาเชื่อมโยงให้ติดต่อกันโดยใช้ลีลาในการรำมาเชื่อมในท่ารำให้กลมกลืนกันมากที่สุด ผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานความรู้และประสบการณ์เป็นสำคัญ

การเข้า - ออก ของระบำ รำ ฟ้อน

ในสมัยโบราณนั้นท่านผู้รู้ได้กำหนดท่าเข้า ท่าออก พร้อมทั้งเพลงสำหรับเข้าเพลงสำหรับออก แต่มาในปัจจุบันนี้เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในการแสดงละครค่อนข้างมาก การแสดงจึงไม่จำเป็นต้องเดินรำออกมาตามชนบของละครแต่อย่างเดียว อาจจะมีการปรับ เพื่อย่นระยะเวลาในการแสดง หรือต้องการความแปลกใหม่ เช่นในการรำเพลงหน้าพาทย์ตระนิมิต ในตอนท้ายจบต้องมีเพลงรัว ผู้รำตั้งท่ารำวิ่งเข้าหลังเวที ผู้ประดิษฐ์ท่ารำอาจจะปรับปรุงเข้าหลังเวทีด้วยการดับไฟ เมื่อการรำตระนิมิตจบ ผู้รำก็เข้าหลังเวทีแบบมืด ๆ ผู้รำตัวแปลงก็ออกมายืนตั้งท่ารำแทนที่ไฟก็เปิดสว่างขึ้นวิธีนี้เป็นการลดความซ้ำซากได้ และทำให้การแสดงมีความกะทัดรัดรวดเร็วขึ้น แต่ถ้าเป็นการแสดงบนเวทีกลางแจ้ง ใช้วิธีนี้ไม่เหมาะให้ใช้ท่าเข้า ท่าออกตามเพลงเข้า เพลงออกอันเป็นระเบียบแบบแผนดั้งเดิม ที่ถือปฏิบัติกันมา ส่วนการเข้า การออกหลังที่นั่งคนดูนั้นให้พิจารณาความเหมาะสมของการแสดงโอกาส สถานที่สถานภาพของผู้ดูเป็นคนในระดับใด ถ้าพิจารณาแล้วว่ามีผลดีมากกว่าผลเสียก็นำไปปฏิบัติได้ ไม่ถือว่าผิด

เสรี หวังในธรรม (2538 : 52) ได้อธิบายถึงลักษณะการลอกเลียนแบบ ผู้คิดประดิษฐ์ท่ารำได้สร้างผลงานการแสดงระบำชุดหนึ่ง โดยไปหยิบท่าสวย ๆ งาม ๆ มาจากระบำชุด นั้นบ้าง ชุดนี้บ้างมารวมในระบำที่คิดประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ลักษณะอย่างนี้ไม่ถือว่าเป็นการลอกเลียนแบบแต่มีข้อระวังในเรื่องท่ารำนั้นต้อง สื่อความหมายให้ตรงกับเป้าหมายของเนื้อหาในชุดนั้น ส่วนในกรณีที่เกิดไปนำแกนเนื้อหาของระบำที่เขาอยู่ก่อนแล้วมาประดิษฐ์เปลี่ยนบรรจุท่ารำลงไปใหม่แล้วประกาศเป็นผลงานของเรา ลักษณะอย่างนี้ถือเป็นการลอกเลียนแบบ และเป็นการผิดมารยาท ไม่สมควรกระทำอย่างยิ่ง หากมีความจำเป็นต้องทำจริง ๆ ก็ให้ประกาศว่าเป็นการแสดงที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม และต้องออกนามเจ้าของผลงานนั้นด้วย ควรกล่าวถึงสาเหตุที่ต้องทำเช่นนั้น ก็เพื่อให้เหมาะสมกับเวลาสถานที่และความสามารถของผู้เรียนจึงได้นำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข

จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์ (2538 : 56-61) อาจารย์ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการประดิษฐ์ทำรำว่าอุปสรรคอันสำคัญยิ่ง ในการผลิตผลงานทางด้านนาฏศิลป์ใหม่ ๆ นั้นมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน คือ

1. วัยวุฒิ ผู้ที่มีอายุน้อย หรือคนรุ่นใหม่ เมื่อคิดประดิษฐ์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ใหม่ ๆ ขึ้น ผู้ใหญ่ภายในวงการเดียวกันมักจะไม่ยอมรับไม่สนับสนุนผลงานนั้นโดยไม่เปิดโอกาส ให้ออกมาเผยแพร่

2. ประเพณี ในสถาบันเดียวกันมีผู้อาวุโส ลูกศิษย์ซึ่งอยู่ในวงใกล้ชิด จะไม่แสดงความสามารถในด้านการคิดสร้างสรรค์ ผลงานคิดประดิษฐ์ทำรำถือเป็นการ “ข้าม” แต่ถ้าจำเป็น ต้องคิดประดิษฐ์ทำรำผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ต้องนำผลงานนั้นไปปรึกษาครูผู้อาวุโส จะต้องแก้ไข เมื่อครูแก้ไขให้แล้วผลงานนั้นจะมีลักษณะเป็นผลงานของเก่าแบบดั้งเดิมไปทันที

3. ในการเรียนการสอนวิชานาฏศิลป์ให้ผู้เรียนยึดมั่นในแบบดั้งเดิมถ้าละเมิด จะเป็นการทำผิดครู

4. นักศึกษาระดับปริญญาตรี ทางด้านวิชาการละครน่าจะเป็นผู้คิดประดิษฐ์ ได้อย่างอิสระ แต่ก็ยังไม่ได้รับการไว้วางใจ เพราะประเพณีเกรงว่าจะผิดแบบแผนใหม่

5. ผู้อยู่วงการนาฏศิลป์ ภายนอกเครือข่ายกรมศิลปากร มีโอกาสที่จะคิด ประดิษฐ์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ใหม่ ๆ ได้

6. บุคคลที่มีชาติ กำเนิดในตระกูลสูง มีบารมีมากจะมีโอกาส เป็นผู้คิด ประดิษฐ์ทำรำ

ฉะนั้นผู้ที่มีลักษณะตามข้อ 5 ข้อ 6 นั้นเมื่อคิดประดิษฐ์ทำรำผลงานทาง นาฏศิลป์ขึ้นมา ก็ควรเป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในบทรำเพลงช้า เพลงเร็ว และแม่บทเป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันเมื่อจะนำพื้นฐานความรู้ขึ้นมาคิดประดิษฐ์ทำรำในผลงานก็ จะต้องคำนึงถึงยุคสมัยที่ประดิษฐ์ทำรำนั้นด้วย เช่น ผู้แสดงแต่งกายแบบชวา ผู้บรรจจุทำรำ จากท่าพรหมสี่หน้า ในแม่บทไปใส่ไว้ก็ไม่เหมาะสม และอีกประการหนึ่ง การคิดประดิษฐ์ทำรำ จะเกี่ยวกับเรื่องอะไร ก็แล้วแต่ขอให้มีในเรื่องของเชื้อชาติ อย่างเรื่องการเคารพต้องไหว้ การออกกิริยาท่าทางต้องเป็นไทย มิใช่ว่าประดิษฐ์นาฏศิลป์ไทยแล้วมีลักษณะยกขาแบบบัลเล่ย์ ก็ไม่ถูกต้องขัดต่อศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างนี้ก็ไม่ควรกระทำ ส่วน

การคิดประดิษฐ์ทำรำให้สื่อความหมายของการแสดงได้อย่างชัดเจนนั้นต้องคำนึงถึง สิ่งต่อไปนี้

1. เพลง ดนตรี สำเนียง ภาษา บทร้อง
2. เครื่องแต่งกาย
3. อารมณ์ที่แสดงออก

4. วิญญาณของการแสดง

จาคูรงค์ มนตรีศาสตร์ ได้กล่าวถึง การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานในปัจจุบันนี้ ว่ามีข้อดีในด้านต่าง ๆ มาก มีความตื่นกลัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีการจัดตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ ส่วนภูมิภาคขึ้นแล้ว คำว่า “ข้อดี” ในที่นี้หมายความว่า ลักษณะการแสดงใช้ได้แต่จะต้องมีคนที่มีอำนาจ มีผู้รู้ที่เป็นกันอยู่บ้างคอยดูถึงความเหมาะสมและความถูกต้องข้อความนี้ หมายถึงว่าเมื่อคิดประดิษฐ์ทำรำออกมาแล้ว ต้องรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นไว้ ส่วนเครื่องแต่งกายพื้นเมืองอีสานในปัจจุบันนี้ ได้รับการพัฒนาจากของเดิมขึ้นมา มีการแต่งกายแบบแปลก ๆ มีลวดลายต่าง ๆ สีเส้นของเสื้อผ้ามีสีสดและมีความสวยงามมากขึ้น ดนตรีมีจังหวะรวดเร็ว รุกเร้าจึงทำให้นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน โดยภาพรวมแล้วดีเกือบทั้งหมด ถูกรสนิยมของคนในยุคนี้ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้แล้ว การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองที่ถูกปรับปรุงเป็นเวลานาน ๆ ก็จะเป็นแบบแผนประจำไปในที่สุด การคิดประดิษฐ์ทำรำจะต้องมีความระมัดระวังถึงการแสดงออกอย่างดีที่สุด ไม่ใช่คิดว่าคิดจะแสดงอย่างนี้ก็แสดง เช่น ทำบางทำไม่มีอยู่ในชีวิตประจำวันของคนไทยเรา ก็นำมาบรรจุไว้ในทำรำ อย่างการแสดงบางทำในระบำว่าวของมาเลเซียถูกนำมาใช้ในระบำชุดหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน อย่างนี้ไม่ควรทำ

จาคูรงค์ มนตรีศาสตร์ ได้ให้ความรู้เรื่องหลักการคิดประดิษฐ์ทำรำทั่วไปเกี่ยวกับทำนิ่งและทำเคลื่อนไหวอีกกว่าทำนิ่ง เป็นทำรำที่จับพร้อมทั้งคำร้องหรือดนตรีที่เห็นความหมายได้รวดเร็วทำเคลื่อนไหว เป็นทำที่ต่อเนื่องดำเนินไปกับคำร้องและดนตรีที่มีลีลาประกอบทำรำเป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่องกัน การแปรแถวเพื่อให้เกิดความแตกต่าง เปลี่ยนแปลงความซ้ำ ๆ ต้องคำนึงถึงผู้แสดงเพลงขนาดของสถานที่ ความสามารถของผู้แสดง

1. จำนวนผู้แสดงการแสดงที่ใช้ผู้แสดงเป็นจำนวนมากเป็นการแสดงหมู่ มีการแปรแถวเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ทำให้การแสดงนั้นไม่น่าเบื่อหน่าย จำนวนผู้แสดงต้องเป็นไปตามจุดประสงค์ ของการแสดงนั้นด้วย เช่น เป็นระบำใหญ่ หรือความต้องการให้เป็นสัญลักษณ์หรือเป็นรูปภาพต่าง ๆ จำนวนผู้แสดงจะกำหนดให้ตรงตามจุดประสงค์นั้น ๆ ที่กล่าวนี้ ก็คือ การทำเป็นรูปเป็นอักษรย่อ หรือรูปภาพ สัญลักษณ์อักษรย่อพระปรมาภิไธย

2. เพลง จังหวะต้องเหมาะสมในการแปรแถวตามจำนวนผู้แสดงความชัดเจนของจังหวะสัญญาณการให้คิดในการแปรแถว โดยใช้กรับหรือกลองที่สอดแทรกในเพลง

3. ขนาดของสถานที่ที่มีความกว้างใหญ่พอที่จะแปรแถวเป็นรูปต่าง ๆ ตามความต้องการได้รวดเร็วเพียงใด ทางออกทางเข้าของผู้แสดงมีความสอดคล้องกับการแปรแถวได้แบบเนียนอย่างไร หรือไม่

4. ความสามารถของผู้แสดง ผู้แสดงจะต้องมีความสามารถในการรำรำ ในระดับเดียวกัน และมีสามัญสำนึกในเรื่องจังหวะเป็นอย่างดีได้มาตรฐานมีความเชื่อมั่น มีระเบียบ

วินัยการเชื่อมท่ารำจะใช้ในกรณีที่มีท่ารำ 2 ท่า ที่แตกต่างกัน และต้องการให้ท่ารำทั้ง 2 ท่า นั้น ต่อเนื่องกัน จำเป็นต้องประดิษฐ์ท่าเชื่อม ซึ่งมีลักษณะเป็นลีลาเข้ามาแทรก เพื่อให้ท่ารำ 2 ท่า นั้น ต่อเนื่องกันอย่างกลมกลืน

การเข้า – ออก ของระบำ รำ ฟ้อน

การเข้าการออกของระบำ รำ ฟ้อน ต้องมีท่าที่กำหนดตายตัวของการเข้า การออก ต้องรู้ช่วงระยะและตำแหน่งของการเข้าการออกอย่างแน่นอน หมายถึง ความพร้อมเพรียง และยึดขนบของละครด้วย แต่ในบางกรณีจำเป็นจะต้องทิ้งประเพณีเพื่อความสมบูรณ์ของการแสดง เช่นถอยหลังเข้าหลังเวทีทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของเวที โดยเผชิญกับผู้ดูตลอดเวลา เช่น การแสดง หน้าพระที่นั่งหรือแสดงบนเวทีต่างประเทศ เป็นเวทีที่ไม่มีทางออกทางเข้าเหมือนเวทีละครไทย ฉะนั้นผู้กำกับการแสดงจะต้องเป็นผู้กำหนดการเข้าออกขึ้นเองโดยอาศัยหลักนาฏศิลป์ไทย จากสภาพความเป็นไปทางนาฏศิลป์

สรุปได้ว่า การคิดประดิษฐ์ท่ารำให้สื่อความหมายของการแสดงได้อย่างชัดเจนนั้น ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. เพลง ดนตรี สำเนียง ภาษา บทร้อง
2. เครื่องแต่งกาย
3. อารมณ์ที่แสดงออก
4. วิญญาณของการแสดง

การแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง

ผู้ศึกษาได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ประกอบด้วย ประวัติและความเป็นมาของนาฏศิลป์พื้นเมือง ความสำคัญของนาฏศิลป์พื้นเมืองและความหมายของนาฏศิลป์พื้นเมือง พอสังเขปดังนี้

1. ความหมายของนาฏศิลป์พื้นเมือง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของนาฏศิลป์พื้นเมือง จากนันททัศนะของนักวิชาการ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 576, 794)

ให้ความหมายนาฏศิลป์พื้นเมือง หมายถึง ศิลปะแห่งการละครหรือการฟ้อนรำ ซึ่งนิยมเล่นกัน อยู่เฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ

พรเทพ บุญจันทร์เพชร (2547 : คำนำ) ให้ความหมายของการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง ว่าเป็นรากฐานของศิลปะที่แสดงออกถึงการสืบทอดวัฒนธรรม ความแตกต่างของการแสดง

ขึ้นอยู่กับอิทธิพลทางภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม ความจำเป็นทางเศรษฐกิจและอุปนิสัยของคนในท้องถิ่น นั้น ๆ

เรณู โกศินานนท์ (2547 : 1) ได้ให้ความหมายนาฏศิลป์พื้นเมือง ไว้ว่า เป็นการแสดงออกซึ่งจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกและความเชื่อถือตามขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เนื่องจากพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นการสนองความต้องการของมนุษย์ ในสังคม

สุนนมาลย์ นิมนติพันธ์ และคนอื่น ๆ (2551 : 142) ได้ให้ความหมาย ของนาฏศิลป์พื้นเมืองว่า หมายถึง การฟ้อนรำ ซึ่งเป็นที่นิยมในท้องถิ่นสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะหมู่บ้าน เป็นวัฒนธรรมด้านความบันเทิงรื่นเริง ไม่เป็นอาชีพ หรือเพื่อหารายได้ ซึ่งนาฏศิลป์พื้นเมืองในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นศิลปะการฟ้อนรำที่เกิดขึ้นจากวิถี ชีวิตของคนในชุมชนสอดแทรกอยู่ในประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ค่านิยมและการประกอบอาชีพต่าง ๆ

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2552 : 91) ได้ให้ความหมาย นาฏศิลป์พื้นเมือง ไว้ว่า ศิลปะการละเล่นหรือการแสดง ระบำ รำ ฟ้อน ประกอบดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในท้องถิ่น นั้น ๆ อันเกิดจากภูมิปัญญาผสมผสานกับความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น รวมเข้าด้วยกันไม่ว่าจะเป็นลีลาท่ารำ การแต่งกาย ดนตรีและอุปกรณ์การแสดง โดยมุ่งแสดงเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง พักผ่อนหย่อนใจ และความสามัคคีในหมู่คณะ

วิภาวดี ศิริธงชัยกุล (2555 : 101) ได้ให้ความหมาย นาฏศิลป์พื้นเมือง หมายถึง ศิลปะการแสดงรำประกอบดนตรี ได้แก่ ระบำ รำ ฟ้อน ที่นิยมเล่นกันหรือแสดงกันในแต่ละ ท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะสภาพแวดล้อม ความเชื่อ ศาสนา ภาษา อุปนิสัย และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละท้องถิ่น

สุทธิรา แก้วมณี (2555 : 13) ให้ความหมายของการแสดงพื้นเมือง (พื้นบ้าน) ว่าหมายถึง ศิลปะการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ให้มีลีลาอันงดงาม ได้แก่ ระบำ รำ ฟ้อน ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมเล่นหรือแสดงกันในท้องถิ่น

อรวรรณ ชมวัฒนา (2556 : 207) ให้ความหมายของการแสดงพื้นเมืองว่า หมายถึง การแสดงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและภูมิภาคต่าง ๆ การแสดงพื้นเมืองอาจมี การดัดแปลง มาจากการละเล่นพื้นเมืองของท้องถิ่นนั้น ๆ

สรุปได้ว่า นาฏศิลป์พื้นเมือง หมายถึง ศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ของท้องถิ่นนั้น ๆ ในรูปแบบของการแสดงฟ้อนรำประกอบดนตรี หรือการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ

ของร่างกายให้มีลีลาอันงดงามโดยมุ่งแสดงเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง พักผ่อนหย่อนใจ และความสามัคคีในหมู่คณะ

2. ความสำคัญของนาฏศิลป์พื้นเมือง

นาฏศิลป์พื้นเมืองถือได้ว่ามีคุณค่าและมีความสำคัญเพราะแสดงถึงเอกลักษณ์ ในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีนักวิชาการ ได้กล่าวไว้ ดังนี้

เรณู โกศินานนท์ (2543 : 182 - 183) กล่าวว่า นาฏศิลป์พื้นเมืองเป็นวัฒนธรรม ด้านการแสดงที่เป็นมรดกสืบทอดกันในแต่ละภาคจากบรรพบุรุษ แสดงให้เห็นถึงสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี สังคม ระบบเศรษฐกิจ ตลอดจนค่านิยม และความเชื่อของชาวพื้นเมืองในแต่ละภาคได้อย่างชัดเจน แสดงถึงความสำคัญของนาฏศิลป์พื้นเมือง ทั้ง 4 ภาค ได้ดังนี้

1. แสดงถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งนำเสนอออกมาในรูปแบบ ลีลา ท่ารำเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น อันแฝงจุดมุ่งหมายที่ต้องการสื่อให้ผู้ชมเข้าใจ
2. เป็นมรดกด้านความรู้และภูมิปัญญาของนาฏศิลป์ในท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ นาฏศิลป์ขึ้นจากสิ่งที่อยู่รอบตัวและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ทั้งอาชีพ วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียม ประเพณีในท้องถิ่น
3. สะท้อนความศรัทธา ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่ตนไม่ทราบสาเหตุ ความเป็นมา เช่น ผนตก พ้าร้อง น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฯลฯ ในรูปแบบของพิธีกรรมและการเคารพ บูชา บวงสรวง ซึ่งเกิดจากความกลัวและความคิดพื้นฐานของมนุษย์ว่าเป็นอำนาจของพระผู้เป็นเจ้า จึงพยายามทำให้พระผู้เป็นเจ้าพอใจและไม่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น

สุนนมาลย์ นิมนติพันธ์ และสุนนรติ นิมนติพันธ์ (2547 : 100) กล่าวว่า นาฏศิลป์พื้นเมือง สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนี้ ยังช่วยให้เข้าใจในวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของชนชาติอื่น เพราะนาฏศิลป์พื้นเมือง เป็นเครื่องคุณค่าแห่งวัฒนธรรมและเป็นวิถีแห่งการสร้างมนุษยสัมพันธ์

เครือจิต ศรีบุญนาค (2554 : 1) กล่าวว่า นาฏกรรมพื้นบ้านจะเน้นให้เห็นลักษณะ ของท้องถิ่นทั้งเพลง ดนตรี รูปแบบการแต่งกาย ท่ารำ ท่าเต้นที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต ประเพณีและ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

ปิ่นเกศ วัชรปาณ (2559 : 168) กล่าวว่า การแสดงพื้นเมืองของไทย เป็นสิ่งที่แสดง ถึงความมีอารยธรรมและความเจริญงอกงามของคนในชาติ ซึ่งสามารถจำแนกคุณค่าของการ แสดงพื้นเมืองเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. คุณค่าด้านความบันเทิง ความเจริญเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการแสดงทุกประเภทเพราะการแสดงพื้นเมืองทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งจากลีลาท่าทางของผู้แสดง ความวิจิตรงดงามของเครื่องแต่งกาย ความงามสวยงามของฉาก
2. คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม การแสดงพื้นเมืองเป็นศูนย์รวมของงานศิลป์หลากหลายสาขา เช่น ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ วรรณศิลป์ มัณฑนศิลป์ วิจิตรศิลป์ และขนบธรรมเนียมประเพณีอันงดงามของท้องถิ่น
3. คุณค่าด้านจริยธรรม เนื้อเรื่องของการแสดงส่วนใหญ่จะสะท้อน คติธรรมค่านิยมทางพุทธศาสนา การทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม
4. คุณค่าด้านความคิด การแสดงและการละเล่นพื้นเมืองหลายประเภทเป็นการแสดงความสามารถด้านคิดสร้างสรรค์ สร้างจินตนาการ สอดแทรกคติสอนใจและแนวคิดที่เป็นประโยชน์
5. คุณค่าด้านการศึกษา การแสดงพื้นเมืองของภาคต่าง ๆ ก่อให้ประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น

สรุปได้ว่า นาฏศิลป์พื้นเมืองถือได้ว่ามีคุณค่าด้านความบันเทิง ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านจริยธรรม ด้านคิดสร้างสรรค์ สร้างจินตนาการ สอดแทรกคติสอนใจและ ก่อให้ประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น มีความสำคัญเพราะแสดงถึงเอกลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่น ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

3. ประวัติและความเป็นมาของนาฏศิลป์พื้นเมือง

สุนนมาลย์ นิมเนตพันธ์ และ สุนนรตี นิมเนตพันธ์ (2547 : 53) กล่าวถึงการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองภาคอีสาน ว่ามีหลายชนิดแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยหลักใหญ่จำแนกออกได้สองกลุ่มคือ กลุ่มอีสานเหนือ ได้แก่ จังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานยกเว้นสามจังหวัดในกลุ่มอีสานใต้ คือ จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ กลุ่มอีสานเหนือมีการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมือง เช่น เซิ้งบั้งไฟ หมอลำ เป็นต้น กลุ่มอีสานใต้มีการแสดงนาฏศิลป์พื้นเมืองคือ เรือมอันเร กันตรึม กะโนบติงตอง ซึ่งนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน มีลักษณะการฟ้อนรำที่มาจากประเพณี วัฒนธรรมประจำชนเผ่า มีท่าฟ้อนที่เรียบง่าย ไม่มีข้อกำหนดตายตัว แต่ยังคงมีลีลาท่าฟ้อนที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มชนได้อย่างชัดเจน จากการศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีสาน พอจะอนุมานได้ว่า นาฏศิลป์พื้นเมือง ภาคอีสานเป็นเครื่องบ่งบอกวิถีชีวิตการทำมาหากิน การรวมกลุ่มของสังคม แหล่งศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น

เครือจิต ศรีบุญนาถ (2554 : 72) กล่าวว่า นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน กลุ่มวัฒนธรรม ลุ่มน้ำโขงมีความเป็นอิสระสูง ไม่มีข้อจำกัดตายตัว ทั้งมือ และเท้า ส่วนใหญ่ท่าฟ้อนได้มาจากท่าทาง หรืออิริยาบถธรรมชาติ และมีท่าพื้นฐานที่แตกต่างกันไปเฉพาะถิ่นนาฏศิลป์พื้นเมือง ในกลุ่มนี้เรียกว่า “เซิ้ง ฟ้อน และหมอลำ”

ปีนเกศ วัชรปาณ (2559 : 165-168) ได้กล่าวถึงที่มาของนาฏศิลป์พื้นเมือง ดังนี้

1. นาฏศิลป์พื้นเมืองในพิธีกรรม ความเชื่อพิธีกรรม ความเชื่อ นับเป็นจุดเริ่มแรกของการเกิดนาฏศิลป์พื้นเมือง ที่จัดได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของนาฏศิลป์ดั้งเดิมของชนเผ่าต่าง ๆ เกิดจากการนับถือธรรมชาติ ผีสงฆ์ เทวดา ที่มนุษย์คิดว่ามีอำนาจบันดาลสิ่งที่ต้องการในชีวิตให้ได้ และเกิดการบนบานศาลกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยการเซ่นไหว้ข้าวปลาอาหารที่ตนถือว่าดีที่สุดในเพื่อตอบสนองความต้องการให้สัมฤทธิ์ผล นาฏศิลป์พื้นเมืองเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรม ความเชื่อที่อยู่ในประเพณีท้องถิ่นอย่างแยกกันไม่ได้ เช่น พิธีขอฝน พิธีกรรมรักษาผู้ป่วย

2. นาฏศิลป์พื้นเมืองในวิถีชีวิต การทำมาหากินวิถีชีวิตของคนในชนบท มีการทำมาหากินแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิอากาศภูมิประเทศ เริ่มจากการร้องรำทำเพลงในระหว่างการทำงานและพัฒนามาเป็นการแสดงในท้องถิ่นซึ่งการทำมาหากินของชาวไทยในท้องถิ่นซึ่งมีอาชีพหลัก คือเกษตรกรรม ปลูกข้าว ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงไหม ทอเสื่อ ทอผ้า จักรสาน

3. นาฏศิลป์พื้นเมืองในการแสดงที่เป็นเรื่อง เป็นราว ซึ่งการแสดงพื้นเมืองและนาฏศิลป์พื้นเมือง จัดว่าเป็นสิ่งที่แยกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ได้ คำว่าการแสดงพื้นเมืองเป็นการแสดงที่เป็นเรื่องเป็นราว มีการนำเอานิทานพื้นบ้าน วรรณกรรมพื้นบ้านมาจัดแสดงในรูปแบบของการแสดงท้องถิ่น เช่น หมอลำ ลิเก ฯลฯ ทั้งนี้มีรูปแบบการแสดงแตกต่างกันไปตามภาษา วัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ส่วนนาฏศิลป์พื้นเมือง ที่สอดแทรกอยู่ในการแสดงพื้นเมืองนั้นมีทั้งอยู่ในรูปแบบของการแสดงคันทนา สลับฉาก และยังเป็นกรร่ายรำของตัวละครประกอบบทร้อง บทพูด ซึ่งถือว่ามีความสำคัญต่อ การแสดงเป็นอย่างมาก

4. นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ในการศึกษาค้นคว้า องค์การนาฏศิลป์ และศิลปะ การแสดงในปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างมากมายทั้งที่เป็นองค์กรภาคเอกชนและหน่วยงาน การศึกษาการแสดงพื้นเมือง จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษไทยได้สั่งสม สร้างสรรค์ และสืบทอดไว้เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เพื่อให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้เรียนรู้ และรักในคุณค่าในศิลปะไทย ในแขนงนี้ เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และพร้อมที่จะช่วยสืบทอด จรรโลงและธำรงไว้ เป็นสมบัติของชาติสืบไป กล่าวได้ว่าการแสดงพื้นเมืองในแต่ละภาคจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ในเรื่องของมูลเหตุแห่งการแสดง ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

4.1 แสดงเพื่อเชลนสรวงหรือบูชาเทพเจ้า เป็นการแสดงเพื่อแสดงความเคารพ ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเชลนบวงสรวงดวงวิญญาณที่ล่วงลับ

4.2 แสดงเพื่อความสนุกสนานในเทศกาลต่าง ๆ เป็นการรำเพื่อการรื่นเริงของกลุ่มชนตามหมู่บ้าน ในโอกาสต่าง ๆ หรือเพื่อเกี่ยวพาราสีกันระหว่าง ชาย – หญิง

4.3 แสดงเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นการรำเพื่อแสดงความยินดีในโอกาสต่าง ๆ หรือใช้ในโอกาสต้อนรับแขกผู้มาเยือน

4.4 แสดงเพื่อสื่อถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอันเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และวัฒนธรรมประเพณีเพื่อสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จัก

สรุปได้ว่า นาฏศิลป์พื้นเมือง ภาคอีสานเป็นเครื่องบ่งบอกวิถีชีวิต การทำมาหากิน การรวมกลุ่มของสังคม แหล่งศิลปวัฒนธรรม ประเพณี โดยมีที่มาจาก 1. นาฏศิลป์พื้นเมืองในพิธีกรรม ความเชื่อพิธีกรรม 2. วิถีชีวิต การทำมาหากินวิถีชีวิตของคนในชนบท 3. การแสดงที่เป็นเรื่อง เป็นราว เช่นการเล่านิทานพื้นบ้าน วรรณกรรมพื้นบ้าน และ 4. สร้างสรรค์มาจากการศึกษาค้นคว้า องค์การนาฏศิลป์ และศิลปะ

4. การแสดงพื้นเมืองอีสานใต้

เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมความเชื่อของชาวบ้าน ก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ การแสดงพื้นบ้านหรือการเล่นพื้นบ้านของไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีประวัติอันยาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อย เรียกว่าเป็นการแสดงออกที่แฝงไว้ซึ่งความสนุกสนาน มีคารมคมคายมีไหวพริบ สดใส พัมพูโกมล (2531 : 3-4) ได้กล่าวถึงที่มาของการฟ้อนรำว่า “เกิดจากสัญชาตญาณและการเลียนแบบธรรมชาติของมนุษย์ การฟ้อนรำเกิดขึ้นมานานคู่กับมนุษย์ ตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ไม่มีความเจริญ” สำหรับที่มาของการฟ้อนรำในจังหวัดสุรินทร์นั้น น่าจะมีกำเนิดควบคู่มา กับเมืองสุรินทร์

เครือจิต ศรีบุญนาถ (2534 : 323-331) ศึกษาการฟ้อนรำของชาวไทยเขมรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า การกำเนิดของการฟ้อนรำในจังหวัดสุรินทร์ไม่สามารถหาคำตอบได้แน่นอน แต่พบว่าเป็นการประดิษฐ์ขึ้นโดยคนในท้องถิ่น ซึ่งมีพื้นฐานจากความเชื่อในเรื่องผีและความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเกิดจากการเลียนแบบธรรมชาติ การฟ้อนรำแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การฟ้อนรำในงาน นักขัตฤกษ์มี 3 ชนิด คือ เรือมอันเรเรือมกันตรึม และเรือมอ้าย การฟ้อนรำในประเพณี พิธีกรรมมี 2 ชนิด คือ เรือมมีวตเรือมตรุษ ส่วนองค์ประกอบของการฟ้อนรำ ประกอบด้วย ผู้รำ ทั้งผู้ชายและผู้หญิง การแต่งกายจะแต่งกายพื้นเมืองสุรินทร์ คือ ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงพื้นเมือง สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบ ผู้ชายนุ่งโจงกระเบน ผ้าหางกระรอก สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น ผ้าขาวม้าคาดเอว และคล้องไหล่ เครื่องดนตรีประกอบด้วย กลองกันตรึม ปี่ ซอ ตะโพน ฉิ่ง กรับ โหม่ง บรรเลงเพลงกันตรึม มีเนื้อร้อง และทำนองเขมร เนื้อร้องเปลี่ยนไปตามประเภทของการฟ้อนรำท่าทางการฟ้อนรำ แยกออกเป็น ท่าฟ้อนรำแม่บทหรือแบบดั้งเดิมมี 4 ท่า คือ ท่าจึงมูย ท่าจึงปี่ ท่ามอลปโดง และท่าไหว ส่วนท่าฟ้อนรำอิสระหมายถึงถึง

ทำคิดประดิษฐ์ขึ้นมาจากกิริยาท่าทางของคนและสัตว์ ตลอดจนธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัว นำมาประดิษฐ์เป็นท่ารำ มีทั้งหมด 9 ท่า คือ ท่ากัญญ์เจกท่ากัตปกา ท่ามองกัวลจงโด ท่าอมตุก ท่าหมุนชั้น ท่าเชิญชวน ท่าพันดาบ ท่าพลิกเพลง และท่าเกี่ยวพาราสี ท่ารำทั้ง 13 ท่า ดังกล่าวเป็นท่าการฟ้อนรำของจังหวัดสุรินทร์ จึงมีลักษณะเด่นทั้งท่ารำ ท่วงทำนอง เพลง คำร้อง ภาษา ตลอดจนการแต่งกาย

ความสัมพันธ์ของการฟ้อนรำกับโครงสร้างทางสังคม ด้านความเชื่อและพิธีกรรม มีความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น ในประเพณีเรือมตรุษ จะมีการบริจาคจตุปัจจัย และสิ่งของเพื่อไปทำบุญ ในพิธีกรรมเรือมมีวัด ครูมมีวัดจะทำพิธีรักษาคนป่วยจากโรคที่ไม่ทราบสาเหตุ ด้วยความสัมพันธ์ภายในชุมชน การฟ้อนพื้นเมืองมีบทบาทต่อชุมชน คือ สร้างความบันเทิง สร้างความสามัคคี บทเพลงและภาษาท่าทาง เป็นเครื่องสื่อสารข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิดให้รับรู้ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ด้านประเพณี ใช้แสดงในงานประจำปีของจังหวัด ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชม ด้านเศรษฐกิจ นักดนตรีและผู้ฟ้อนรำเป็นที่ยอมรับในสังคมโดยได้รับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ ทำให้กลายเป็นอาชีพเสริม ซึ่งมีส่วนสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง

โฆษิต ดีสม (2544 : 123-124) ศึกษาพัฒนาการองค์ประกอบของการบรรเลงเพลง การขับร้องและฟ้อนรำของกันตรึม บ้านดงมัน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผลการศึกษาพบว่ากันตรึมบ้านดงมันเดิม มีองค์ประกอบดนตรีแบบดั้งเดิม ประกอบด้วยเครื่องดนตรีปี่อ้อ (แป็ยอ) 1 เล้า ซอกันตรึม 1 คัน โทน 2 ใบ และเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ฉิ่ง ฉาบ กรับ ต่อมาได้พัฒนาโดยนำเอาเครื่องดนตรีสากลเข้ามาประกอบการบรรเลง ได้แก่ ซอไฟฟ้า กลองชุด อิเล็กโทรน กลองทอม เบส และกีตาร์

นาฏศิลป์พื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์บางอย่างมีมาตั้งแต่โบราณกาลแล้ว บางอย่างคิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่และได้รับการยอมรับจากคนในท้องถิ่น ทำให้มีการถ่ายทอดกันกว้างขวางออกไป นาฏศิลป์พื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ นาฏศิลป์พื้นบ้านที่ใช้ในงานที่เกี่ยวข้องกับประเพณี พิธีกรรม และนาฏศิลป์พื้นบ้านที่ใช้ในงานนักชดถุกษ์

5. ประเภทของนาฏศิลป์พื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์

การละเล่นในอดีตของจังหวัดสุรินทร์ เกิดขึ้นจากความเชื่อทางศาสนาของชาวบ้าน และการเฉลิมฉลองในเทศกาลงานบุญ ในทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ผสมกลมกลืนเข้ามามีส่วนกำหนดค่านิยมประเพณี ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่เกิดจนตาย ทำให้มีการฟ้อนรำวงทรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกท้องถิ่น ต่อมา มีการคิดการละเล่นเพื่อความสนุกสนานตามวิถีชีวิต ทำไร่ ทำนา มีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ เกิดเป็นการแสดงขึ้นมาอีกหลายอย่าง แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. การละเล่นในงานนักขัตฤกษ์ ประกอบด้วย เรือมกันตรึม เรือมอันเร เรือมอ้ายยี่ เรือมกะโน้บติงตอง ระเบ๋บ่าสุ่ม ระเบ๋บ่ารุ่ม ระเบ๋บ่ากะลา เรือมจับกรับ เจริญ เป็นต้น
2. การละเล่นในประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เรือมมะมีวด เรือมมองกั้วลจองไคและเรือมตรุษ (อารีย์ ทองแก้ว, 190 : 2549)

5.1 การละเล่นในงานนักขัตฤกษ์

การละเล่นในงานนักขัตฤกษ์ คือ การละเล่นเพื่อนำในงานประจำปีหรืองานสนุกสนานรื่นเริงของท้องถิ่นต่าง ๆ ในท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์เท่าที่ศึกษาพบว่ามีการเล่นในงานนักขัตฤกษ์ ดังนี้

กันตรึม

1. เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงกันตรึม อาจารย์โฆษิต ดีสม (2542, กันยายน 29) กล่าวว่า “กันตรึม” เป็นดนตรี ที่มีมาช้านานตั้งแต่สมัยก่อน ไม่มีชื่อเรียกวงดนตรีชนิดนี้ เสียงกลองที่ใช้ตีกำกับในวงให้จังหวะสนุกสนานเร้าใจ เสียงดัง “โຈ๊ะ ตรึม ตรึม” จึงเอาเสียงของกลองที่ตีนั้นมาตั้งชื่อว่า “วงกันตรึม” และใช้เรียกว่ากันตรึมกันต่อ ๆ มา มีเครื่องดนตรี 3 ชนิด คือ ปี่อ้อ ซอและโหมกันตรึม (นภดล พูลสวัสดิ์, 2539 : 5)
2. ผู้แสดง ผู้แสดงในวงกันตรึมประกอบด้วย นักดนตรีกับนักร้อง บางวงมีผู้เล่นที่มีความสามารถมาก คนเดียวอาจทำหน้าที่ได้ทั้งการบรรเลงพร้อมการเป็นผู้ขับร้องไปด้วย
3. พิธีไหว้ครู การแสดงกันตรึม ไม่ว่าจะงานใด ๆ ก็ตาม ก่อนแสดงต้องมีพิธีไหว้ครู เพื่อเป็นสิริมงคลทั้งผู้เล่นและผู้ดู เมื่อไหว้ครูเสร็จแล้วก็เริ่มบรรเลงเพลงต่าง ๆ การบรรเลงจะเริ่มเพลงไหว้ครูก่อน จากนั้นจึงบรรเลงเพลงอื่น ๆ ไป (อารีย์ ทองแก้ว. 190 – 193 : 2549)

เรือมอันเร

1. ประวัติของเรือมอันเร เรือมอันเร สมัยก่อนเรียกว่าลูกอันเร เป็นการแสดงที่มีศิลปะการรำรำที่อ่อนช้อยสวยงามเป็นที่นิยมกันมากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์ การออกลูกเล่นของแต่ละหมู่บ้านจะแปลกแตกต่างกันไปตามความสามารถของผู้แสดง เพราะการรำรำและออกลีลาจะอยู่ที่การกระทบกันของสาก สากที่นำมาใช้แสดงแต่เดิม คือสากตำข้าวที่ทำจากไม้เนื้อแข็งมีความยาวประมาณ 1.5 เมตร ส่วนตัวทำจากไม้มะค่าหรือไม้แดง เพราะไม้ทั้งสองชนิดนี้เมื่อนำมากระทบกันจะมีเสียงดังไพเราะกว่าไม้อื่น เมื่อตำข้าวจนเหนียวแล้ว ชาวบ้านที่รักความสนุกสนานนำสากมากัดแหว่ง ออกลาย จนวิวัฒนาการมาเป็นการรำสากและปรับปรุงประยุกต์ให้มีลูกเล่นสนุกสนานมากขึ้น (โฆษิต ดีสม. 2542, กันยายน 29)
2. การแสดง เรือมอันเร นิยมนำมาแสดงกันในวันเทศกาลต่าง ๆ ทางจังหวัดจะนำเรือมอันเรมาแสดงอย่างยิ่งใหญ่เต็มรูปแบบในงานช้างสุรินทร์ ระหว่างกลางเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ส่วนงานใหญ่ของชาวบ้าน เช่น “วันต๋อน หรือวันขึ้นปีใหม่” ชาวสุรินทร์ถือว่า

วันขึ้น 1 ค่ำ เดือนห้าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของทางจันทรคติ มีการจัดงานกันทุกปีเป็นเวลา 3 วัน ตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ ถึงขึ้น 3 ค่ำ เดือนห้า มีประเพณีขึ้นเขาพนมสวายที่ได้ไปทำบุญ และเป็นการเปิดโอกาสให้คนหนุ่มสาวได้พบปะพูดคุยด้วยการร้องรำทำเพลงไปกับการละเล่นพื้นบ้าน ที่สนุกสนาน ทุกคนมีโอกาสแสดงออกด้วยการร้องรำทำเพลง หรือพูดคุยเกี่ยวพาราสีไปในตัว มักนิยมเล่นตอนกลางคืน

3. เครื่องดนตรีประกอบการแสดง (1) โทน 1 คู่ (2) ปี่อ้อ 1 เล้า (3) ปี่ชลีย์ 1 เล้า (4) ซออุ้งขนาดกลาง 1 คัน (5) ตะโพน 1 ใบ (6) ฉิ่ง 1 คู่ (7) กรับ 1 คู่ (8) ฉาบ 1 คู่

4. อุปกรณ์การแสดง อุปกรณ์ที่ขาดไม่ได้ในการแสดงเรียมอันเร คือ สาก
5. การแต่งกาย ผู้ชายจะนุ่งผ้าม่วงพื้นบ้าน สวมเสื้อสอดไสคอกกลมแขนสั้น ผ้าขาวม้าพื้นเมือง ที่ทอกันเองคาดเอว 1 ผืน ผ้าขาวม้าคล้องคอปล่อยชายไปข้างหลังอีก 1 ผืน ส่วนผู้หญิง จะนุ่งผ้าไหมปูน ภาษาพื้นเมืองสุรินทร์เรียกว่า “ซั่มปิวตโฮล” หรือ “ผ้าโฮล” สวมเสื้อแขนกระบอกมีผ้าสไบบาง ๆ พาดทับเสื้ออีกชั้นหนึ่ง นอกจากนั้นใช้เครื่องประดับบ้าง เช่น ดอกไม้ทัดหู เป็นต้น

6. ทำนองและจังหวะเพลง เรียมอันเร มีจังหวะเพลงดังนี้ (สุริยา ดีสม. 2549, กันยายน 29) 1) จังหวะไหว้ครู 2) จังหวะกัจปกา 3) จังหวะจึงมูย 4) จังหวะมลปโดง 5) จังหวะจึงปี่ (อารีย์ ทองแก้ว, 194 – 196 : 2549)

เรียมอ้าย

1. ประวัติความเป็นมา เรียมอ้าย คือการเรียกชื่อการละเล่นพื้นเมืองของกลุ่มชาวไทยเขมร อีกชนิดหนึ่ง แปลเป็นภาษาภาคกลางว่า การร้องรำเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว เป็นการละเล่นอีกแบบหนึ่งของคนในท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ มีสืบทอดกันมาช้านาน พร้อมกับการตั้งเมืองสุรินทร์ ต้นกำเนิดสันนิษฐานว่าเลียนแบบมาจากการละเล่นพื้นเมืองของประเทศราชอาณาจักรกัมพูชา สีสากลการเล่น บทกลอน จังหวะท่วงทำนอง เป็นกลอนสด นิยมเล่นในเทศกาลต่าง ๆ (ผ่องศรี ทองหล่อ. 2542, สิงหาคม 11)

2. เครื่องดนตรี เครื่องดนตรีประกอบการเล่น “เรียมอ้าย” มีดังนี้ (สุริยา ดีสม. 2542, กันยายน 29) (1) กลองโทน 1 คู่ (2) ซออุ้ง 1 คัน (3) ปี่ชลีย์ (ปี่โน) 1 เล้า (4) ซอด้วง 1 คัน (5) กรับ 1 คู่ (6) ฉิ่ง 1 คู่ (7) ชลุ่ม 1 เล้า

3. เครื่องแต่งกาย ผู้หญิงนุ่งผ้าถุงไหม สวมเสื้อแขนกระบอก มีผ้าสไบพาดบ่าหรือผ้าสไบคล้องคอปล่อยชายทั้งสองมาด้านหน้าก็ได้ ฝ่ายชายหนุ่มจะนุ่งกางเกงทั่วไป สวมเสื้อคอกลมหรือแบบอื่นก็ได้ นิยมใช้ผ้าขาวม้าคาดเอวสักผืน

4. ทำนองและจังหวะ เรือมอ้ายย ใช้การบรรเลงท่วงทำนองดนตรีและจังหวะเพลงหลายอย่างปนกัน เช่น อ้ายยลำแม อ้ายยกลาย อ้ายยกันเตรย อ้ายยทแย อ้ายยสาร์ยง อ้ายยพิมพวง อ้ายยจัซและอ้ายยลำแบ ทำนองและจังหวะที่นิยมกันมากที่สุด คือ อ้ายยลำแบ เพราะมีท่วงทำนองเร่ร่ำ สนุกสนานถูกใจวัยรุ่นนั่นเอง

5. บทร้อง การร้องรำอ้ายย เป็นการแสดงเฉพาะในท้องถิ่นเมืองสุรินทร์ บทร้องขึ้นต้นเหมือนการละเล่นอื่น ๆ ตรงที่ต้องมีบทไหว้ครู เนื้อเพลงร้องสรรเสริญพระคุณพระไตรเทพให้พระราชา อีกทั้งบิดามารดา ครูบาอาจารย์

เมื่อร้องบทไหว้ครูเสร็จแล้ว เริ่มการร้องเพลงขอบคุณผู้ชมที่มาให้กำลังใจ ขอให้คุณคนที่มาเบิกบานสุขสำราญทั้งกายใจ (อารีย์ ทองแก้ว, 198 – 199 : 2549)

เรือมกะโน้บติงตอง (ระบำตักแตนตำข้าว)

กะโน้บติงตอง เป็นคำในภาษาเขมรแปลว่า ตักแตนตำข้าว เป็นแมลงขนาดใหญ่ตัวยาว 3-4 นิ้ว ฆาคู่หน้าใหญ่ยาว ใช้สำหรับจับเหยื่อ มันชอบเกาะนิ่ง ๆ อยู่บนต้นไม้และกิ่งไม้ ยกฆาคู่หน้าสูงทำท่าเหมือนนักมวยคอยที่อยู่ ถ้ามีแมลงที่เป็นเหยื่อเดินหรือบินผ่านเข้ามาใกล้ ก็จะใช้ฆาวยาวและแข็งแรงนี้ ตวัดจับใส่ปาก ตักแตนตำข้าวมีหน้าเป็นรูปสามเหลี่ยมและมีคอที่หมุนได้คล่อง จึงอาจหันหัวเหยียวกลับไปมองข้างหลังได้

ตักแตนตำข้าว เป็นแมลงที่มีประโยชน์ กินแมลงที่เล็กกว่าทุกชนิด ตักแตนตำข้าวตัวเมียออกไข่ครั้งละ 200 ฟอง รวมกันอยู่ในถุงสีน้ำตาล ซึ่งมันจะนำไปแขวนห้อยติดไว้ใต้กิ่งไม้ ด้วยกาวเหนียว ๆ ซึ่งไข่จะฟักเป็นตัวออกมาเกือบพร้อมกัน

การแสดงกะโน้บติงตอง เป็นการระบำที่เลียนแบบลีลาท่าทางการเคลื่อนไหวของตักแตนตำข้าว จะมีจังหวะและลีลาที่เร้าใจ จึงทำให้การระบำกะโน้บติงตองเป็นที่นิยมทั่วไปทั้งในแถบอีสานใต้และจังหวัดใกล้เคียง

1. ประวัติความเป็นมา เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2490 นายเต็น ตระการดี เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ที่บ้านโพธิ์กอง ตำบลเชื้อเพลิง (ในปัจจุบัน) อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ร่วมกับเพื่อน ๆ ได้เดินทางโดยขบวนเกวียนที่บรรทุกสินค้า เข้าไปในประเทศกัมพูชาเพื่อไปซื้อปลาเฮาะ (ปลาร้า) เนื่องจากที่ประเทศกัมพูชานั้น มีทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่จึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลา สินค้าที่บรรทุกไปมีหลายอย่างที่สำคัญคือ เกลือ เส้นทางมีความลำบากมากสองข้างทางเต็มไปด้วยป่าทึบ การเดินทางกลับ มีความลำบากเนื่องจากประเทศไทยอยู่ระดับสูงกว่าประเทศกัมพูชา ระหว่างที่หยุดพักระหว่างทาง นายเต็น ได้ปัสสาวะที่ข้างต้นไม้ใหญ่และได้มองเห็นตักแตนตำข้าว คู่หนึ่งกำลังเกี่ยวพาราสีกันอยู่ จึงเฝ้าดูลีลาท่าทางตักแตนคู่นั้นด้วยความประทับใจ เนื่องจากนายเต็นเป็นผู้ที่ชอบศิลปะการแสดงอยู่แล้ว จึงทำให้ยังมองก็ยิ่งประทับใจ จึงลองทำท่าเลียนแบบตักแตน

ตำข้าว และร้องเพลงกะโน้บติงตองให้เพื่อน ๆ ดู เป็นที่ถูใจของเพื่อน ๆ ซึ่งมีเนื้อร้องเป็นภาษาเขมร และความหมายดังนี้

โอะกะโน้บติงตอง. ซี่ ซเลอะ อังกัญ.

กะम्म แดล บอง ซลัญ. เลย เตรีว บาน เติว กี.

ความหมาย

โอ้เจ้าตักแตนตำข้าว เกะกินใบชี้เหล็ก

สาวที่พี่นี้รัก ต้องกลายเป็นของคนอื่นไป

เมื่อนายเต็น ตระการดี กลับมาถึงบ้าน จึงเกิดความคิดว่าถ้านำเอาลีลาการเกี่ยว พาราสีของตักแตนตำข้าวมาดัดแปลงและเต้นให้คนดูก็น่าจะดี จึงได้นำไปเล่าให้ นายเหือน ตรงสูญดี ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะกันตรึมที่เล่นดนตรีในหมู่บ้านด้วยกันฟัง จึงได้ช่วยกันแต่งเพลงกะโน้บติงตอง และเริ่มแสดงให้ชาวบ้านในหมู่บ้านดู ในระยะแรก ๆ จะแสดงกันแค่ 2 คน เป็นตักแตนตัวผู้ และตัวเมีย และเริ่มเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมเนื่องจากมีจังหวะและลีลาการเต้นที่สนุกสนาน มักจะแสดงในงานบวช งานแต่งงาน หรืองานเทศกาลต่าง ๆ ต่อมาได้มีการฝึกการแสดงให้กับเด็กในหมู่บ้าน โพธิ์ทอง ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของเด็ก ๆ มาก และเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายไปยังพื้นที่ใกล้เคียง

ต่อมา นายยันต์ ยี่สุนศรี ครูใหญ่โรงเรียนบ้านโพธิ์ทอง ได้นำไปฝึกสอน ให้กับนักเรียน และนายสมพงษ์ สาครเส ได้นำไปสอนให้กับนักเรียนโรงเรียนปราสาทศึกษาการ อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ในปี พ.ศ. 2506 นายเสนอ มุลศาสตร์ นายอำเภอปราสาท ได้นำนายเหือน ตรงสูญดี และนายยันต์ ยี่สุนศรี ไปแสดงที่สวนอัมพร และที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร ซึ่งการแสดงในครั้งนี้มีมีการปรับเนื้อร้องให้มีภาษาไทยประกอบไปด้วย เพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจความหมาย ซึ่งผู้แต่งเพลงคือ นายวิลาศ อินแปลง ครูโรงเรียนบ้านสองสะโอม ตำบลไหล อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ หลังจากนั้นการแสดงก็เริ่มแพร่หลายและเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป

2. จำนวนผู้แสดง แต่เดิมมีผู้แสดงเพียง 2 คน ต่อมา มีการพัฒนาการแสดง ให้เพิ่มจำนวนผู้แสดงมากขึ้นโดยไม่จำกัดจำนวน แต่จะขึ้นอยู่กับสถานที่แสดง

3. โอกาสที่ใช้แสดง ใช้แสดงในงานรื่นเริง งานบุญ งานประเพณีต่าง ๆ งานประจำปีและงานเทศกาลต่าง ๆ

4. การแต่งกาย แต่งกายเลียนแบบลักษณะของตักแตนตำข้าว โดยชุดแสดง จะคล้ายกับตัวตักแตนตำข้าวที่มีสีเขียว ผู้แสดงจะใส่หน้ากากเป็นหัวตักแตน ส่วนปีกตักแตน จะใช้กระดาษแข็งตัดเป็นรูปปีกแล้วใช้ผ้าสีเขียวเย็บคลุมทับโดยรอบ โดยชุดตัวเมียจะมีจะมีกระโปรง สั้นใส่ทับ

5. เครื่องดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบเครื่องดนตรี ใช้เครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

- (1) กลองโพน (ชกวร) 2 ใบ (2) ปี่ใน (ปี่ซลัย) 2 เล้า (3) ซอด้วง 1 อัน (4) ซออู้ 1 อัน (5) ฉิ่ง 1 อัน

6. เพลงในระยะแรก ๆ ใช้ภาษาเขมรทั้งหมด ต่อมาได้มีการแต่งเนื้อร้องเป็นภาษาไทยเพิ่มเข้ามาด้วย

7. ลักษณะการแสดง จะแบ่งผู้แสดงออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายตัวผู้และฝ่ายตัวเมีย โดยสมมุติเป็นตัวเมียและตัวผู้ เริ่มแสดงโดยผู้แสดงจะเดินตามจังหวะเพลงออกมากลางเวที และจับคู่แสดงกันเป็นคู่ๆ ตัวเมียจะอยู่ด้านหน้าตัวผู้ ท่ารำ จะมีดังนี้ (1) ท่าติดเท้า (2) ท่าไหว้ครู (3) ท่ากินอาหาร (4) ท่าป้อนหน้าดูเหยื่อ (5) ท่าหยอกล้อกัน (6) ท่าเกี่ยวกัน (7). ท่าอำลา

เอกสารประกอบการเรียนการสอน

1. ความหมายของเอกสารประกอบการเรียน

ได้มีผู้ให้ความหมายของเอกสารประกอบการเรียนการสอนไว้ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ (2550 : 41) ให้ความหมายของเอกสารประกอบการเรียน คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนของครู หรือ เอกสารประกอบการเรียนของนักเรียน ในวิชาใดวิชาหนึ่ง ควรมีหัวข้อเรื่อง จุดประสงค์ เนื้อหาสาระและกิจกรรมเพื่อจะส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด

ลักษณะ คำอาษา (2553 : 30) ได้ให้ความหมายของเอกสารประกอบการสอน หมายถึง เอกสารที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นลักษณะเอกสารที่จัดทำเป็นรูปเล่ม มีเนื้อหาสาระที่ครบถ้วน ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ มีคำอธิบายถึงรายละเอียดของเนื้อหาที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและมีรูปภาพประกอบคำบรรยายอย่างเหมาะสมเนื้อหา มีการแยกย่อ และเรียงตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องกัน สาระถูกต้อง รูปแบบการพิมพ์ที่ดี มีความชัดเจน และเป็นสาระที่เขียนขึ้นโดยความรู้ของผู้สอนเองไม่ได้ลอกของผู้อื่นมา

योग โสนอุดม (2553 : 57) สรุปความหมายของเอกสารประกอบการสอน ไว้ว่า เอกสารประกอบการสอนมีลักษณะเป็นสื่อการเรียนการสอนประเภทหนึ่ง ที่เป็นตัวนำเสนอเนื้อหาวิชาด้วยตัวของมันเองโดยเอกเทศและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหา เกิดทักษะกระบวนการ และความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ อันจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ส่งผ่านไปสู่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้รับรู้ประสบการณ์หลาย ๆ อย่างตามแนวทางที่ถูกต้อง

สุจิตร์ ทรงศาศรี (2554 : 35) สรุปเกี่ยวกับความหมายของ เอกสารประกอบการเรียนการสอนว่า หมายถึง เอกสารที่มีเนื้อหา วัตถุประสงค์และแก่นเรื่องย่ออย่างชัดเจน

มีความยากง่ายเหมาะกับระดับชั้น วัย ความสนใจ ภูมิหลังของนักเรียน มีเนื้อหาสนุก รูปแบบ การเขียนเนื้อหา มีหลายแบบด้วยกัน ได้แก่ นิทาน นิทานเพลง เรื่องสั้น สารคดี บทความ บันทึก เรื่อง ความเรียงสำนวนภาษาที่ใช้ ใช้ภาษาง่าย ๆ ถูกต้อง เหมาะสมและรูปลักษณ์มีความกะทัดรัด ไม่ใหญ่หรือกว้างหรือยาวหรือเล็กมาก เพราะเด็กจะถือหนังสืออ่านไม่สะดวก

นฤตล ดาวดวง (2554 : 20) สรุปความหมายของเอกสารประกอบการเรียน หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบการเรียนการสอนของนักเรียนและครูผู้สอนในวิชาใด วิชาหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ในเอกสารประกอบการเรียนจะแบ่งเป็นบทหรือหน่วย ในแต่ละบท หรือแต่ละหน่วย ก่อนจะเข้าเนื้อหาควรประกอบด้วยประเด็นหลักสาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ ที่คาดหวังและ ในเนื้อหาจะต้องมีบทนำ เนื้อเรื่อง บทสรุป เอกสารอ้างอิง แบบทดสอบก่อนเรียน และหลัง ผลการเรียนรู้ แบบฝึกกิจกรรม หรือใบงาน

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 35) สรุปความหมาย ของเอกสารประกอบการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งเร้าหรือกิจกรรมที่ควรสร้างขึ้นเพื่อเสริมทักษะให้แก่ผู้เรียน ได้ศึกษากระบวนการขั้นตอน การฝึกปฏิบัติ เพื่อทบทวนเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เรียนไปแล้ว จนกระทั่งสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ โดยอัตโนมัติ ถูกต้อง คล่องแคล่ว แม่นยำ เอกสารจึงเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์กับผู้เรียนและยังช่วยให้นักเรียนแก้ไขข้อบกพร่องทางการเรียนด้วยการฝึกฝนจากเอกสารที่ครูสร้าง

อรทัย อุทธะยาน (2555 : 13) สรุปความหมายของเอกสารประกอบการเรียน คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนของครูหรือประกอบการเรียนของนักเรียน ในวิชาใด วิชาหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย หัวข้อเรื่อง จุดประสงค์ เนื้อหาสาระและกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด เอกสารประกอบการเรียนสามารถทำได้หลายรูปแบบ ตามความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรมในแต่ละวิชา ซึ่งอาจรวมถึงบทเรียนสำเร็จรูป ใบความรู้ และแบบฝึกในลักษณะต่าง ๆ

ธัญญรัตน์ อ่ำดี (2556 : 10) สรุปความหมายของเอกสารประกอบการสอนไว้ว่า เอกสารประกอบการสอน คือ สื่อการเรียนการสอนชนิดหนึ่งซึ่งเกิดจากเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ผลิต ออกมาในรูปของสื่อประสมต่าง ๆ โดยจัดลำดับขั้นตอนในการใช้อย่างเป็นระบบมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้จัด กิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง ที่มีเนื้อหาครอบคลุมครบถ้วนตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ ในหลักสูตร เอกสารประกอบการสอนจะเป็นตัวกลางที่ใช้ในกระบวนการเรียนการสอน หรือเป็นแหล่ง ความรู้ ที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมตามความต้องการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวัดผลการเรียนรู้ทันทีหลังจากเรียนจบในหน่วยนั้น ๆ

มูฮามัดไซนูลออาบีดีง ลอตง (2556 : 23) สรุปความหมายของเอกสารประกอบการ สอน ได้ว่า เอกสารประกอบการสอน หมายถึง เอกสารที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทาง

ในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ใช้ในสถานศึกษา ที่มีหัวข้อและเนื้อหาครอบคลุมตามรายละเอียด ของวิชานั้น ๆ เพื่อให้ประกอบการสอนของครู หรือประกอบการเรียนของผู้เรียน มีเนื้อหาครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผลการเรียนมีประสิทธิภาพตามที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารที่สร้างขึ้น อย่างเป็นระบบ มีเนื้อหาครอบคลุมครบถ้วนที่กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรที่ใช้ในสถานศึกษา ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมตามความต้องการต่อไป ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวัดผลการเรียนรู้ทันทีหลังจากเรียนจบในหน่วยนั้น ๆ เสริมทักษะ ให้แก่นักเรียน ได้ศึกษากระบวนการขั้นตอนการฝึกปฏิบัติ เพื่อทบทวนเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เรียน ไปแล้ว จนกระทั่งสามารถนำความรู้ไปใช้ได้โดยอัตโนมัติ ถูกต้อง คล่องแคล่ว แม่นยำ เอกสาร จึงเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับผู้เรียนและยังช่วยให้นักเรียนแก้ไขข้อบกพร่องทางการเรียนด้วยการฝึกฝนจาก เอกสารที่ครูสร้าง

2. รูปแบบและขั้นตอนการผลิตเอกสารประกอบการเรียนการสอน

การผลิตเอกสารประกอบการเรียนการสอนจะต้องกำหนดรูปแบบหรือวิธีการเขียนเนื้อหา ไว้ล่วงหน้าเสียก่อน เมื่อถึงเวลาเขียนจริงจะได้ยึดถือเป็นแนวทางในการเขียนให้สม่ำเสมอ ตลอดทั้งเล่มไม่เปลี่ยนแปลงจนเกิดความสับสน จนไม่เข้าใจสิ่งที่อ่าน ซึ่งขั้นตอนการผลิตก็เหมือนกับการผลิตสื่อวัตกรรมการเรียนการสอนทั่วไป ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ (2551 : 44) ได้เสนอแนะขั้นตอนการผลิตเอกสารประกอบการเรียนไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุจากการเรียนการสอน ซึ่งอาจได้มาจาก
 - 1.1 การสังเกตปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำการสอน
 - 1.2 การบันทึกปัญหาและข้อมูลระหว่างการสอน
 - 1.3 การศึกษาและวิเคราะห์ผลการเรียนของผู้เรียน
2. ศึกษารายละเอียดในหลักสูตรของสถานศึกษา เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือจุดประสงค์และกิจกรรมที่เป็นปัญหา
3. เลือกเนื้อหาที่เหมาะสมแบ่งเป็นบทเป็นตอนหรือเป็นเรื่อง เพื่อแก้ปัญหา
4. ศึกษารูปแบบของการเขียนเอกสารประกอบการเรียนการสอนและกำหนด ส่วนประกอบภายในของเอกสารประกอบการสอน
5. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์ เนื้อหา วิธีการและสื่อประกอบเอกสารในแต่ละบทหรือแต่ละตอน
6. เขียนเนื้อหาในแต่ละตอน รวมทั้งภาพประกอบ แผนภูมิและข้อทดสอบ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

7. ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจ
8. นำไปทดลองใช้ในห้องเรียนและเก็บบันทึกผลการใช้
9. นำผลที่ได้มาใช้พิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง (อาจทดลองใช้มากกว่า 1 ครั้ง เพื่อปรับปรุงเอกสารประกอบการสอนนั้นให้สมบูรณ์และมีคุณค่ามากที่สุด)
10. นำไปใช้จริงเพื่อแก้ปัญหาที่พบจากข้อ (1)

योगโย แส่นอุดม (2553 : 60) สรุปร่วมกับรูปแบบของเอกสารประกอบการเรียนการสอนได้ว่า รูปแบบการเขียนเอกสารประกอบการสอนไม่มีรูปแบบตายตัว โดยทั่วไปมี 2 ประเภท คือ อยู่ในรูปของสารคดีและบันเทิงคดี โดยการเขียนในรูปของสารคดียังมีการแบ่งย่อยเป็นการเขียนบรรยาย การเขียนพรรณนา การเขียนอธิบาย การเขียนอภิปราย และการเขียนเปรียบเทียบ โดยทั้งหมดที่กล่าวมาใช้การเขียนในลักษณะของความเรียง ซึ่งทำให้สื่อความหมายได้ง่าย นอกจากนี้การเขียนความเรียงยังเป็นการให้ข้อมูลที่เป็ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง (Information Text) มาช่วยในการเขียน

นฤตล ดาวดวง (2554 : 24) สรุปร่วมว่าการสร้างเอกสารประกอบการเรียนที่มีค่าถามส่งเสริมความคิด มีแบบฝึกทำยบทนั้นควรสร้างให้เหมาะสมกับความสามารถและวัยของผู้เรียน แบบฝึกควรดึงดูดใจ ทำทหายความสามารถและให้นักเรียนฝึกฝนบ่อย ๆ และที่สำคัญครูต้องคำนึง อยู่เสมอว่า ฝึกอย่างไรจึงจะทำให้เด็กคิดเป็น ในการสร้างเอกสารประกอบการเรียนและแบบฝึก ที่มีคุณภาพต้องคำนึงถึง หลักจิตวิทยาด้วย เพราะการเรียนการสอนจะได้ผลดีควรใช้เอกสารประกอบ การเรียนที่มีแบบฝึกที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

อรทัย อุทธะยาน (2555 : 14) สรุปร่วมได้ว่า เอกสารประกอบการเรียนจำเป็นต่อการเรียนของนักเรียนและการสร้างเอกสารประกอบการเรียนนั้นควรคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้นักเรียนจะได้ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน โดยเฉพาะนักเรียนระดับประถมศึกษา เอกสารประกอบการเรียนควรมีรูปภาพประกอบ การใช้ภาษา ขนาดตัวอักษรเพื่อเป็นเครื่องเร้าอยากเรียน เอกสารประกอบการเรียนยังมีประโยชน์ต่อครูผู้สอนและทำให้ทราบการพัฒนาทางทักษะนั้น ๆ ของเด็ก เพื่อหาข้อบกพร่องในการเรียน แก้ไขข้อบกพร่องได้ทันท่วงที เป็นการช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จทางการเรียน

จากการศึกษาขั้นตอนของการสร้างเอกสารประกอบการสอนสรุปได้ว่า เอกสารประกอบการสอน เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์จุดประสงค์ของสาระการเรียนรู้เป็นกรอบในการจัดทำ นอกจากนั้นพิจารณาระดับช่วงชั้นของผู้เรียน เพื่อที่จะจัดแผนการเรียนรู้อและกิจกรรมปฏิบัติได้จริงตามความเหมาะสมและความสนใจ โดยเรียงลำดับจากง่ายไปหายากและสิ่งสำคัญ คือ การใช้แหล่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย รวมทั้งสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ ที่มีการบูรณาการเข้ากับสาระการเรียนรู้อื่น ๆ มีกระบวนการวิเคราะห์และการวัดการประเมิน

ที่มีความเชื่อมั่นและมีความเที่ยงตรง การจัดทำเอกสารประกอบการเรียนต้องสอดคล้องกับหลักสูตร เนื้อสาระที่เหมาะสมกับผู้เรียน จัดแบ่งให้เหมาะสมแต่ละบทและที่สำคัญคือต้องมีแบบทดสอบ ก่อนเรียน-หลังเรียนและตัวอย่างที่จำเป็นในการเรียนรู้

3. ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียนการสอน

สุวิทย์ มูลคำ (2551 : 42-43) ได้สรุปข้อควรพิจารณาในการผลิตการเรียน เอกสารประกอบการเรียน ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ควรพิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมายในด้านจิตวิทยา วุฒิภาวะ และวัยของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะผู้เรียนในแต่ละระดับย่อมมีความต้องการแตกต่างกัน ทั้งในด้านเนื้อหา การใช้ภาษา ภาพประกอบและขนาดตัวอักษรที่ใช้ในเอกสารประกอบการเรียน การสอน
2. การกำหนดเนื้อหา ต้องมีความถูกต้องและเหมาะสม ความถูกต้องได้แก่ การมีเนื้อหาและสาระตามที่หลักสูตรกำหนด มีความเที่ยงตรงและข้อมูลที่นำเสนอ มีความชัดเจน ทันสมัยเป็นปัจจุบัน ไม่กำกวมสับสนหรือเบี่ยงเบนข้อเท็จจริง ส่วนความเหมาะสม ได้แก่ ความยากง่าย ของเนื้อหาสาระ โดยพิจารณาถึงในด้านวุฒิ ประสบการณ์และพื้นฐานของผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. การเรียบเรียงถ้อยคำ เป็นเทคนิคสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาควรคำนึงถึง
 - รูปประโยค ควรเขียนให้สั้น กะทัดรัด แต่ได้ใจความไม่ควรมีคำขยาย ที่ทำให้ เยิ่นเย้อโดยไม่จำเป็น
 - การย่อหน้า ควรย่อหน้าเมื่อเปลี่ยนประเด็นของเนื้อหาหรือเพื่อต้องการดึงดูด ความสนใจของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมเป็นสำคัญ
4. การใช้ภาษา ควรเขียนให้อ่านง่ายและเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว คำนึงถึงเนื้อหา และกลุ่มเป้าหมายในการที่จะสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรหลีกเลี่ยงการใช้คำซ้ำซาก และเล่นคำจนผู้เรียนสับสน
5. เทคนิคในการนำเสนอ ควรจะต้องมีความน่าสนใจ เร้าใจ ชวนให้ติดตาม ใคร่รู้ใคร่ศึกษาต่อไป ไม่บรรจุความรู้และข้อมูลที่อัดแน่นจนเกินไป ควรมีการสร้างบรรยากาศ ของความ เป็นกันเองระหว่างผู้เขียนกับผู้เรียน การสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารในเชิงการพูดคุย เสมือนตัวหนังสือมีชีวิต การใช้ภาพประกอบการนำเสนอก็เป็นเทคนิคหนึ่งที่จะช่วยเร้าความสนใจ ในเนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรใช้ภาษาที่สอดคล้องกับเนื้อหา มีขนาดพอเหมาะ และมีความชัดเจน มีเทคนิคการใช้คำถามนำ ที่กระตุ้นความคิดของผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำตอบในเนื้อหา จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ตนกำลังศึกษามากขึ้น การมีกิจกรรม แบบฝึกหัด แบบประเมินผล หรือแบบทดสอบ ล้วนเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้การใช้เอกสารประกอบการเรียน การสอนบรรลุจุดประสงค์ได้เป็นอย่างดี

ยงโย แสนอุดม (2553 : 60) สรุปไว้ว่า รูปแบบการเขียนเอกสารประกอบการสอน ไม่มีรูปแบบตายตัว โดยทั่วไป มี 2 ประเภท คือ อยู่ในรูปของสารคดีและบันเทิงคดี โดยการเขียนในรูปของสารคดี ยังมีการแบ่งย่อยเป็น การเขียนบรรยาย การเขียนพรรณนา การเขียนอธิบาย การเขียนอภิปรายและการเขียนเปรียบเทียบ โดยทั้งหมดที่กล่าวมาใช้การเขียน ในลักษณะของความเรียง ซึ่งทำให้สื่อความหมายได้ง่าย นอกจากนี้การเขียนความเรียงยังเป็นการให้ข้อมูล ที่เป็นข้อเท็จจริง (Information Text) มาช่วยในการเขียน

มุขามัดไซนุลอาบีดีน ลอตง (2556 : 24) สรุปได้ว่า องค์ประกอบของเอกสารประกอบการสอนแต่ละบทประกอบด้วย จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระสำคัญ เนื้อหา กิจกรรม การจัดการเรียนการสอน สื่อการสอนและการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางแก่ครูผู้สอนเตรียมการในกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การผลิตเอกสารประกอบการเรียนการสอนสามารถทำได้ในหลายรูปแบบ ที่สำคัญต้องตรงตามหลักสูตรกำหนด ความเหมาะสมของเนื้อหา เข้าใจง่าย น่าสนใจ ไร้ใจ กิจกรรมง่ายไปหายากสอดคล้องกับจุดประสงค์และการวัดผลประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทาง และหลักการต่าง ๆ จากนั้นวิชาการและนำมาสร้างให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

4. ประโยชน์และความสำคัญของเอกสารประกอบการเรียนการสอน

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความ เกี่ยวกับความสำคัญของเอกสารประกอบการเรียนรู้อย่างมากมาย พอสรุปได้ดังนี้

นฤตล ดาวดวง (2554 : 25) สรุปไว้ว่า เอกสารประกอบการเรียนนั้น มีประโยชน์ต่อนักเรียนและครูผู้สอน เพราะในการสร้างเอกสารประกอบการเรียนนั้นครูต้องศึกษาเนื้อหา ตามบริบทที่ตรงกับความต้องการของนักเรียน

มุขามัดไซนุลอาบีดีน ลอตง (2556 : 25) สรุปไว้ว่า ประโยชน์ของเอกสารประกอบการสอน ทำให้ผู้ทำเอกสารประกอบการสอนมีโอกาสศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งทำให้ผู้ทำเอกสารประกอบการสอนสามารถปฏิบัติงานอย่างมีระบบและเป็นไปตามขั้นตอนที่วางไว้และเป็นคู่มือในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและการเตรียมการจัดกิจกรรมการสอนล่วงหน้าที่สะดวกในการใช้และเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนที่สนใจนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

อรทัย อุทธะยาน (2555 : 13) สรุปได้ว่า เอกสารประกอบการสอนมีความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน โดยช่วยให้ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอน ได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และพัฒนาการศึกษาได้เป็นอย่างดี

พวงพยอม สม่าหลี (2554 : 9) ได้สรุปเกี่ยวกับประโยชน์ของเอกสารประกอบ

การสอนว่าเอกสารประกอบการสอนมีประโยชน์ในการใช้เป็นคู่มือครูเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนของครูและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

สรุปได้ว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้มีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอน เป็นสื่อที่สำคัญในการกระตุ้นและนำกิจกรรมการเรียนรู้ภายในหรือภายนอกชั้นเรียนช่วยสร้างเจตคติที่ดีสูงงานที่ทำให้นักเรียนภูมิใจในความสำเร็จ สามารถกระตุ้นให้นักเรียนทำได้ดีกว่าและพัฒนาอุปนิสัยการเรียนรู้และหลังจากเรียนบทเรียนใดจบลงก็จะได้รับการฝึกทักษะเพิ่มเติม ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนได้ดียิ่งขึ้น ทำให้ครูได้พบจุดเด่นที่ควรส่งเสริมสำหรับนักเรียนที่เรียนเก่ง และพบจุดที่ควรปรับปรุงแก้ไขหรือซ่อมเสริมสำหรับนักเรียนที่เรียนอ่อน นอกจากนี้เอกสารประกอบ การเรียนรู้เหมาะสมในการนำมาใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน เพราะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความสนใจและครูผู้สอนสามารถถ่ายทอดเนื้อหาที่เป็นลักษณะนามธรรม ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเหมาะกับการปฏิบัติกิจกรรมนาฏศิลป์

แผนการจัดการเรียนรู้

1. ความหมายของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550 : 205-206) แผนการสอน คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การวัดผลและประเมินผลให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะใช้คำว่า “แผนการจัดการเรียนรู้”

อรพินทร์ กันทะรัตน์ (2552 : 26) สรุปว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ที่นำเอาเนื้อหาวิชานั้นมาออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้สื่อการสอน การวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละเนื้อหา บรรลุจุดมุ่งหมายและเกิดประสิทธิภาพ

ศุภวัลย์ น้อยประดิษฐ์ (2553 : 57) สรุปความหมาย ของแผนการสอนหรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง เอกสารที่ครูผู้สอนจัดเตรียมไว้ล่วงหน้าอย่างมีระบบ มีเป้าหมายชัดเจน ซึ่งครูผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดประสงค์และจุดหมายตามที่กำหนด

योगโย แสนอุดม (2553 : 37) สรุปความหมายของแผนการสอนได้ว่า หมายถึง แผนงานหรือโครงการสอนที่จัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยการเตรียมการล่วงหน้า อย่างเป็นระบบ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อจะดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่หลักสูตรกำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 35) สรุปความหมาย ของแผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การนำมวลงประกอบกันที่จะต้องทำการสอนตลอดภาคเรียน มาสร้างเป็นแผนการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียน และการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน โดยสอดคล้อง กับจุดประสงค์การเรียนการสอน หรือจุดเน้นของหลักสูตร สภาพของผู้เรียน ความพร้อมของโรงเรียน และตรงกับชีวิตจริงในท้องถิ่น ซึ่งครูผู้สอนได้จัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษรไว้ล่วงหน้าเพื่อประสิทธิภาพ ในการเรียนการสอน

มุฮามัดไซนุลอาบีดิง ลอตง (2556 : 26) สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ คือ การวางแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ และมีรูปแบบการสอนที่แน่นอนที่สอดคล้องกับ หลักสูตร นอกจากนั้นแผนการสอนยังเป็นหลักฐานทางวิชาการที่เป็นลายลักษณ์อักษร

สรุปได้ว่า แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ แผนการสอนที่ได้วางแผนการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนไว้ล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อการปฏิบัติการสอนในวิชาหนึ่ง เป็นการเตรียมการสอนอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดสาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรม การเรียนการสอน รวมทั้งการใช้สื่อและการวัดผลประเมินผล แผนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครู พัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่จุดมุ่งหมายการเรียนรู้และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมี ประสิทธิภาพ

2. ความสำคัญของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ได้มีผู้ให้ความสำคัญของแผนการสอนหรือแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550 : 206) ได้สรุปความสำคัญ ของแผนการเรียนการสอน ดังนี้

1. ทำให้เกิดการวางแผน วิธีสอน วิธีเรียนที่มีความหมายยิ่งขึ้น เพราะเป็นการ จัดทำอย่างมีหลักการที่ถูกต้อง
2. ช่วยให้ครูมีคู่มือการสอนที่ทำด้วยตนเอง ทำให้เกิดความสะดวก ในการจัดการเรียนการสอน ทำให้สอนได้ครบถ้วนตรงตามหลักสูตรและสอนได้ทันเวลา
3. เป็นผลงานทางวิชาการที่สามารถเผยแพร่เป็นตัวอย่างได้
4. ช่วยให้สะดวกแก่ครูผู้สอนแทนในกรณีที่ผู้สอนไม่สามารถเข้าสอนได้

เขียน วันทนิยตระกูล (2552 : 15) กล่าวว่า การวางแผนการสอน ทำให้ผู้สอน ทราบล่วงหน้าว่าจะสอนอะไร เพื่อจุดประสงค์ใด สอนอย่างไรและวัดประเมินผลโดยวิธีใด เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมก่อนสอน ตามที่ครูผู้สอนได้วางแผนการสอนอย่างถูกต้องตามหลักการ ย่อมช่วยให้เกิดความมั่นใจในการสอน ทำให้สอนได้ครอบคลุมเนื้อหา สอนอย่างมีแนวทาง และมีเป้าหมายและเป็นการสอนที่ให้คุณค่าแก่ผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ

ลักษณะขั้นตอนในการจัดทำและหลักการวางแผนการสอน ตลอดจนลักษณะของแผนการสอนที่ดี เพื่อส่งผลให้การเรียนการสอนดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ

พะยอม รุ่งสุวรรณ (2552 : 27) กล่าวว่า สำนักงาน ก.ค. ได้กำหนดให้ มีความหมายและขอบเขตของแผนการจัดการเรียนรู้หรือบันทึกการสอนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำ แผนการเรียนรู้ บันทึกการเรียนรู้อของข้าราชการครูในสายงานการสอนเพื่อขอปรับปรุงการกำหนด ตำแหน่งและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ซึ่งได้รับเงินเดือนในระดับสูงขึ้น

มุฮามัดไซนุลอาบีดีน ลอตง (2556 : 27) สรุปความสำคัญของแผน การจัดการเรียนรู้ ไว้ว่า เป็นการวางแผนและการเตรียมพร้อมล่วงหน้าในการจัดการเรียนการสอน เป็นคู่มือในการจัดการเรียนการสอนและผลงานทางวิชาการของผู้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และเป็นหลักฐานแสดงความเป็นมืออาชีพในการจัดการเรียนการสอนของผู้จัดทำ

สรุปว่า แผนจัดการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะช่วยอำนวยความสะดวกแก่ครู ทำให้รู้แนวทางในการจัดทำกำหนดการสอน เป็นการเตรียมตัวล่วงหน้า เตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผล เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

3. ประโยชน์ของการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

สำลี รักษุทธิ์ (2544 : 101) ได้สรุปประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

1. ทำให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีขั้นตอน ไม่สับสน วนไป วนมา
2. ทำให้เกิดกระบวนการจัดตัวอย่างมีระบบ
3. ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเป็นลำดับขั้นตอนจากหัวไปท้าย จากง่ายไปยาก
4. เป็นรูปธรรมชัดเจน มองเห็นความเคลื่อนไหวของกิจกรรมอย่างสอดคล้องเป็น ลูกโซ่ สัมพันธ์กันตลอดตั้งแต่เริ่มจนจบ
5. ผู้เรียนได้ปฏิบัติอย่างชัดเจนมีขั้นตอน มีผลสะท้อนกลับอย่างฉับพลัน
6. ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวา มีความสุขสนุกสนานกับการเรียน
7. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้เป็นการเตรียมการสอน อย่างเป็นรูปธรรม เป็นการวางแผนรูปแบบการเรียนเป็นเหมือนพิมพ์เขียวของผู้สอน ทั้งยังเป็นการแปลงหลักสูตร การจัดการเรียน ให้แก่ผู้เรียนและเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรที่กำหนดได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

บุรชัย ศิริมหาสาร (2545, หน้า 3) กล่าวว่าแผนการสอนของครูเปรียบได้กับแผนที่ ของนักเดินทางโดยมีหลักสูตรเป็นเข็มทิศ นักเดินทางที่ติดต้องใช้แผนที่และเข็มทิศเพื่อเดินไปสู่เป้าหมาย

โดยไม่หลงทาง แผนการสอนที่ดีช่วยให้ ครูปฏิบัติการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียน บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

เขียน วันทนายตระกูล (2552 : 16) กล่าวถึง ประโยชน์ของการเขียนแผนสอนไว้ดังนี้

1. ทำให้เกิดการวางแผน วิธีสอน วิธีเรียนที่มีความหมายยิ่งขึ้นเพราะเป็นการจัดทำอย่างมีหลักการที่ถูกต้อง

2. ช่วยให้ครูมีคู่มือการสอนที่ทำด้วยตนเอง ทำให้เกิดความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ทำให้สอนได้ครบถ้วนตรงตามหลักสูตรและสอนได้ทันเวลา

3. เป็นผลงานทางวิชาการที่สามารถเผยแพร่เป็นตัวอย่างได้

4. ช่วยให้ความสะดวกแก่ครูผู้มาสอนแทนในกรณีที่ผู้สอน ไม่สามารถเข้าสอนได้

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของแผนการจัดการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นเอกสาร เครื่องมือที่ช่วยให้ครูมีทิศทางดำเนินการจัดการเรียนรู้นำไปสู่การพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลที่ว่า ได้รู้เป้าหมายการสอน ด้วยความมั่นใจ จัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับเวลากับนักเรียน ทั้งในเรื่องของวัยและจำนวนผู้เรียน อีกทั้งนักเรียนได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้และทำให้ครูทราบปัญหาของการสอน ปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป

4. การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 44 -45) ได้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนสำคัญ ของการนำหลักสูตรสถานศึกษาเข้าสู่ชั้นเรียน การออกแบบหน่วยการเรียนรู้ต้องครอบคลุมขั้นตอน การออกแบบ 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ หลักฐานการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ แนวคิดที่สามารถนำไปเป็นแนวทางการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ คือ การออกแบบการเรียนรู้แบบย้อนกลับ (Backward Design) โดยในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ ควรมีการกำหนดความเข้าใจที่คงทน (Enduring Understandings) ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจ ที่ฝังแน่นติดอยู่ในตัวผู้เรียน อันเกิดจากการเรียนรู้ที่ผ่านกิจกรรมตามหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ ติดตัวผู้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. องค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ ควรมีองค์ประกอบสำคัญ

ดังนี้

1. ชื่อหน่วยการเรียนรู้
2. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด
3. สาระสำคัญ

4. สารระการเรีนรู้ สารระการเรีนรู้แกนกลางและสารระการเรีนรู้ท้องถิ่น (ถ้ามี)
 5. สมรรถนะสำคัญของผู้เรีน
 6. คุณลักษณะอันพึงประสงค
 7. ชิ้นงาน/ภาระงาน
 8. การวัดและประเมินผล
 9. กิจกรรมการเรีนรู้
 10. เวลาเรีน/จำนวนชั่วโมง
3. การจัดทำหน่วยการเรีนรู้ การจัดทำหน่วยการเรีนรู้มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้
- 3.1 สร้างความรู้ความเข้าใจ
- 3.1.1 ควรทำความเข้าใจกับหลักสูตร จุดเน้นคุณภาพผู้เรีน สารระการเรีนรู้ท้องถิ่น (ถ้ามี) กลุ่มสารระการเรีนรู้ที่รับผิดชอบและองค์ประกอบของหน่วยการเรีนรู้
- 3.1.2 ควรรู้ว่าในแต่ละกลุ่มสารระการเรีนรู้ที่จะจัดการเรีนรู้นั้นประกอบด้วย สมรรถนะสำคัญของผู้เรีน คุณลักษณะอันพึงประสงค
- 3.1.3 ควรรู้วิธีการออกแบบหน่วยการเรีนรู้ โดยยึดมาตรฐาน การเรีนรู้/ตัวชี้วัด
- หน่วยการเรีนรู้สามารถออกแบบได้ 2 วิธี คือ
- วิธีที่ 1 ออกแบบหน่วยการเรีนรู้เริ่มจากการวิเคราะห์มาตรฐานการเรีนรู้/ตัวชี้วัด
- วิธีที่ 2 ออกแบบหน่วยการเรีนรู้เริ่มจากการกำหนดประเด็น/หัวเรื่องจากสภาพ ปัญหาหรือสิ่งที่ผู้เรีนสนใจ
- 3.2 วางแผนและจัดทำหน่วยการเรีนรู้ โดยนำตัวชี้วัดในกลุ่มสาระ การเรีนรู้มาพิจารณาแต่ละตัวชี้วัด เมื่อนำมาจัดการเรีนรู้ ผู้เรีนควรรู้อะไรและทำอะไรได้ ควบคู่ กับการวิเคราะห์สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงคที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
4. การสร้างองค์ประกอบของแผนการจัดการเรีนรู้
- ชวลิต ชูกำแหง (2551 : 96-97) ได้สรุปองค์ประกอบของแผนการเรีนรู้อย่างนี้
1. ผลการเรีนที่คาดหวัง/จุดประสงคการเรีนรู้
 2. สารระการเรีนรู้
 3. กระบวนการจัดการเรีนรู้
 4. การวัดผลและการประเมินผล
 5. สื่อการเรีน/แหล่งการเรีนรู้
 6. กิจกรรมเสนอแนะเพิ่มเติม
 7. ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะของผู้บริหาร

8. บันทึกผลหลังการใช้แผนการเรียนรู้

9. ภาคผนวก/หมายเหตุ

5. องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550 : 213-214) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ ควรมีดังนี้

ส่วนนำ : รายวิชา/กลุ่ม ชั้น ชื่อหน่วยการเรียนรู้ หรือชื่อแผนการจัด การเรียนรู้
จำนวนเวลาที่สอน

1. จุดประสงค์การเรียนรู้/ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
2. สาระการเรียนรู้
3. กระบวนการจัดการเรียนรู้
4. การวัดผล ประเมินผลการเรียนรู้
5. แหล่งการเรียนรู้
6. บันทึกผลการจัดการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 79)

ได้อธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ อย่างน้อยต้องมีสิ่งต่อไปนี้

1. มาตรฐาน
2. ตัวชี้วัด
3. สาระสำคัญ
4. สาระการเรียนรู้
5. ร่องรอยหลักฐาน (ภาระงาน/ชิ้นงาน)
6. ทักษะการคิด
7. กิจกรรมการเรียนรู้
8. สื่อ/อุปกรณ์
9. การวัดและประเมินผล

การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้นั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลักหรือองค์ประกอบสำคัญ เพื่อความสมบูรณ์ของแผนการจัดการเรียนรู้และเพื่อต่อการจัดการเรียนการสอน

แต่องค์ประกอบจะมีหัวข้อมากน้อยนั้นขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าสมบูรณ์และเนื้อหาครบถ้วนหรือไม่

สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีควรมีกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้ปฏิบัติจริง สามารถนำกระบวนการไปใช้ในชีวิตประจำวันได้และควรมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลบันทึกผลการจัดการเรียนรู้ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา

6. ลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550 : 216) กล่าวว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี ควรมีลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1. เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง
2. เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นพบคำตอบ คิด แก้ไข หรือหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จด้วยตนเอง
3. เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน
4. เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนได้ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้และจุดประสงค์การเรียนรู้
5. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์ แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553 : 80) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีหัวข้อและส่วนประกอบต่าง ๆ ละเอียดชัดเจนและครอบคลุมศาสตร์การสอน โดยสามารถตอบคำถามต่าง ๆ ต่อไปนี้
 - สอนอะไร (หน่วย ชื่อเรื่อง สาระสำคัญ)
 - เพื่ออะไร (ใช้มาตรฐานและตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลาง ฯ)
 - สาระอะไร (เนื้อหา)
 - ใช้วิธีการใด (กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นวิธีการคิด)
 - ใช้เครื่องมืออะไร (วัสดุ อุปกรณ์ สื่อและแหล่งเรียนรู้)
 - ทราบได้อย่างไรว่าประสบความสำเร็จ (การวัดผลและประเมินผล)
2. แผนการจัดการเรียนรู้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
3. ส่วนประกอบต่าง ๆ ของแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องสัมพันธ์เชื่อมโยง
 - เป้าหมายครอบคลุมสาระการเรียนรู้
 - กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับตัวชี้วัดและเนื้อหาสาระ
 - วัสดุ อุปกรณ์ สื่อสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้
 - การวัดและประเมินผลสะท้อนตัวชี้วัดและมาตรฐาน

ดังนั้นแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีนั้น จะต้องเป็นแผนที่ครอบคลุมสามารถวัดได้ว่านักเรียนนั้นมีความรู้ความเข้าใจที่เปอร์เซ็นต์จากเนื้อหาและกิจกรรมที่ครูผู้สอนทำการสอน จึงจำเป็นต้อง

กำหนดว่าครูผู้สอนจะสอนเรื่องอะไร เพื่ออะไร มีเนื้อหาอะไร ครูใช้วิธีใดแล้ว ทราบได้อย่างไรว่านักเรียนประสบความสำเร็จ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้และขั้นตอนการจัดทำแผนการจัดการการเรียนรู้ แสดงให้เห็นถึงการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ต้องคำนึงถึงขั้นตอนการเรียนการสอน ธรรมชาติวิชา การบูรณาการ เทคนิคการสอน และกระบวนการเรียนรู้ซึ่งจำเป็นที่ครูผู้สอนต้องศึกษาและจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนนำไปใช้กับผู้เรียน บันทึกผลการใช้ เพื่อให้มีคุณภาพและเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1. ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นความสามารถทางสมรรถนะด้านต่าง ๆ ที่นักเรียนได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีนวัตผลการศึกษามากมายท่านได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ ดังต่อไปนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2550 : 5) ได้กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้และทักษะที่ได้รับก่อให้เกิดการพัฒนาจากการเรียนการสอน การฝึกฝนและได้รับการอบรมสั่งสอนโดยครูอาศัยเครื่องมือวัดผลช่วยในการศึกษา

รุจิรา สระคำ (2550 : 38) ได้สรุปไว้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลการเรียนรู้ด้านเนื้อหาสาระ และทักษะต่าง ๆ ของแต่ละวิชาที่นักเรียนได้รับการเรียนรู้ที่ผ่านมาแล้ว เป็นความสามารถที่เข้าถึงการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะในการเรียนโดยอาศัยความพยายามจำนวนหนึ่งและแสดงออกในรูปความสำเร็จ ซึ่งสามารถสังเกตและวัดได้โดยอาศัยเครื่องมือทางจิตวิทยาหรือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั่วไป

บุญชม ศรีสะอาด (2551 : 49) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถของบุคคลทางสมรรถภาพสมรรถนะด้านต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนรู้มาแล้วมีอยู่เท่าใด ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

ยุทธ ไกยวรรณ (2552 : 8) สรุปว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลความรู้ความสามารถที่ผู้ถูกวัดผ่านกระบวนการฝึกอบรมมาแล้ว โดยจะวัดก่อนและหลังการฝึก เพื่อประเมินผลว่า ประสบผลสำเร็จหรือมีความก้าวหน้ามากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากการวัดผลสัมฤทธิ์

นฤตล ดาวดวง (2554 : 27-28) สรุปความหมาย ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่มีความแตกต่างกันหลังจากได้เรียนรู้หรือได้รับการอบรมสั่งสอน

ตลอดจนความพยายามที่จะฝึกฝนจนเกิดทักษะที่ต้องการ ความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล หลังจากได้รับจากการเรียนรู้

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 45) สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลสำเร็จที่เกิดจากการเรียนรู้ การฝึกทักษะ ทั้งที่โรงเรียน ที่บ้านและแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ซึ่งจะมีผลต่อบุคคลในด้านความรู้ ทักษะ ความรู้สึกและค่านิยม

สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคล อันเกิดจากการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ความสำเร็จของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ พฤติกรรมใหม่ ทักษะใหม่ คุณค่าใหม่ ความเข้าใจ รวมทั้งแนวคิดจากการสังเคราะห์ ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ

2. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังจากการใช้สื่อนวัตกรรมแล้ว อาจต้องศึกษาองค์ประกอบอื่นที่มีอิทธิพลด้วย

บลูม (Bloom. 1976 : 52) กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วย

1. พฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด หมายถึง ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียนซึ่งประกอบด้วยความถนัดและพื้นฐานเดิมของผู้เรียน
 2. คุณลักษณะด้านจิตพิสัย หมายถึง สภาพการณ์หรือแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ใหม่ ได้แก่ ความสนใจ เจตคติที่มีต่อเนื้อหาที่เรียนในโรงเรียน ระบบการเรียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองและลักษณะบุคลิกภาพ
 3. คุณภาพการสอน ได้แก่ การได้รับคำแนะนำ การมีส่วนร่วมในการเรียน การสอน การเสริมแรงจากครู การแก้ไขข้อผิดพลาด และรู้ว่าตนเองกระทำถูกต้องหรือไม่
- จากองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดังกล่าว ทำให้ผู้เรียนได้นำมาเป็นแนวคิดในการพิจารณาการจัดทำแบบทดสอบให้กับผู้เรียน

3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้นาฏศิลป์ ผู้วิจัยต้องศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับแบบทดสอบที่เป็นเครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประเภทปรนัยแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก โดยผ่านการวิเคราะห์และปรับปรุงให้มีคุณภาพดี เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการทดลองต่อไปดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

การเรียงลำดับขั้นตอนในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ช่วยให้ผู้รายงานมีหลักการและแนวทางที่ถูกต้อง โดยการศึกษาจาก พิเชิต ฤทธิจรุญ (2550 : 97-98) กล่าวว่า การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1.1 วิเคราะห์หลักสูตรและสร้างตารางวิเคราะห์ การสร้างแบบทดสอบควรเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระและพฤติกรรมที่ต้องการจะวัด ตารางวิเคราะห์หลักสูตรจะเป็นกรอบในการออกข้อสอบ ซึ่งระบุจำนวนข้อสอบในแต่ละเรื่องและพฤติกรรม ที่ต้องการจะวัดไว้

1.2 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้เป็นพฤติกรรมที่เป็นผลการเรียนรู้ที่ผู้สอนมุ่งหวังจะเกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะกำหนดไว้ล่วงหน้าสำหรับเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน และสร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์

1.3 กำหนดชนิดของข้อสอบและวิธีการสร้าง โดยศึกษาตารางวิเคราะห์หลักสูตรและจุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้ออกข้อสอบต้องพิจารณาตัดสินใจเลือกชนิดของข้อสอบที่จะใช้วัดว่าจะเป็นแบบใด โดยเลือกให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และศึกษาวิธีการเขียนข้อสอบชนิดนั้นให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักและวิธีการเขียนข้อสอบ

1.4 เขียนข้อสอบ ผู้ออกข้อสอบลงมือเขียนข้อสอบตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตรและให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

1.5 ตรวจสอบข้อสอบ เพื่อให้ข้อสอบที่เขียนไว้แล้วมีความถูกต้องของหลักวิชา มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในตารางวิเคราะห์หลักสูตร ผู้ออกข้อสอบต้องพิจารณาทบทวนตรวจสอบอีกครั้งก่อนที่จะจัดพิมพ์และนำไปใช้ต่อไป

1.6 จัดพิมพ์แบบทดสอบฉบับทดลอง เพื่อตรวจสอบข้อสอบ เสร็จแล้วให้พิมพ์ข้อสอบทั้งหมดจัดเป็นแบบทดสอบฉบับทดลอง โดยมีคำชี้แจงหรือคำอธิบายวิธีตอบแบบทดสอบและจัดวางรูปแบบการพิมพ์ให้เหมาะสม

1.7 ทดลองและวิเคราะห์ข้อสอบ เป็นวิธีการตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบก่อนนำไปใช้จริง โดยนำแบบทดสอบไปทดลองสอบกับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มที่สอนจริง แล้วนำผลการสอบมาวิเคราะห์และปรับปรุงข้อสอบให้มีคุณภาพ

1.8 จัดทำแบบทดสอบฉบับจริง จากผลการวิเคราะห์ข้อสอบ หากพบว่าข้อสอบข้อใดไม่มีคุณภาพหรือมีคุณภาพไม่ดีพอ อาจจะต้องตัดทิ้งหรือปรับปรุงแก้ไขข้อสอบให้มีคุณภาพดีขึ้น แล้วจึงจัดทำเป็นแบบทดสอบฉบับจริงที่จะนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

สรุปได้จากขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ดังกล่าว ทำให้เชื่อว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ได้มีคุณภาพ สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และสามารถนำไปใช้วัดความรู้ ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ประสิทธิภาพ

1. ความหมายของประสิทธิภาพ

มีนักการศึกษากล่าวถึงความหมายของประสิทธิภาพ ไว้ดังนี้

ดวงมาลา จาริขานนท์ (2551 : 8) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพไว้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากสื่อและเทคโนโลยีการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งประสิทธิภาพจะมาจากผลลัพธ์ของการคำนวณ (E_1) เป็นเลขตัวแรก และ (E_2) เป็นเลขตัวหลัง ถ้าตัวเลขเข้าใกล้ร้อยมากเท่าไรยิ่งถือว่ามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้น เป็นเกณฑ์พิจารณาการรับรองประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอน

วิมล เหล่าเคน (2552 : 6) ได้ให้ความหมายของประสิทธิภาพว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง คุณภาพของสื่อการเรียนการสอนหรือนวัตกรรม ซึ่งนำไปจัดการเรียนการสอน

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 42) สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลของการใช้กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากสื่อหรือนวัตกรรม ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งประสิทธิภาพจะมาจากผลลัพธ์ของการคำนวณ E_1 เป็นตัวเลขแรก และ E_2 เป็นตัวเลขหลัง ถ้าตัวเลขเข้าใกล้ร้อยมากเท่าไรยิ่งถือว่ามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นระดับที่พึงพอใจหรือกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากสื่อและเทคโนโลยีการเรียน การสอนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งประสิทธิภาพจะมาจากผลลัพธ์ของการคำนวณ (E_1) เป็นเลข ตัวแรกและ (E_2) เป็นเลขตัวหลัง ถ้าตัวเลขเข้าใกล้ร้อยมากเท่าไรยิ่งถือว่ามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เท่านั้น คุณภาพของสื่อการเรียนการสอนหรือนวัตกรรม ซึ่งนำไปจัดการเรียนการสอน

2. การหาประสิทธิภาพของสื่อ

การหาประสิทธิภาพของสื่อเป็นการนำสื่อไปทดลองใช้ ได้มีนักการศึกษา กล่าวไว้ดังนี้

สุจิตร ทรงดาศรี (2554 : 37) สรุปเกี่ยวกับ การหาประสิทธิภาพของสื่อ ไว้ว่า เกณฑ์ในการหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอน จะนิยมตั้งเป็นตัวเลข 3 ลักษณะ คือ 80/80, 85/85 และ 90/90 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวิชาและเนื้อหาที่นำมาสร้างสื่อ นั้น ถ้าเป็นวิชาค่อนข้างยากก็อาจตั้งเกณฑ์ไว้ 80/80 หรือ 85/85 สำหรับรายวิชาที่มีเนื้อหาง่าย ก็อาจตั้งเกณฑ์ไว้ 90/90 เป็นต้น นอกจากนี้ยังตั้งเกณฑ์เป็นค่าความคลาดเคลื่อนไว้เท่ากับ

ร้อยละ 2.5 นั่นคือ ถ้าตั้งเกณฑ์ไว้ที่ 90/90 เมื่อคำนวณแล้วค่าที่ถือว่าใช้ได้ คือ 87.50/87.50 หรือ 87.50/90 เป็นต้น

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 44) สรุปได้ว่า เกณฑ์ในการหาประสิทธิภาพของสื่อ การเรียนการสอนจะนิยมทั้งเป็นตัวเลข 3 ลักษณะ คือ 80/80, 85/85 และ 90/90 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวิชาและเนื้อหาที่นำมาสร้างสื่อ นั้น ถ้าเป็นวิชาค่อนข้างยากก็อาจจะตั้งเกณฑ์ไว้ 80/80 หรือ 85/85 สำหรับวิชาที่มีเนื้อหาง่ายก็อาจตั้งเกณฑ์ไว้ 90/90 เป็นต้น นอกจากนี้ยังตั้งเกณฑ์เป็นค่าความคลาดเคลื่อน ไว้เท่ากับร้อยละ 2.5 นั่นคือ ถ้าตั้งเกณฑ์ไว้ที่ 90/90 เมื่อคำนวณแล้วค่าที่ถือว่าใช้ได้ คือ 87.50/87.50

สรุปได้ว่า การหาประสิทธิภาพของสื่อ จะนิยมตั้งเป็นตัวเลข 3 ลักษณะ คือ 80/80, 85/85 และ 90/90 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวิชาและเนื้อหาที่นำมาสร้างสื่อ นั้น ถ้าเป็นวิชา ค่อนข้างยากก็อาจตั้งเกณฑ์ไว้ 80/80 หรือ 85/85 สำหรับรายวิชาที่มีเนื้อหาง่ายก็อาจตั้งเกณฑ์ไว้ 90/90 เป็นต้น นอกจากนี้ยังตั้งเกณฑ์เป็นค่าความคลาดเคลื่อนไว้เท่ากับร้อยละ 2.5 นั่นคือ ถ้าตั้ง เกณฑ์ไว้ที่ 90/90 เมื่อคำนวณแล้วค่าที่ถือว่าใช้ได้ คือ 87.50/87.50 หรือ 87.50/90 เป็นต้น

3. การทดสอบประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน

ภายหลังจากที่สร้างเอกสารประกอบการเรียนการสอนเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะต้อง นำไปทดสอบประสิทธิภาพ ซึ่งก็คือการนำไปทดลองใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ได้มาตรฐานก่อนนำไปใช้ สอนจริง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันว่าเอกสารประกอบการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ นั้นเอง ซึ่งจากการศึกษาการทดสอบประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน ตามแนวคิดของ สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2547 : 54-57) สรุปการทดสอบประสิทธิภาพ ของเอกสารประกอบการเรียนการสอน ได้ดังนี้

1. ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 ขั้นทดสอบแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (1 : 1) เป็นการนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้ กับนักเรียนจำนวน 3 คน โดยเลือกทดลองกับนักเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับต่ำ ระดับปานกลางและระดับสูง เพื่อที่จะศึกษาถึงข้อบกพร่องของภาษาที่ใช้ สื่อการสอน ลำดับ ของการนำเสนอความเหมาะสมของวิธีการนำเสนอเนื้อหา ซึ่งการทดลองในขั้นนี้ไม่ได้ทดลอง ตามกระบวนการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในชุดกิจกรรม เนื่องจากไม่ได้มุ่งเน้นที่จะนำเอาคะแนน ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ภายหลังจากที่ศึกษาจากชุดกิจกรรมมาเป็นเครื่องตัดสินประสิทธิภาพของชุด กิจกรรมแต่อย่างใด แต่จะนำผลที่ได้มาพิจารณาปรับปรุงส่วนที่เห็นว่ายังบกพร่อง เช่น การใช้ภาษา เนื้อหา วิธีการนำเสนอ สื่อการสอนต่าง ๆ ให้อย่างดีขึ้น

1.2 ขั้นทดสอบแบบกลุ่มเล็ก (1 : 10) เป็นการนำเอกสารประกอบ การเรียน การสอนที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับสูงและต่ำ แบบละกัน ประมาณ 6 - 10 คนการทดลองในขั้นนี้จะเป็นการทดลองตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน ที่กำหนดไว้ในเอกสารประกอบการเรียนการสอน ซึ่งขณะที่นักเรียนกำลังศึกษา จากเอกสารประกอบการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนต้องคอยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน จับเวลา ในการเรียนและคอยช่วยเหลือเมื่อนักเรียนประสบปัญหาในการเรียนภายหลังจากที่ศึกษาเนื้อหา จบแล้วให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน จากนั้นเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมดแล้วถ้าคะแนน ที่ได้ออกมาเท่ากับหรือสูงกว่าเกณฑ์ ที่ตั้งไว้ก็สามารถนำเอกสารประกอบการเรียนการสอนไปทดสอบ ประสิทธิภาพในการทดลองภาคสนามต่อไป แต่ถ้าคะแนนที่ได้ออกมาต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ก็จะต้อง นำเอกสารประกอบการเรียนการสอน ไปทดลองใช้แบบกลุ่มเล็กกับนักเรียนกลุ่มต่อไปเพื่อหาทาง ปรับปรุงแก้ไขและจัดข้อบกพร่องให้มากที่สุด เป็นการทดลองซ้ำจนกระทั่งแน่ใจว่าเอกสาร ประกอบการเรียนการสอน มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ แล้วจึงนำไปทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพ ในขั้นต่อไป

1.3 ขั้นทดลองภาคสนาม (1 : 100) ในการทดลองขั้นนี้จะเป็นการนำเอกสาร ประกอบการเรียนการสอน ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ในชั้นเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 30-100 คน โดยดำเนินการทดลองตามกระบวนการเช่นเดียวกับการทดลองแบบกลุ่มเล็กเพื่อพิจารณา แก้ไขปรับปรุงในข้อบกพร่องอีกเป็นขั้นสุดท้าย ซึ่งหากการทดลองภาคสนามชี้ให้เห็นว่าชุดกิจกรรม มีประสิทธิภาพไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ก็จะต้องนำชุดกิจกรรมไปปรับปรุงแก้ไข และทำการทดสอบหาประสิทธิภาพซ้ำอีก จนกระทั่งชุดกิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

2. การกำหนดประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน

เกณฑ์ประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของเอกสาร ประกอบการเรียนการสอน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นเกณฑ์ที่ผู้สอนคาดหวังว่านักเรียน จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นที่น่าพอใจหากชุดกิจกรรมนั้น ๆ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน แล้วย่อมแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการนำชุดกิจกรรมไปใช้ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน ได้ในการกำหนดประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมนั้น จะกำหนดเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนน การทำงานและการทำกิจกรรมของนักเรียนทั้งหมดต่อเปอร์เซ็นต์ของผลการทดสอบหลังเรียน ของนักเรียนทั้งหมดนั่นคือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ แทนด้วย E_1/E_2 เมื่อ

E_1 คือ ค่าประสิทธิภาพของกระบวนการคิดเป็นร้อยละของคะแนนเฉลี่ยจากการ ทำแบบฝึกหัด

E_2 คือ ค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในตัวผู้เรียนหลังเรียน)

คิดเป็นร้อยละของคะแนนการทดสอบหลังเรียนซึ่งเกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนดไว้มีหลายระดับ เช่น 75/75, 80/80, 85/85, 90/90 และ 95/95 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชาโดยเนื้อหาที่เป็นความรู้ความจำมักจะตั้งเกณฑ์ไว้ตั้งแต่ 80/80 ขึ้นไป แต่เนื้อหาที่เป็นทักษะอาจจะตั้งเกณฑ์ต่ำกว่านี้ก็ได้

วิธีการคำนวณหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน หลังจากที่กำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพเอกสารประกอบการเรียนการสอนแล้ว ต้องนำคะแนนของกิจกรรมและคะแนนการสอบหลังเรียนมาคำนวณเพื่อหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (กรมวิชาการ. 2545 : 63-64) ในการหาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน ชุดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ความเป็นพลเมืองดี

ดัชนีประสิทธิผล

1. ความหมายของดัชนีประสิทธิผล

มีนักการศึกษากล่าวถึงความหมายของดัชนีประสิทธิผลไว้หลายท่าน ดังนี้

เผชญิ กิจระการ (2544 : 1) ได้ให้ความหมายของดัชนีประสิทธิผลไว้ว่า ดัชนีประสิทธิผล หมายถึง ตัวเลขที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเทียบคะแนนที่เพิ่มขึ้นจากคะแนนการทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน

ดวงมาลา จาริขานนท์ (2551 : 8) ได้ให้ความหมายของดัชนีประสิทธิผลไว้ว่า ดัชนีประสิทธิผล หมายถึง ตัวเลขที่แสดงความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียน โดยใช้สื่อการเรียนการสอน เปรียบเทียบคะแนนที่เพิ่มขึ้นจากการทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน

วิมล เหล่าเคน (2552 : 6) ได้ให้ความหมายของดัชนีประสิทธิผลไว้ว่า ดัชนีประสิทธิผล หมายถึง คะแนนที่แสดงความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่ได้จากผลการเรียนรู้

योगโย แสนอุดม (2553 : 75) สรุปเกี่ยวกับ ดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index) หรือ E.I. ไว้ว่า สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาได้ทุกประเภทและทุกรูปแบบอย่างกว้างขวาง นอกจากจะชี้ให้เห็นความก้าวหน้าในการเรียนรู้ในเนื้อหาเรื่องนั้นในกลุ่มนักเรียนแล้วยังสามารถให้ผู้สอนดัดแปลงไปใช้แสดงความก้าวหน้าในการเรียนรู้เป็นรายบุคคลได้อีกด้วย

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 50) ได้สรุปความหมายของดัชนีประสิทธิผลไว้ว่า ดัชนีประสิทธิผล หมายถึง ความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียนหลังจากที่ได้ศึกษานวัตกรรม

หรือสื่อต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบคะแนนที่เพิ่มขึ้นจากการทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน

สรุปได้ว่า ดัชนีประสิทธิผล หมายถึง คะแนนที่แสดงความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยได้จากการใช้สื่อวัตกรรมการต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียน โดยเปรียบเทียบคะแนนที่เพิ่มขึ้นจากการทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน

2. การหาค่าดัชนีประสิทธิผล

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงการหาค่าดัชนีประสิทธิผล ไว้ดังนี้

เผชญิ กิจระการ (2544 : 1-3) กล่าวว่า การหาค่าดัชนีประสิทธิผล เป็นการประเมินความแตกต่างของค่าคะแนนใน 2 ลักษณะ คือ ความแตกต่างของคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและคะแนนทดสอบหลังเรียน หรือเป็นการทดสอบเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ในทางปฏิบัติส่วนมากจะเน้นที่ผลความแตกต่างที่แท้จริงมากกว่าผลของความแตกต่างทางสถิติ แต่ในบางกรณีการเปรียบเทียบ 2 ลักษณะก็อาจจะยังไม่เป็นที่เพียงพอ เช่น กรณีการทดลองใช้สื่อการเรียนการสอนครั้งหนึ่งปรากฏว่า กลุ่มที่ 1 การทดสอบก่อนเรียนได้คะแนน 18% การทดสอบหลังเรียนได้คะแนน 67% และกลุ่มที่ 2 การทดสอบก่อนเรียนได้คะแนน 27% การทดสอบหลังเรียนได้คะแนน 74% ซึ่งเมื่อนำผลการวิเคราะห์ทางสถิติ ปรากฏว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้ง 2 กลุ่ม แต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนการทดสอบหลังเรียนระหว่างกลุ่มทั้งสอง ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเพราะสิ่งทดลอง (Treatment) นั้นหรือไม่ เนื่องจากการทดสอบทั้งสองกรณีมีคะแนนบนพื้นฐาน (คะแนนทดสอบก่อนเรียน) แตกต่างกัน จะส่งผลถึงคะแนนการทดสอบหลังเรียนที่จะเพิ่มขึ้นได้สูงสุด ดัชนีประสิทธิผลมีรูปแบบในการหาค่า ดังนี้

$$E.I. = \frac{\text{ผลรวมของคะแนนสอบหลังเรียน} - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}{(\text{จำนวนนักเรียน} \times \text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}$$

จำนวนเศษของ E.I. จะเป็นเศษที่ได้จากการวัดระหว่างการทดสอบก่อนเรียน (P_1) และการทดสอบหลังเรียน (P_2) ซึ่งคะแนนทั้งสองชนิด (ประเภท) นี้จะแสดงถึงค่าร้อยละของคะแนนรวมสูงสุดที่ทำได้ (100%) ตัวหารดัชนี คือ ความแตกต่างระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียนและคะแนนสูงสุดที่ผู้เรียนสามารถทำได้

ดัชนีประสิทธิผลสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินผลสื่อ โดยเริ่มจากการทดสอบก่อนเรียน ซึ่งเป็นตัววัดว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานอยู่ระดับใด รวมถึงการวัดความเชื่อใจทัศนคติ และความตั้งใจของผู้เรียน นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบแปลงให้เป็นร้อยละหาคะแนนสูงสุดที่เป็นไปได้ จากนั้นนำผู้เรียนเข้ารับการทดลอง เสร็จแล้วทำการทดสอบหลังเรียน นำคะแนนที่ได้

มาหาค่าดัชนีประสิทธิผล โดยนำคะแนนก่อนเรียนไปลบออกจากคะแนนหลังเรียน ได้เท่าใดนำมาหาร ด้วยค่าทดสอบก่อนเรียนสูงสุดที่ผู้เรียนจะสามารถทำได้ ลบด้วยคะแนนทดสอบก่อนเรียน โดยทำให้อยู่ในรูปร้อยละ การคำนวณหาค่าดัชนีประสิทธิผล พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง -1.00 ถึง 1.00 หากค่าทดสอบก่อนเรียนเป็น 0 และการทดสอบหลังเรียน ปรากฏว่าผู้เรียนไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ ได้คะแนน 0 เท่าเดิม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าค่า E.I. มีค่าสูงสุดที่เป็นไปได้ คือ 1.00 หมายความว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น 100% และในทางตรงกันข้าม E.I. มีค่าต่ำสุดที่เป็นไปได้ คือ -1.00

สรุปได้ว่า ดัชนีประสิทธิผลเป็นการหาประสิทธิผลของสื่อหรือนวัตกรรมหลังเรียนว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าหรือมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากใช้สื่อนาน้อยเพียงใด

ความพึงพอใจ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ดุลยวิทย์ ภูมิมา (2551 : 32-34) ได้ให้ความหมายของพึงพอใจไว้ว่าความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบ ดีใจ พอใจ มีความรู้สึกดีและมีความสุขที่ได้ปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ และความพึงพอใจในการเรียนนาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ชุด ระเบียบคุณธรรมแปดประการ ก็คือความรู้สึกชอบ ดีใจ พอใจ ความรู้สึกที่ดีมีความสุขที่ได้เรียน มีความมุ่งมั่นให้บรรลุผลสำเร็จ

พัทยา ปงมะจักร (2552 : 21) สรุปความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลในทางบวก ความชอบ ความสบายใจ ความสุขใจต่อสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ หรือเป็นความรู้สึกที่พอใจต่อสิ่งทำให้เกิดความชอบ ความสบายใจ

สุจิตร ทรงดาศรี (2554 : 40) สรุปความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงานหรือการปฏิบัติ กิจกรรมในเชิงบวก ดังนั้นความพึงพอใจในการเรียนรู้จึง หมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชอบใจในการร่วม ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้โดยใช้สื่อการเรียนการสอนและต้องดำเนินกิจกรรม นั้น ๆ จนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 52) สรุปความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพอใจ รู้สึกดี มีความสุข ของบุคคลต่อการปฏิบัติงานหรือการร่วมกิจกรรม การเรียนการสอน

ภิรมย์ ภัคดีเกียรติ (2555 : 49) สรุปความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบของมนุษย์ต่อความคาดหวังกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งเกิดขึ้น ภายในจิตใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่จะตอบสนองตามสิ่งที่คาดหวังไว้ถ้าตอบสนองได้ดีก็จะมี ความชอบ หรือพึงพอใจมาก ถ้าตอบสนองได้น้อยก็จะมีความรู้สึกไม่ชอบหรือพอใจน้อย

มุฮัมมัดไชนุลอาบีดีง ลอตง (2556 : 35-36) สรุปความหมายของความพึงพอใจได้ว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลในทางบวก ความชอบ ความสบายใจ ความสุขใจต่อสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ หรือเป็นความรู้สึกที่พอใจต่อสิ่งที่ทำให้เกิดความชอบ ความสบายใจและเป็นความรู้สึกที่บรรลุถึงความต้องการ ซึ่งสามารถวัดได้จากแบบสอบถามวัดระดับความพึงพอใจ

กุนด์ลาช และเนลสัน (Gundlach & Nelson. 1992 : 37-50) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจของบุคคลจากการได้พบปะกับพฤติกรรมทำให้สิ่งต่าง ๆ เป็นระดับความพึงพอใจของบุคคล ที่เกิดจากการได้รับสิ่งต่าง ๆ ว่าหลังจากได้รับสิ่งนั้นแล้วสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา รวมทั้งลดปัญหาและทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจมากขึ้นเพียงใด

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้สึกพอใจหรือทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

สุจิตร์ ทรงศาศรี (2554 : 45) สรุปเกี่ยวกับ ความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนรู้จะส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนได้พัฒนาอย่างมีคุณภาพนั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของชีวิตมากขึ้นเพียงใด นั่นคือ สิ่งที่ครูผู้สอนจะคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการสร้างเสริมความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 54) สรุปความหมายของ ความพึงพอใจ ได้ว่าเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่จะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าตรงกับความต้องการหรือไม่อย่างไร ซึ่งความต้องการจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาเมื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนได้เกิดความรู้สึกรัก ชื่นชอบ มีเจตคติที่ดี และมีความสุข

มาสโลว์ (Maslow. 1970 : 69-80) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) โดยตั้งสมมุติฐานไว้ว่า “มนุษย์เรามีความต้องการอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองหรือพึงพอใจอย่างหนึ่งอย่างใดแล้วความต้องการ สิ่งอื่น ๆ ก็จะตามมาอีก ความต้องการของคนเราอาจเกิดขึ้นซ้ำซ้อนกัน ความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่หมดความต้องการอีกอย่างหนึ่งอาจเกิดขึ้นได้” ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้นดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เน้นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคความต้องการพักผ่อน ความต้องการทางเพศ

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความมั่นคงในชีวิตทั้งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและอนาคต ความเจริญก้าวหน้า อบอุ่นใจ

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมต้องการให้สังคมยอมรับตนเองเข้าเป็นสมาชิก ต้องการความเป็นมิตร ความรักจากเพื่อนร่วมงาน

4. ความต้องการมีฐานะ (Esteem Needs) มีความอยากเด่นในสังคม มีชื่อเสียง อยากให้บุคคลยกย่อง อยากมีอิสรภาพ

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self - Actualization Needs) เป็นความต้องการในระดับสูง อยากให้ตนเองประสบความสำเร็จทุกอย่างในชีวิต ซึ่งเป็นไปได้ยาก

จากแนวความคิดดังกล่าว ครูผู้สอนที่ต้องการให้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางบรรลุผลสำเร็จ จึงต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์รวมทั้งสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้เรียน ให้มีแรงจูงใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผลตอบแทนภายใน หรือรางวัลภายใน เป็นผลด้านความรู้สึกของผู้เรียนที่เกิดแก่ตัวผู้เรียนเอง เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้น เมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอกเป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดทำให้มากกว่าที่ตนเองให้ตนเอง เช่น การได้รับการยกย่องชมเชยจากครูผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือแม้แต่การได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ

เฮอรัชเบอร์ก (Herzberg, 1959 : 113) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีที่เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ เรียกว่า The Motivation Hygiene Theory ซึ่งสนับสนุนและขยายแนวความคิดของลำดับความต้องการของมนุษย์ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยกระตุ้น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับงานซึ่งเป็นผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จของงานการได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะของงานความรับผิดชอบความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน

2. ปัจจัยค้ำจุน เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการทำงานและมีหน้าที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน โอกาสที่จะก้าวหน้าในอนาคต สถานะ ทางอาชีพ สถานะในการทำงาน เป็นต้น

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนและผลการเรียนจะมีความสัมพันธ์กันในทางบวก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัตินั้น ทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของชีวิตมากขึ้นเพียงใด

นั่นคือสิ่งที่ครูผู้สอนจะคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

3. การวัดความพึงพอใจ

นักวิชาการได้กล่าวถึงการวัดความพึงพอใจ ดังนี้

พณิดา ชัยปัญญา (2542 : 28) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจ สามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้สอบถามออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือกหรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ โดยทั่วไปนิยมใช้วิธีจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับ และประเด็นวัดความพึงพอใจเป็นทางบวก คะแนนจะเป็นดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีความพึงพอใจมาก

ระดับ 3 หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

2. การให้สัมภาษณ์ เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง

3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากคำพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

ชวลิต ชูคำแหง (2543 : 110-115) กล่าวไว้ว่า การวัดความพึงพอใจหรือการวัดจิตพิสัย สามารถกระทำได้ด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้

1. การสังเกต โดยการสังเกตคำพูด การกระทำ การเขียนของนักเรียน ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ครูต้องการวัด เช่น ต้องการวัดว่านักเรียนคนหนึ่งมีความสนใจต่อการเรียนมากน้อยเพียงใด ครูอาจสังเกตพฤติกรรมหรือการกระทำของนักเรียนในเรื่องต่าง ๆ เช่น การมาเรียน การตอบคำถามในชั้นเรียน การทำการบ้าน การส่งงาน

2. การสัมภาษณ์ โดยการพูดคุยกับนักเรียนในประเด็นที่ครูอยากรู้ ซึ่งอาจเป็นความรู้สึก ทศนคติของนักเรียน เพื่อนำสิ่งที่นักเรียนพูดออกมาเกี่ยวกับลักษณะจิตพิสัย ของนักเรียนได้ เช่น ครูอยากรู้ว่านักเรียนสนใจเรียนหรือไม่ ครูอาจพูดคุยกับนักเรียนว่าเคยอ่านหนังสืออะไรบ้าง เคยเขียนโปรแกรมไหน มีโปรแกรมอะไรดี ๆ บ้าง ลองเล่าให้ครูฟังหน่อย คำตอบของนักเรียนจะทำให้ครูประเมินความพึงพอใจในการเรียนมากน้อยเพียงใด

3. การใช้แบบวัด ในการวัดความพึงพอใจมีแบบวัดที่น่าสนใจ แบบของ ลิเคิร์ต (Likerts Method) เพราะสร้างได้ง่ายมีความเชื่อมั่นสูง และสามารถพัฒนาเพื่อวัดความรู้สึก ใก้หลากหลาย โดยการสร้างเครื่องมือวัดเจตคติแบบนี้เป็นวิธีประเมินน้ำหนักความรู้สึกของข้อความ หลังจากเอาเครื่องมือไปสอบถามแล้ว การสร้างข้อความที่แสดงความรู้สึกต่อเป้าเจตคติจะต้องให้ ครอบคลุมและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ข้อความจะเป็นทางบวกหมดหรือทางลบหมดหรือผสมผสานกัน ก็ได้ มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

3.1 เลือกเป้าหมายเจตคติ เช่น เจตคติต่ออาชีพครูโดยเป้าหมาย ของเจตคติอาจจะเป็นคน วัตถุ สิ่งของ องค์กร สถาบัน อาชีพ วิชา ฯลฯ แล้วแต่จะเลือกยิ่งแคบ ยิ่งดี ยิ่งกำหนดช่วงเวลาด้วยแล้ว การแปลผลก็จะทำให้มีความหมายดีขึ้น

3.2 เขียนข้อความแสดงความรู้สึกต่อเป้าเจตคติ โดยวิเคราะห์ ให้ครอบคลุม ลักษณะข้อความควรเป็นข้อความที่แสดง ความเชื่อและรู้สึกต่อเป้าที่ไม่ต้องการ ไม่เป็น การแสดงถึงความจริง มีความแจ่มชัด สั้น ให้ข้อมูลพอตัดสินใจได้ ไม่คลุมทั้งทางบวก และทางลบ ควรหลีกเลี่ยงคำปฏิเสธซ้อน ข้อความเดียวควรมีความเชื่อเดียว

3.3 การตรวจสอบข้อความ เป็นการตรวจสอบเพื่อดูให้แน่ชัดว่า ข้อความนั้น เขียนไว้เหมาะสมดีหรือไม่ การตอบจะให้ตอบว่า ชอบ-ไม่ชอบ ดี-ไม่ดี เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย ควรใช้ 3 มาตรา 4 มาตรา 5 มาตรา เช่น ชอบมาก ดีมาก เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่ชอบ ไม่ดี ไม่แน่ใจ

3.4 การให้น้ำหนัก มี 3 วิธี คือ วิธีหาค่าน้ำหนักชิกมา วิธีหา ค่าน้ำหนักคะแนนมาตรฐาน วิธีหาค่าน้ำหนักแบบผลการ แต่ในระยะหลัง ลิเคิร์ต แนะนำให้ใช้วิธี กำหนดตัวเลขได้เลย โดยให้ตัวเลขเรียงค่าตามลำดับความสำคัญของตัวเร้า จะใช้ 0 1 2 3 4 หรือ 1 2 4 4 5 หรือ -2 -1 0 1 2 ก็ได้ ทั้ง 3 แบบนี้ความสัมพันธ์เป็น 1.00 คือตัวเดียวกันนั่นเอง

3.5 การตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น โดยต้องนำข้อความไปทดสอบกับกลุ่ม ตัวอย่าง เมื่อสอบเสร็จแล้วนำมาตรวจให้คะแนนแต่ละข้อแล้วนำมาหาค่าความสัมพันธ์ (r_{xy}) ระหว่าง คะแนนรายข้อกับคะแนนรวมและทดสอบนัยสำคัญทางสถิติโดยกำหนด $\alpha = .05$ หรือ $\alpha = .01$

3.6 การจัดทำแบบสอบถาม เมื่อได้ข้อคำถามที่มีอำนาจจำแนกเข้าเกณฑ์แล้ว พิจารณาว่าจะกำหนดกี่ข้อ ตามหลักการถ้าข้อความมีคุณภาพสูงมากจะใช้ 10-15 ข้อ ก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้ว จะมีตั้งแต่ 20 ข้อขึ้นไป เพราะถ้าจำนวนน้อยข้อ ความเชื่อมั่นมักจะมีค่าน้อย ความเที่ยงตรงก็ไม่ดี อาจจะเป็นเพราะข้อความแสดงความรู้สึกหรือความเชื่อมั่นต่อเป้า ไม่ครอบคลุม ทุกอย่างในเป้า แบบสอบถามบางฉบับจึงมีเป็น 100 ข้อ การให้จำนวนควรคำนึงถึง กลุ่มตัวอย่าง ระดับอายุและความสามารถในการอ่าน

3.7 การตรวจให้คะแนน การให้คะแนนให้ตามมาตราที่กำหนดแต่ละข้อ ถ้าเป็นข้อความให้เปลี่ยนมาเป็นตัวเลข ถ้าเป็นตัวเลขแล้วก็นำตัวเลขที่ผู้ตอบเลือกมารวมกัน กรณีข้อความเป็นความรู้สึกทางลบจะต้องกลับตัวเลขตรงกันข้ามกับข้อความเป็นทางบวก การแปลคะแนนจะแปลจากผลรวมของทุกข้อ

3.8 การหาคุณภาพอื่น ๆ เช่น การหาความเชื่อมั่น หาได้โดยสอบซ้ำ แบบทดสอบคู่ขนาน แบบหาความมั่นคงเส้นคงวภายใน สำหรับการหาค่าความเชื่อมั่น แบบหาความคงเส้นคงวภายในนั้นจะสอบเพียงครั้งเดียว แล้วหาค่าความแปรปรวนของแต่ละข้อ และความแปรปรวนทั้งฉบับ โดยหาค่าความเชื่อมั่น สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

ประสาท อิศรปริดา (2547 : 7) ได้กล่าวถึงแนวคิดของแฮทฟิลด์และฮิวแมน (Hatfield and Human) ที่ได้พัฒนาแนวคิดของนักวิจัยต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือวัดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน พบว่า

1. องค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ

ตัวแปรที่ 1 องค์ประกอบเกี่ยวกับงานที่ทำในปัจจุบัน แบ่งเป็น ความตื่นเต้น / น่าเบื่อ, ความสนุกสนาน / ความไม่สนุกสนาน, สภาพโล่ง / สภาพสลับ, ความท้าทาย / ไม่ท้าทาย, ความพอใจ / ไม่พอใจ

ตัวแปรที่ 2 องค์ประกอบด้านค่าจ้าง ประกอบด้วยถือเป็นรางวัล / ไม่เป็นรางวัล มาก / น้อย, ยุติธรรม / ไม่ยุติธรรม, เป็นทางบวก / เป็นทางลบ

ตัวแปรที่ 3 องค์ประกอบด้านการเลื่อนตำแหน่ง ประกอบด้วย ยุติธรรม / ไม่ยุติธรรม, เชื่อถือได้ / เชื่อถือไม่ได้, เป็นเชิงบวก / เป็นเชิงลบ, เป็นเหตุเป็นผล / ไม่เป็นเหตุเป็นผล

ตัวแปรที่ 4 องค์ประกอบทางด้านนิเทศ / ผู้บังคับบัญชา ประกอบด้วย อยู่ใกล้ / อยู่ไกล, ยุติธรรมแบบจริงจัง / ยุติธรรมแบบไม่จริงจัง, เป็นมิตร / ค่อนข้างไม่เป็นมิตร เหมาะสมทางคุณสมบัติ / ไม่เหมาะสมทางคุณสมบัติ

ตัวแปรที่ 5 องค์ประกอบทางด้านเพื่อนร่วมงาน ประกอบด้วย เป็นระเบียบเรียบร้อย / ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย

2. จงรักภักดีต่อสถานที่ทำงานและเพื่อนร่วมงาน / ไม่จงรักภักดี ต่อสถานที่ทำงานและเพื่อนร่วมงาน สนุกสนานร่าเริง / ไม่สนุกสนานร่าเริง, ทุ่มเทสนใจเอาใจจริงเอาใจ / ทุ่มเทน้อยหน้า

วิตเตอร์ (Victor. 1964 : 100) ได้กล่าวถึงวิธีการวัดความพึงพอใจ ไว้ว่าการวัดความพึงพอใจโดยทั่วไปจะใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือใช้แบบสอบถาม การจะเลือกใช้วิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับ กลุ่มตัวอย่างที่จะวัด เช่น กลุ่มบุคคลที่สามารถอ่านและเข้าใจสื่อทางภาษาได้ก็จะใช้แบบสอบถาม เพราะนอกจากจะประหยัดเวลาแล้วผู้ตอบยังมีอิสระที่จะตอบ ส่วนใหญ่ในกรณีของกลุ่มตัวอย่าง ไม่สามารถอ่านสื่อทางภาษาได้ จำเป็นต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์ แต่ต้องแก้ปัญหาเรื่องความเป็นอิสระของผู้ตอบในด้านข้อความนั้น บุคคลจะถูกถามถึงระดับความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในสิ่งนั้น ๆ ในแง่มุมต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของเรื่องที่ต้องการจะศึกษา

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 56) สรุปไว้ว่า การวัดความพึงพอใจเป็นการตรวจสอบทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การตรวจสอบต้องเป็นระบบมีแบบแผนที่จัดเตรียมไว้ล่วงหน้า ซึ่งสามารถใช้เครื่องมือวัดได้หลายแบบและเลือกใช้ตามความเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง

สรุปได้ว่า การวัดความพึงพอใจเป็นการวัดทัศนคติหรือความรู้สึกของบุคคล สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบประเมินความพึงพอใจ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับเอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่องเพลงเรือมกะโน้บติงตอง (ระบำตึกแตงตำข้าว) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ สำหรับผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งมีงานของนักวิจัยหลายท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับเอกสารประกอบการเรียนการสอนซึ่งผู้รายงานได้ศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าวแล้ว จึงขอ นำผลการวิจัยมาเสนอ ดังต่อไปนี้

จันทรา เอี้ยวภูเก็ต (2550 : 51) ได้ทำการศึกษา การใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง ลีลานาฏศิลป์ สาระนาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอนหน่วยการเรียนรู้ที่ 7 เรื่อง ลีลานาฏศิลป์ สาระนาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ 87.12/85.86 ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ชুমาศ เรือนพระจันทร์ (2550 : 68) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาและผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ รหัสวิชา ศ21101 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ รหัสวิชา ศ21101 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พร้อมสื่อนวัตกรรม

ที่หลากหลาย เช่น ใบความรู้ประกอบเนื้อหา ภาพพร้อมคำอธิบาย ภาพภาษาท่า และนาฏศิลป์
 วัตถุประสงค์ของการแสดง วิธีตีภาพนิ่งพร้อมคำบรรยาย จากแผนและสื่อนวัตกรรมซึ่งมีประสิทธิภาพสูง

อังคณา เพ็งมณี (2550 : 64) ได้ทำการศึกษา การใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน
 สอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ วิชานาฏศิลป์ เรื่อง ลีลานาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้ศึกษา
 สร้างและพัฒนาขึ้น ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้
 ศิลปะ วิชานาฏศิลป์ เรื่อง ลีลานาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้สอนสร้างและพัฒนาขึ้น
 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.87 / 81.32 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80 / 80 ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
 ที่ระดับ 0.05

มยุรี รังสิตพล (2551 : 47) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน
 การสอน เรื่อง ฟ้อนทอผ้าไหมแพรวา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ชั้นประถมศึกษา
 ปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
 สาระนาฏศิลป์ เรื่อง ฟ้อนทอผ้าไหมแพรวา ที่ผู้สอนสร้างและพัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพ
 เท่ากับ 81.09/85.14 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

วงเดือน พลบูรณ์ (2551 : 112) ได้ทำการศึกษา การใช้เอกสารประกอบการเรียน
 การสอน เรื่อง เชื้อประยูกต์เทิดไถ่องค์ราชันย์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง เชื้อประยูกต์
 เทิดไถ่องค์ราชันย์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
 มีประสิทธิภาพร้อยละ 81.28 / 82.50 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้คือ 80 / 80

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 90-91) ได้ศึกษาผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้อ
 นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษา
 พบว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้อนาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก
 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 86.10/82.83 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
 สาระที่ 3 นาฏศิลป์ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น จะใช้เกณฑ์มาตรฐาน 80/80
 เนื่องจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ เป็นวิชาค่อนข้างยากทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
 ธรรมชาติของวิชาและเนื้อหาที่นำมาสร้างสื่อ นั้น และเมื่อนำไปพัฒนาและทดลองใช้ตามกระบวนการ
 หาประสิทธิภาพแล้ว ประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนการสอน สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้
 นั่นก็ย่อมแสดงว่าเอกสารประกอบการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพและเมื่อนำไปใช้
 จะเกิดประสิทธิผล

วงเดือน พลบูรณ์ (2551 : 112) ได้ทำการศึกษา การใช้เอกสารประกอบการเรียน การสอน เรื่อง เชื้องประยุกต์เทิดไท้องค์ราชันย์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง เชื้องประยุกต์เทิดไท้องค์ราชันย์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.76 แสดงว่านักเรียนที่เรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง เชื้องประยุกต์เทิดไท้องค์ราชันย์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 76

อรพินธ์ กันทะรัน (2552 : 95 - 98) ได้วิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้ เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กระบวนการกลุ่มร่วมมือ Co-op Co-op ผลการวิจัยพบว่า แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กระบวนการกลุ่มร่วมมือ Co-op Co-op มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.6773 หรือ คิดเป็นร้อยละ 67.73 หมายความว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียน ร้อยละ 67.73

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 90-91) ได้ศึกษาผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของการเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนการรู้นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เท่ากับ 0.6019 แสดงว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 60.19

สรุปได้ว่า ดัชนีประสิทธิผลของเอกสารประกอบการเรียนการสอนคือ คะแนนที่แสดงความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยได้จากการใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอนที่มี ประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียน โดยเปรียบเทียบคะแนนที่เพิ่มขึ้นจากการทดสอบก่อนเรียน กับคะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน ซึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น เอกสารประกอบการเรียน การสอน สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้เพิ่มขึ้นได้

ชумаศ เรือนพระจันทร์ (2550 : 68) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาและผลการใช้ เอกสารประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ รหัสวิชา ศ21101 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า จากแผนและสื่อนวัตกรรมซึ่งมีประสิทธิภาพสูง สามารถทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งก่อนเรียนและหลังเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ แตกต่างกันทุกหน่วยการเรียนรู้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการใช้สื่อนวัตกรรม การเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ รหัสวิชา 21101 ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ รหัสวิชา ศ21101 ในระยะเวลา 3 ปี สูงขึ้น

วงเดือน พลบูรณ์ (2551 : 112) ได้ทำการศึกษา การใช้เอกสารประกอบการเรียน การสอน เรื่องเชิงประยุกต์เทคโนโลยีองค์ราชนัย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง เชิงประยุกต์เทคโนโลยีองค์ราชนัย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

อรพินธ์ กันทะรัน (2552 : 95 - 98) ได้วิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กระบวนการกลุ่มร่วมมือ Co-op Co-op ผลการวิจัยพบว่า โดยสรุป แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้ กระบวนการกลุ่มร่วมมือ Co-op Co-op มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเหมาะสม ช่วยทำให้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้เป็นอย่างดี จึงควรนำ กระบวนการจัดกิจกรรมแบบนี้ไปใช้ในการเรียนการสอนให้แพร่หลายต่อไป

โกสุม สวัสดิ์พูน (2555 : 90-91) ได้ศึกษาผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้นาฏศิลป์พื้นเมือง สร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภิรมย์ ภัคดีเกียรติ (2555 : 80 - 85) ได้วิจัย เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า บทเรียนสำเร็จรูป เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ 89.21/90.35 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนสำเร็จรูป เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศิลปกร จุมพิช (2557 : 63-68) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ของนักเรียนโรงเรียนบ้านประคอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตนด้านคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ โดยภาพรวมมีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก ส่วนในด้านการพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ โรงเรียนต้องพัฒนา ด้านที่การปฏิบัติตนของนักเรียนอยู่ในลำดับที่ต่ำ คือ ด้านความประหยัด ด้านความขยัน และด้านความสุภาพ โดยโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมเน้นการปฏิบัติ ใช้กระบวนการที่หลากหลาย

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สร้างความร่วมมือระหว่างครู กับผู้ปกครองและชุมชน ควบคู่กับการพัฒนางานวิชาการอย่างสมดุล

สรุปได้ว่า การสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนการสอนอย่างมีรูปแบบขั้นตอน ที่ชัดเจนถูกต้อง สามารถทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นได้ ซึ่งจากการศึกษาวิจัย ดังกล่าวข้างต้น หลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน แล้ววัดผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ปรากฏว่าสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญ

อังคณา เพ็งมณี (2550 : 64) ได้ทำการศึกษา การใช้เอกสารประกอบการเรียน การสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ วิชานาฏศิลป์ เรื่อง ลีลานาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ ต่อการใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ วิชานาฏศิลป์ เรื่องลีลานาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อยู่ในระดับมาก

วงเดือน พลบูรณ์ (2551 : 112) ได้ทำการศึกษา การใช้เอกสารประกอบการเรียน การสอน เรื่อง เชิงประยุกต์เทคโนโลยีห้องครัวชั้นย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความพึงพอใจ ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง เชิงประยุกต์เทคโนโลยีห้องครัวชั้นย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

มยุรี รังสิตพล (2551 : 47) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน การสอน เรื่อง ฟ้อนทอผ้าไหมแพรวา กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระนาฏศิลป์ เรื่อง ฟ้อนทอผ้าไหมแพรวา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

อรพินธ์ กันทะรัน (2552 : 95 - 98) ได้วิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กระบวนการกลุ่มร่วมมือ Co-op Co-op ผลการวิจัยพบว่า ในด้านความพึงพอใจต่อการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการกลุ่มร่วมมือ Co-op Co-op นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด

ชумаศ เรือนพระจันทร์ (2550 : 68) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาและผลการใช้ เอกสารประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ รหัสวิชา ศ21101 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจ ต่อการใช้เอกสาร ประกอบการเรียนการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ รหัสวิชา ศ21101 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อยู่ในระดับมาก

โกสุ่ม สวัสดิ์พูน (2555 : 90-91) ได้ศึกษาผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้ นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้ นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียนการรู้ นาฏศิลป์พื้นเมืองสร้างสรรค์ ระบายางรองรำลึก อยู่ในระดับมาก

ภิรมย์ ภัคดีเกียรติ (2555 : 80 - 85) ได้วิจัย เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยบทเรียนสำเร็จรูป เรื่อง คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในระดับมาก

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน หรือสื่อวัตกรรมการที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้เรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกพอใจหรือทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อาจสามารถปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ ซึ่งในการเรียนรู้จะส่งผลให้การเรียนรู้ของผู้เรียนได้พัฒนาอย่างมีคุณภาพนั้น ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์ของชีวิต มากน้อยเพียงใด นั่นคือ สิ่งที่ครูผู้สอนจะคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการสร้างเสริมความพึงพอใจในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน การสอนเรื่องเพลงเรือมกะโน้บติงตอง (ระบำตึกแตนตำข้าว) และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การรำยาวรำ ประกอบเพลง ดังนี้

ชุน (Chun. 2000 : 3883 - A) ได้ศึกษาหลักสูตรการเรียนการสอนเต้นรำ การเต้นพื้นเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะลักษณะเด่นของผู้เต้น เกิดจากบุคลิกภาพของผู้เต้น ผู้ศึกษาต้องการรักษารูปแบบการเต้นพื้นเมืองและพัฒนายุทธศาสตร์การเต้นรำพื้นเมือง จึงศึกษาการเคลื่อนไหวของมนุษย์กับการเต้นรำในมหาวิทยาลัยเขยอง การศึกษาปรากฏว่า การพัฒนาร่างกายมีส่วนต่อการเต้นรำ

แบนนิสเตอร์ (Bannister. 2001 : 952 - A) ได้ศึกษาการเต้นรำกับศาสนา การศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาองค์ประกอบของการเต้นรำ การละคร และศาสนา มีความสัมพันธ์กันอย่างไร การเต้นรำแบบอเมริกาตั้งเดิม มีการรวมท่าทางต่าง ๆ ใช้ส่วนประกอบในการเคลื่อนไหวและการไม่เคลื่อนไหว ส่วนการละครใช้ลักษณะการดำเนินเรื่องและขั้นตอนและความตื่นตัวใจ ศาสนาในที่นี้หมายถึงความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าและจิตวิญญาณ ไม่มีการกำหนดว่าลัทธิใด

เช่น การเต้นรำของเผ่าพื้นเมือง จะใช้เสียงขณะเต้น เพื่อเพิ่มความสำคัญให้กับการเต้น

จอห์นสตัน (Johnston. 2006 : 3-14) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนบัลเลต์ โดยอาศัยการฝึกฝนและการออกแบบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ใช้วิธีออกแบบท่าทางต่าง ๆ รวมถึงการเต้นร่วมสมัยเพื่อกระตุ้นผู้เรียน ให้เต้นอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นส่งผลให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบรูปแบบการแสดงและท่าทาง ที่แปลกใหม่ตามความถนัดของตน

มีคเกอร์ (Meeker. 2007 : 88) ได้ศึกษาการสืบทอดทางดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีประยุกต์และดนตรีสมัยนิยมในเวียดนามตอนเหนือ เมื่อปี ค.ศ. 2007 โดยเน้นกรณีเพลงพื้นบ้านประกอบการแสดงพื้นบ้าน อันเป็นที่นิยมแพร่หลาย เพื่อศึกษาว่าเพลงพื้นบ้านเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป พบว่าเพลงพื้นบ้านประกอบการแสดงพื้นบ้านกลายเป็นเพลงสมัยนิยมแพร่หลายในสื่อต่าง ๆ และรัฐพยายามอนุรักษ์ของเดิมไม่ให้สูญไป

จากการศึกษาผลการวิจัยในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การจะพัฒนานักเรียน โดยใช้หลักการและวิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เช่น การสอนกระบวนการกลุ่ม ทั้งนี้รวมถึงให้นักเรียนมีบุคลิกภาพที่ดีขึ้นทั้งนี้การรำรำไม่ได้กำหนดว่าจะมาจากลัทธิใด ศาสนาใด ส่วนใหญ่เน้นการใช้เสียงร้อง เสียงดนตรีเป็นหลักสำคัญเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเร้าใจ ส่งผลให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ แก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียน ให้เกิดขึ้นในตลอดจนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม การใช้หลักคำสอนของศาสนา มาบูรณาการในกิจกรรมการเรียนการสอน และหลักสูตร จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน สามารถส่งผล ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน นักเรียนมีความความรู้เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีความพึงพอใจต่อการใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน และสามารถพัฒนาทักษะปฏิบัติทำรำของนักเรียนได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนานักเรียนต่อไป ทั้งนี้การจะพัฒนาทักษะปฏิบัติทำรำให้เกิดขึ้นกับนักเรียนต้องอาศัยเทคนิควิธีการ การกำกับติดตามอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง การให้ความร่วมมือทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางนาฏศิลป์ ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไป

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดในการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนการสอนของนักเรียน ตลอดจนคุณภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการสร้างเอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องเรื่องมกะโน้บติงตอง (ระบำตึกแดนตำข้าว) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเมืองสุรินทร์